

ועמדם היה ראשון וכאשר נולדו הגואלים בעצמם זה מעלה אחרת כי הראשונים לא היו רגואלים בעצמם רק הבנות לגואלים ועכשיו נלדו הגואלים בעצמם היה צריך לחזור להכנה גמורה להיות השלישי הוא משה שהיה שלישי, לכך ספור חולדות רשעים זה אחר זה עד לוי, כלו כשנולד השלישי אז ראוי להוציא הגואלים, וספר השתלשלות בגואלים שהכל בסדר ראוי ומחכוון מאוד, ואין דבר במקרה כמו שאמרנו בכמה מקומות, שאין לומר כי היה דבר אחד במקרה מן הגאולה כל שכן סדר השתלשלות רק הכל על פי ה'. אמנם יש עוד בזה דברים עמוקים מאוד מאוד בענין השתלשלות משה ואהרן ואין להאריך יותר.

ואני אקשה את לב פרעה. יש מקשים למה הכנה הקב"ה המכות על פרעה למען רבות מושחיו בדרך מזרים, ומאחר שהיה רוצה פרעה לשמוע למה נהג עמו כל כך להקשות את לבו עד שלא יוכל לשמוע וא"כ המכות עליו בחכם על לא פשעו, ואין זה קשה של כלום כי מפני שאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו הרשע הזה ועמו היו גורמים שלא יזה נודע שמו ה' על הכל ידעו הכפירה וגרם חלול שמו ית' לכך ראוי שיהיה נודע שמו ה' על ידם כיון שהיו כופרים בשמו ית', ולכך אמר ואני אקשה את לב פרעה למען רבות מושחיו בדרך מזרים וידעו כי שמי ה' מתח אחריו מי ה' אשר אשמע בקולו, ולפיכך חייב פרעה לתקן מה שקלקל כבר עד שעל ידו יהיה נודע שמו ית' לכך הקשה לבו שלא ישמע למען יביא עליו ה' מכות הכתובות ואז יהיה נודע שמו ית', ועוד מעיקרם לאו קושא הוא כי בה' מכות הראשונות לא החזיק הקב"ה את לבו אלא נאמר בכל פעם שמענו היה חזק לבו, ובה' מכות האחרונות החזיק הקב"ה את לבו, והטעם כי אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המזרים, ה' בתחומים בדרך וה' בעליונים בשמים, ודבר זה נבחר לקמן אלל ביד חזקה ובזרוע נפואה, ובה' מכות הראשונות כאשר היו המכות בתחומים והאדם הוא ראש התחומים עד שהוא מן העליונים גם כן, ולכך לא היו המכות גוברות עליו יותר מאשר היה כחו של אדם לכך פרעה החזיק את לבו מעצמו, וכאשר התחיל לבא המכות האחרונות שהם מעליונים דבר שהוא יותר מן כחו של אדם ובדאי היה משלח את ישראל לא בשביל שהוא חוזר בתשובה רק שהמכות כל כך קשות עליו, והקב"ה רוצה שלא יהיה האדם מוכרח בעשיו על ידי מכות לכך הקב"ה החזיק את לבו נגד זה שהיו המכות באות עליו להכריח שיפלה ישראל, כנגד זה החזיק את לבו להכריח אותו שלא ישלח והיה מכריע אותו לדבר אחר, ולפיכך יפה ויפה הוא שהקשה ללבו כנגד התוכות שהיו מכריעות אותו לשלוח ועכשיו המשקל שזה - אמר בשר בשר כל איש הכבדת את לבו ואמר רבי יוחנן מכאן שחזון סה למינים לא היה שיעשה חסוד שואמר כי

לא להם ודבר ראוי הוא שהיו משועבדים למזרים, וכאלו שהיה שם עבדות על ישראל בתחלת לידתם כמו העבד שהוא יליד בית לאדוניו כך ישראל שנולדו בדרך מזרים היו ראויים להיות משועבדים וראוי להיות משא מזרים עליהם ודבר זה מאל ישראל בעצמם שהיו כמו יליד בית למזרים, וכנגד זה אמר והואלתי אחכם מתחת סבלת מזרים רצה לומר משא שהיה מוטל עליהם, ועוד נוסף על זה שהיו באים המזרים לשעבדם בכח והוא מאל מזרים שהיו רוצים לשעבדם בכח וכנגד זה אמר והואלתי אחכם כמו אדם שנא אחד עליו ביד חזקה ובה אחר והואלתי ממנו, כלומר אולי אחכם מתחת יד מזרים, וגואלתי אחכם רצה לומר אע"ג שלא היו משעבדים אינם בני חורין לעשות מה שירצו שהרי הם ברשות אחרים ועל זה אמר וגואלתי אחכם וגו', ועדיין אע"ג שגאולתי און להם המעלה להיותם לעם לה' ולפיכך אמר ולקחתי אחכם לי לעם, ולקמן הארכנו יותר בזה ושם הכל מובאר

פרק אחר ושלישים

אלה ראשי בית אבות וגו', התחיל לספר יחוסם מראובן כלו שיאלו משבט לוי שלישי לבנים והשלישי חידד יותר מוכן לקבל השלימות בעבור שהוא מספר שלם, כי האחד און בו רבוי ואינו נקרא מספר, ומספר שנים אינו מספר שלם כי און בו רק זוג ואין בו נשד, אבל שלם בעבור שיש בו זוג ויש בו נשד נקרא זה מספר שלם, ובעבור שהשלישי הוא מספר שלם מוכן הג' יותר לקבל השלימות ולפיכך הובחר לוי שהוא השלישי להיות יולאים ממנו הגואלים בעבור הכח שיש לשלישי אל קבלת השלימות שהוא היה השלישי, ועוד יש להאריך בזה ואין כאן מקומו, לכך היה הסבה בשא עמדם את דודתו כדי שיהיו האב והאם מן השבט שהובחר לנאת ממנו הגואלים, ואחר שרובם שבע לוי להיות יולאים ממנו גואלים הובחר מבני לוי השני דהיינו קהת ומבני קהת הראשון הוא עמרם ומבני עמרם השלישי ומבני אהרן בלד, וזה כמו שאמרנו למעלה שהשלישי יש בו הכנה אל קבלת השלימות מאל שזה המספר הוא מספר שלם וכאשר לא היה כאן שום הכנה אז צריך למספר שלם כדי שיגיע השלימות, אבל כאשר היה כבר הכנה אל השלימות דהיינו שכבר נולד לוי שמוכן להיות יולאים ממנו גואלים אז אין צריך הכנה גמורה מספר שלם לגמרי, אבל היה הכנה בשנים בלד, שאף שיש יש בו קהת מספר כמו שהתבאר למעלה שהם מספר זוג לכך נן לוי השני שהוא קהת מוכן לנאת ממנו הגואלים, כי כל שאפשר להקדים הקוב שהוא הגאולה היה מקדים, ואחר כך שהוסף בהכנה כי קהת שהיה שני גם כן בו הכנה מה כמו שאמרנו למעלה לכך לא היה צריך עוד כלל לגמרי הכנה ונולד בראשון את אשר ראוי לנאת ממנו הגואלים

שנחלקלה בעשר קללות כדליתא במסכת פירוזין ורמז לו שיביא עליו עשר מכות, ובש"ר ואמרת אל אהרן קח את מתק חין ראה הקב"ה את הרשעים אלא במסע ולמה לפי שנמשלו לכלב שרי וסבוב לערב יהמו ככלב וגו' כשם שדרכו של כלב להכותו במסע כך את יאמר לכם חנו לכם מופת הכה אותו במתק שגא' אמור אל אהרן וגו' יהי לחינן, מה נהג מלחם והורג אף היא מלחשת והיכרת שנותן בזה האם רים ומלחם עליו להורגו. ד"א מה הנחש משוקם אף היא מתעקת דרכיה ולפיכך אמר הקב"ה למשה פרעה מעוקס כשצא להעקס אמר אל אהרן וייתלה את המטה כנגדו, כלומר מזה אתה לוקה. ד"א למה נהג של חנין לפי שפרעה נדמה לחנין שאלמר בחנין הגדול הרבון בתוך יאוריו כשהיה משה יולא מאלל פרעה היה אומר אם יבא אללי בן עמרם אני הורגו אני נולדו אני שורפו כשהיה נכנס נעשה פרעה משה ע"כ, ובאלו בזה המדרש כי הרשע דומה לכלב כמו שהכלב הוא רחוק מן פיקר הנכבדים והכל מרחיקים את הכלב וכך הרשע רחוק ממליחות האפ"תי כי הרשע מפני רשעותו רחוק מן המליחות ודרך הכלב להיות אותו במסע כי היקל דבר מוכן לדחות בו ולהרחיק מי שראוי לדחות ולהרחיק. וזה הכלב בעבור שהוא נדמה מהכל דוחים אותו במסע לכך אמר שיעשה האות במסע, כי ראוי הרשע הזה להיות נדחה ע"י המסע שבו דוחים ומרחיקים, ועוד אמר שעשה אות זה כי המלכות נדמה לנחש מפני פנים, האחד כשם שהנחש בקלות ממיס האדם שהרי זורק ארס וממיס כך המלכות בקלות ממיס שאין צריך למלכות שום פעולה שהוא בזים אסורים ובדבור פיו נעשה הדבר לגדול ממלכות. ועוד כמו שהנחש מעקס דרכיו כך היא מעקמת דרכיה שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך שהמלכות יש לו יכולת ללכת דרך מעקס, ואמרינן בזה מלך שורץ גדר לעשות לו דרך כמו שיראה, ודומה בזה אל הנחש שהוא מעקס דרכיו ללכת לכל דבר שכל אדם הוא סב מן הנחש ומסה דרכיו ממנו מפני שיראים ממנו והרשות ביד הנחש ללכת לכל דבר, וזה לגדול כח הנחש להחשש מפניו לכ לזד ואין מוחה בידו, וכן המלך למלכותו וכתו שורץ גדר לעשות לו דרך לכל דבר ואין מוחה מיראתו, ואמר לו הקב"ה שמסה של אהרן יעשה נחש רמז לו שהקב"ה מקים מלכין ועושה מן המסה שהוא יבש נחש שהוא דומה למלך, וכן משל מלכין ומן הנחש שהוא דומה למלך עושה מסה לחזור אל פלגו. ועוד יש לפרש רמז שיכנס המסע במלכות כלומר שיבא אותו ויכנס המסע במלכות שדומה לנחש ולפיכך נעשה המסע נחש כי כל דבר שיכנס בנחש יתלבש בו וכאשר נעשה מן המסע נחש הכי נכנס המסע שהוא הנחש בגבול נחש, ורמז לו על כלל המכות שיקבל המלכות. ופירוש זה יומר עיקר, וכך משמע מדברי רז"ל ולפיכך אמרו ד"א לפי שפרעה נמשל לחנין ואמר אם יכנס משה אללי אני שורפו ואני נולדו לכך רמז

אני הכנתי את לבו אמר ריש לקיש יסחם פיהם של מינים אלא אם ללנים הוא ילין שהקב"ה מתרה צדקם פשם ראשונה ופעם שניה ושלישית ואינו חוזר והוא נועל לבו מן החשבה כדי לסרוע ממנו מה שחשם, אף כאלו פרעה הרשע כיון שגער לו הקב"ה ה' פלמים ולא השגיח על זה אמר הקב"ה אתה הקשית ערפך ואין אתה חוזר כך הריני מוסיף לך עומאה על עומאך הוי אומר כי אני הכנתי את לבי ואת לב עבדי, ומזה זאת שהקב"ה מסיף עומאה על עומאית הוא דבר עמוק מאוד, וזה כי ההשגחה שייכת לאדם בשביל שיעשה החסא בזה מן האדם אשר הוא בעל שני ועומאה לכך אין מעשיו וחסאית שלו נחשבים למשים גמורים, כי המעשה נחשב לפי העושה והעושה הוא בעל גוף בעל שני ועומאה אף המעשה שלו אינו מעשה גמור, שמחלס בזה המעשה מן האדם אשר אפשר שיפנה מעשה שלו מן רע לטוב ולפיכך יכול לשנות מעשיו בהשגחה ונחשב המעשה כלא היה מעולם, אבל אם מתרה בו הסעדא והספרא וזה עושים לו מעשיו שלו נחשבים מעשה יותר שברי הליד ולא שגל, וזהו מעשה גמור בודלי אז נועל הקב"ה ממנו דרכי חשבה ומכניד את לבו, שקודם זה הקב"ה נוסה לרשע שיפנה את מעשיו שהוא מוכן אל השני ותאורה וישנה אותו אל הכוב. אבל כאשר עשה זה שהתרה בו ולא שמע הקב"ה מוסיף לו עומאה על עומאיתו לפי שזה הוא מוכן אל הסומאה ולא אל ההשגחה. וכאשר הוא מוכן עושה לו כדי להפרע ממנו, והדברים אלו עמוקים מאוד אף כי נראה שזה נגלים וידועים, כי נועל הקדוש ברוך הוא דרכי חשבה שהתמרה שהוא עובר נראה שהוא מוטא בשכלו ובידעו ואין חשבה רק לפנות שהוא בזה מן גוף האדם לא מן הדעת כמו שנחבאר למעלה בפ' קראן לו ויחלל נחש. ולפי זה מה שאמר הכתוב ואני אקשה את לבו למען רבות מפאתי ולא אמר כי לכך יקשה לבו לפי שהתרה בו ולא שגל, זה מפני שיש כאלו שנים שלא יקשה לבו בשביל לתור הוזהר ישראל שיעקר השליחות היה בשביל זה ולפיכך אמר כדי להכרות מופתי אקשה את לבו :

פרק שלשים ושנים

וישאלך אהרן וגו'. שלשה חזרות נוס הקב"ה לעשות לפני ישראל לעשות מסה נחש וזויד מנורע והמים אשר יקח מן היאור יהיה דם כיבשה, ולפי שפרעה לא עשה רק אוח אחד לעשות המסה נחש ויש לתת פנים, כי ג' חזרות כדי שיאמינו אמונה שלימה כמו שהנחבאר למעלה לכך נאמר והאמינו לקול האות באחרון, אבל פרעה לא יהי מאמין שמוק לבו ולפיכך די היה בזה אחד לעשות שאלמו אשר שאל הט לבס מופת, ודוקא אות הנחש עשה כי הנחש בעצמו ג"כ נחלקל בעשר קללות, וכך יש במדרש ילמדנו והסכרה טותן כך דלא עדיף מן חוס

הנכרדים כמו האדמה לזרע שמוציאה הפרי שאם אין האדמה נוחן יכולה אין הזרע גדל, אף כאלו היחור משרין הנכרדים מ"מ דבר זה על ידי כח אחר ועליו נחמד ותעל הנכרד. חבל נדעת רבי אליעזר נאמר תעל הנכרד על כח המחבר והמקנן לעולם על הארץ.

דעתיריו אל ה' אף ע"ג שכל מכה ומכה היה לה שיעור ז' ימים שכן דרשו מספוק וימלא שבעה ימים אחר הכות ה' היאור היינו שלא היה הולכת ומוספת כי היאור שה' דם אין ספק כי היאור אינו עומד וכל שעה מים אחרים באים וכל מים שבאו היו לדם עד שבעה ימים ואחר שבעה לא היה זה, וכן הנכרדים שה' היאור משרין עוד יותר לנכרדים עד שבעה ימים ולא יותר. אבל אם לא ה' תפלת משה אחס שבאו על מזרים לא ה' הולכים אלא היו נשחרים אף אחר שבעה ימים. וכן הארבה שהיה שם היה נשאר אף אחר שבעה ימים לכך התפלה להסיר אותם וכן הערוב אשר היה שם היו נשחים וע"י התפלה הוסר. והכרד ג"כ הכרד שה' כבר באורד ובעננים למ היה פוסק אם לא היה תפלת משה, ותפלת משה הוציאה להסיר אף הכרד שה' באורד שנאמר לא נחך ארצה כך יראה, ועוד נראה לומר כי לא היה המכה משמשת שבעה ימים רק סמך מכה שלא נאמר בה העחירו כדי להשלים המכה אבל במקום שה' אומרים העחירו כבר נשלמה המכה שהרי היו אומרים להתפלל להסיר המכה, והיו רוצים לשלוח ואין צריך יותר להכות, ולא אמרו שהיתה המכה שבעה ימים רק בשלל רעה לשלוח, ומה שאמר למתי אגחיר דמשמע דוקא למחר ולא היום וכן גבי הערוב וסר הערוב למחר מפני כי הכרתו הנכרדים הסך ביאת הנכרדים ולכך צריך יום מיוחד כי אותו היום כבר באה המכה לכל היום ואין באותו היום השבת המכה ולפיכך לא היה הכרתה הנכרדים והערוב עד למחר. חבל הכרד נאמר בנאחתי את העיר וגו' מפני שאין זה רק הספק הכרד והקולות וזה בודאי אפשר להיות מיד ודוקא הנכרדים שאמר שגזר על הנכרדים שיבאו באתו היום אין גוזר גזירה אחרת שיכרתו, וכן הערוב שגזר ביום זה יהיו אין גוזר גזירה הסך זה שיכלו אחר שכלה המכה לכל היום אין המכה סרה באתו היום. וזה לא שייך לומר בכרד שכלה המכה לכל היום שבעה יורד זה אחר זה ומן הכרד שיכרד אין המכה רק מה שהוא מוסיף והולך. ובמכה זאת נאמר וירא פרעה כי היתה הרוחה וגו' ובשאר מכות לא נאמר כך אף בערוב ובארבה לא נאמר כך אע"ג שהלכו ג"כ ע"י תפלה לא נאמר כך וכן במכת הכרד נאמר וירא פרעה כי חלל המצר וגו'. ויראה מפני כי באלו שני מכות היה לו יראה גדולה מאוד כדכתיב אלל ברד שהיו רחוקים מן קולות אלהים ואין זה אלא יראה אע"ג שהיתה מכה גדולה עיקר היה היראה, וכן הנכרדים עיקר היה היראה מה שהיו מקרקרים וכן

אולי מכה במכה אשר בידי וגו' הזכיר שם המיוחד בלבד כי שאר מכות אע"ג שהם שלא כיהנהו של עולם אינם פלא כיון מכת דם, כי הנכרדים והכנים דרך היאור להשרין לנכרדים והפער מגדל כנים ולפעמים דבר בא לעולם וכן השמין אינו שלא בשבע לגמרי והכרד ג"כ, וכן הארבה אינו שלא בשבע לגמרי וכן החושך אין זה שנוי רק העדר האור ואינו דבר שנוי בעצמו, ועוד כי אפשר להיות חושך כמו ביום המסעון וזלקים המאורות אבל להיות מן המים דם זה אינו טבעי לגמרי, וזה שדרשו ובמיתם זה הדם ובהגדה יתבאר זה בא כך עיין שם, לכך נאמר כאלו ג"כ כה חמר ה' באת הדע כי אני ה' הזכיר שם המיוחד כי בזאת המכה נודע אחרת שמו ית' שנושה מופתים כמו שדרשו ובמופתים זה הדם, ומה שהתחיל לומר ה' אלהי העברים שלמי וגו' זה לא קאי על מכות דם דכתיב דם הזכיר שם המיוחד רק פירושו שבעה הראשון בא אליו בשם ה' אלהי העברים ולא שמעת עד כה כה אחר ה' באת הדע כי אני ה' וגו'. ומה שנאמר במכות הכרד בנאחתי את העיר הקולות יחדלון למען הדע כי לה' הארץ, הזכיר שם המיוחד לפי שקבע שעה מיוחדת שאמר בנאחתי את העיר הקולות יחדלון ולכך אמר למען הדע כי לה' הארץ, ומפני שמשא אחר מעצמו הקולות יחדלון בנאחתי העיר ופרעה לא קבע השעה ואפשר לבעל דין לחלוק ולומר בלחז הכי נמי היה פוסק ומשה ידע זה, ולפיכך לא רצה להזכיר שם המיוחד בהתראה רק חמר ה' אלהי העברים, ומכל מקום כיון שמשא קבע שעה בנאחז מן העיר וגו' חמר למען הדע כי לה' הארץ והיכולת בידו נעשות כל דבר אשר יראה ובשעה שיראה כאשר תהן דעתך על זה, ומה שאמר במכת בכורות כה אחר ה' כי באת המכה כתיב ולכל ישראל לא יחרץ כלב נשנו למען מדעון אשר יפלה ה' לכך נאמר במכה אחרונה כה אחר ה' וגו'.

פרק שלשה ושלשים

רעזר הנכרד, חני רבי עקיבא אומר לנכרד אחר היתה והיא שרצה ומלאה את ארץ מזרים אחר לו רבי אליעזר מה לך אלל אגדות כלך אלל ננעים ואלהות לנכרד אחר היתה ושרקה להם ובהו כילע ע"כ, ביאור זה שהוקשה להם מה שכתב בנכרדים לשון ותעל הנכרד ובכנים לא הוקשה להם למה כתיב וחסוי סכנם מפני שדרך הכנים להיות מקובלים יחד אבל הנכרדים אין עניניהם כך לכך סבר ר"ע שנקראו בשלון יחד על שם הכת המוליך אותם ומשרין הנכרדים זה הכת נאמר עליו ותעל הנכרד, אבל רבי אליעזר סובר שהכת המאסף אותם נקרא לנכרד בשלון יחד, ולדעת ר"ע מה שחזי' ושכן היאור לנכרדים דמשמע היאור השרין הנכרדים היינו כי היאור הוא משרין ג"כ שאם לא היה היאור לא היה הכת הזה פועל והיאור אל

הבאת המכה רק על עץ השדה ודבר שלא היה בשבילו המכה היה מזהירו שיכניס אותו לבית : ויאמרו עבדי פרעה עד מה וגו'. לא תמלא שדברי עבדי פרעה דבר עד תחת ארצה מכה שמית כי המכות נחלקות לג' ג' לשדר דל"ך עד"ש בלח"כ כמו שהבאר בהגדה . ועוד נחלקו לחמש חמש מכות כאשר הבאר בהגדה . ועוד נחלקים לשבעה ושלשה כי אחר שבע מכות היו נחשפים המכות במכות החמורות וקשות שלא מעיין הראשוני , וזה כי הקב"ה מייסר את החוטאים ע"י שבע מכות בכל מקום ויספתי ליסרה אחר שבע על חמשיהם וכן בהרבה מקומות ולפיכך היו שבע מכות הראשוני בעיני אחד שוות ושלש אחרות יותר המורות ולפיכך תמלא במכת הארצה שרצה פרעה לשלוח מקלט שאמר מי ומי ההולכים , ובמכת חושך אמר גם טפסם ילך עמכם ובמכת בכורות הציג כלם . וזה כי שלש האחרות כלם הם נחשפים מיסה , אלל הארצה כתיב ויסר מעלי המות הזה , ומכת חושך בודאי זה נחשב מיסה דכתיב במחשכים הוסיפי כחתי עולם , ומכת בכורות מיסה גמורה , ודבר זה כי השלש האחרות הם מיסה ידוע לחכמים וליודעי בינה

בא אל פרעה וגו' ולא הזכיר התראה כלל ולפיכך אמרו ר"ל רמז למשה מכה זאת נחשב למען תספיר באזני בך וכן בך וכתוב אלל הארצה בנזות ואל עליה לבניכם ספור ע"כ ביאור זה כי כל המכות לא שייך ספור לבנים כמו מכת הארצה , וזה כי כל מכה שהיא יוצאת לגמרי חוץ לשבע וחזן למנהגו של עולם או שהיא לגמרי כמנהגו של עולם אין צוה למען תספיר , כי אותה שאינה כמנהגו של עולם אינה רגילה לזאת גור רביון שלא תכל עוד אין כאן ספיר כי נשכח זכרה של ראשונה , או שהיא לגמרי כמנהג העולם אין זה פלא לגמרי ולא שייך בזה למען תספיר וגו' כמו שהבאר למעלה . אבל בארצה מפני כי הארצה בעצמו הוא דבר שאינו רגיל שיהי' ומ"מ הוא צא לפעמים גם בשאר השנים , וכאשר הארצה צא בשאר שנים יזכר שפעם אחד צא ארצה יותר קשה , כי חדש זה של ארצה מביא לזכור ראשונה , לאפוקי ברד שרגיל לגמרי לבא ואינו מזכיר הכרד הראשון שהי' גדול מאוד כי אין חדש בברד זה שזכור עמו ברד הראשון . לכן נאמר במכת ארצה ולמען תספיר באזני בך וכן בך וזה ידוע משה שהוא מכת הארצה , ובספר גור אריה נחבאר עוד :

פרק שלשים וארבעה

נצח ידך על השמים וגו' , אמרו ר"ל המושך היה שם ששה ימים שאל' ויהי חושך אפילה בכל ארץ מזרים שלש ימים לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מחביו שלש ימים , שלשה ימים הראשונים לא ראו איש את אחיו ושלשה ימים האחרונים

וכן דרשו ר"ל על דבר הנכרעים אשר הם לפרעה מלמד שהיו קולן של לפרעים קשה להם ממכתן , ועל דבר שהוא קול בלבד ואין זה מכה בעצמו הוא יראה בלבד , וכאשר הוסר היראה כללו לא הגיע לו המכה כי מחמלה לא היה אומר להסגל על האנדרעים רק מחמת יראת הקול כדכתיב ויאל משה וינעק משה על דבר האנדרעים כיומר על קול של לפרעים וכאשר הוסר חזר לחמל כדראשונה וגו' . כי בפעם הזהז' אני שולח כל מגפותי , ויש למחול למה הברד כל מגפותי . ורש"י פירש כי זה נאמר על מכות בכורות וגם זה חימה דמה עיני מכות בכורות לכאן , ויראה דרך פירושו הגה עתה אשלח לך כל מגפותי כי עתה היה שולח עליו מכת ברד ומכת ארצה וחושך ומכות בכורות שאמר שהשלים ערוב דבר שחין שהם סדר אחד בפני עצמו ומחיל עתה בסדר בלח"כ סדר בפני עצמו , כאשר ידוע כי המכות יש להם סדר עמים ההתראה ושלשית בלא התראה , אף על גב שמכת בכורות הוא בהתראה מאחר שהיא באחרונה ובה נשלמו המכות יש לה משפט השלמה שמתחבר אל שלמיו , ולכן נק' רבי יהודה ס' מן בלח"כ , וכאשר יש לארבע מכות האחרונות סדר אחד וקשור אחד ביחד לכן יאמר כי בפעם הזהז' אני שולח כל מגפותי כלומר עתה אחמול לשלוח כל מגפותי , וזה כי בסדר בלח"כ הם כל מגפותי שהרי מכת בכורות בחוק וכללו היה בלח"כ מכה אחת ארוכה אחר שהם עיני אחד וסדר אחד , ושייך בזה כי בפעם הזהז' אני שולח כל מגפותי מפני שיש בחיבן מכת בכורות השקולה נגד כל המכות , ואין לומר מכה ברד דסתמא אותה מכה שעל ידה יאלו היא הקשה יותר , כך יתפרש והוא כיון מאוד . ויש מפרשים בזה פרושים רחוקים ואין לר"ך רק פירוש זה הוא ברור , ובספר גור אריה פרשנו עוד פירושו והארכנו בזה עיין שם :

בעת מחר וגו' . שרם לו שריטה בכותל כשחגיגת חמה לשריטה זאת ירד היסר , ונראה מפני שרוב ברד הוא כמנהגו של עולם הוצרך להראות שהוא דבר שלא ודבר גם שהרי ידוע הרגע , והשעה ומכות שרוב דבר וארצה שאינה כמנהגו של עולם כל כך ומכל מקום הם קלה כמנהגו של עולם די היה להודיע שהמכה היה מהי כמה שהיה קובע מחר יהי' זה ולא היה לר"ך לברר הרגע . ומה שאמר לו ועתה שלח העו' וגו' למה הזהיר אותו והרי להכותו בא . העצם הוא שלא היה רוצה להביא ברד רק על עץ השדה להיות מוכה בברד ולפיכך הזהיר שיכניס לבית מה שאין רצונו של מקום כדי שלא יהי' המכה בתוס' כי אחר שאין רצונו של מקום על זה שהיו לוקים בהמכות עתה והתראה לו שהצד כפוזמו מה שאינו רוצה להכותו עתה , ולפיכך אמר פרעה בואת המכה ה' האדיק שהרי ראיתי ששעה נדקה עמי ואני לא הכרתי זה , ובמכת הדבר שגם כן היה במקרה שבעדה לא הזהיר אותם שיכניסו אתם אל הבית כי שם המכה הייתה על המקרה ולא רצה להזהיר אותם וזקא בברד הזהיר אותם שלא היה

על שעה שהיו טועים כי זהו הזמן שנחלק בו הלילה אבל בחצי שאלו פעל חבל הוא שם דבר פירוש בחצי לגמרי וכוזא בודאי יש טעות שאם היו האלפגנינים סוברים שהוא קצת רחוק מן חצי הלילה יאמרו משה בדאי ומעשה לא יקשה שהיו אימרים משה לא ידע שהרי אומר כחנות ואינו משמע לגמרי בחצי הלילה. דזה בודאי לא יקשה רק אילו אמר שחיה המכה כמו חצי הלילה שהראה משה שלא ידע הזמן בעצמו אבל אם פירש כמשמעו כהחלק הלילה אל"ג דלא משמע הלשון בחצי הלילה לגמרי לא יאמרו בשביל זה משה לא ידע כיון שהשעור אשר קבע רוח שיעור גמור שאלו היה אומר בזילה הזה יהי דבר זה בודאי לא היה נראה שמשא לא ידע בשביל שלא קבע באיזה שעה כיון שהזמן אשר הגביל זמן מבורר ודבר זה נכון. ועוד יראה כי לכך הולכרו רז"ל לומר שפירוש כחנות חינו לגמרי בחצי ולא פרשו כחנות כמו כגלות הבשר שהוא כעלות לגמרי, והבי נמי יש לפרש כהחלק הלילה והוא מקור מבנין הקל מגרי למ"ד כמו ובחנות הלויים, ודאי לא שייך לשון פעל אלא חלק הלילה כי אם לשון נפעל כמו ויחלק עליהם הלילה ואינו דומה אל כגלות דשי"ך בו פעל ולא שייך פעל אלא חלוק והוא אחת וברור מאוד ולכך פרשו אותו שם דבר ולא מקור ממני למ"ד ה"א :

ובאות כל צבור בארץ מזרים מבכור פרעה עד צבור השפחה וגו'. ובמעשה כתיב עד צבור השבי אשר בנית הצור, וז"ל דבהתראה שאל להתרות על המכה שחיה במזרים ובדאי לא היה המכה במה שהכה צבור השבי בנית הצור דלא היו מקפידים על צבור של שבוי ולא שייך בו מכה למזרים, אבל צבור השפחה יש בו מכה למזרים שהיה עבד עושה מלאכה, אבל במעשה שהכחזר מספר המעשה איך שהיה הרצב כל מה שנקלה הכיור הגרוע יותר והוא צבור השבי דגבר יותר הרבה מן צבור השפחה שהרי הוא שבוי ולומר שאף הוא לא נלל ונקלה צבור השבי גם כן מפני שהיו שמחים לאיד ישראל, אבל בהתראה לא שייך להזכיר כי לא התרה רק מידי דהוא מכה למזרים כדלעיל, ובתגדה אלא אלו הן עשר מכות שהביא הקב"ה על המזרים במזרים שם יתבאר ענין המכות ולא צאו שאלו מכות דוקא על המזרים במזרים ושם מעיין ותמצא טעמים נכונים בצורים, ועוד יש לומר על אותן הטעמים שנזכרים שם כי צאו דוקא בצדר הזה ולא בצדר אחר, כי כאשר פרעה לא היה מאמין בו יתבאר ובמו שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה' וגו' כל המכות צאו עליו כדי להודיע שמו למזרים כדכתיב וידעו מזרים כי אלהי וגו' וכך צאו המכות בענין זה, תחלה הודיע לו כי הוא ית' המושל בעולם והתחיל במים שהוא היאור לפי שרצה להתחיל בדבר שהוא תחת הארץ לגמרי שהמים הם יותר תחתונים מן הארץ דכתיב ואשר במים תחתם לארץ וכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוונה

האחרונים עומד לא יוכל לשבת ויבש לא היה יוכל לעמוד, וכל מכה משמשת בשעה ימים יום השבעה היה על הס דכתיב ויהי הענן והחושך וגו'. ובמדרש מהיכן היה החושך רבי יהודה ורבי נחמיה רבי יהודה אומר מחושך של מעלה שגא' ישת חושך סתרו סביבותיו סבתו, ר' נחמיה אומר מחושך של גיהנם שגא' ארץ עיפסה כמו אופל' ללמית ולא סדרים ע"כ ביאור זה כי לדעת רבי יהודה החושך תמיד יורה על ההעדר כמו שהאור מורה על המציאות כן החושך מורה על ההעדר. ומפני שהעולם נמצא אחר שהיה נעדר יש חושך קודם למציאותו וזה נקרא חושך העליון המפסיק בין הש"י ובין העולם שגא' ישת חושך סתרו, וזה כי הוא יתבאר נלמי והעולם נמצא תחת ההעדר והנה ישת חושך סתרו וגו' וזהו ההעדר דבק בעולם מלד התחלתו ומלד בחינה זאת שיש בעולם העדר מלד התחלתו בל למזרים ח"ש שהוא העדר האור. ועוד יש העדר בעולם וזה כי הנביאה נבדל דבק החסרון זה כי אין מציאות בשלמות הגמור אבל דבק בנביאות עולם העדר וזהו גיהנם שהוא העדר צריכה. ולפיכך כל אשר רלוו לו האבדון והעדר יבא אל גיהנם ששם העדר הנביאה וחסרון הנביאה. וכאשר הביא הקב"ה מכת חושך על מזרים הביא עליהם ההעדר מלד כי בנביאה יבק העדר וחסרון, וחלוקים איזה קרוב יותר להביא, כי למאן דאמר החושך העליון קרוב יותר. וזה מפני כי הש"י הביא עליהם החושך המורה על מעלתו שהוא נלמי וסם נבדלים אחר ההעדר ולמאן דאמר מן חושך של גיהנם שהוא קרוב יותר אל מזרים המקבילים הדבוקים בגיהנם שהגיהנם הוא קרוב אל רשעים ודי בזה :

בה אמר ה' כחנות הלילה וגו' פרשו בשק קמא דברכות מה שאמר כחנות וגו' ובמכה כתיב ויהי כחנות הלילה שלכך אמר כחנות שגא' יעשו אלפגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא לכך אמר כחנות וקשיא דהשתא יאמרו ג"כ משה איך יודע השעה. ויראה שאין רז"ל מפרשים כחנות כמו בחצי הלילה שהוא שם דבר דמשמע סמוך להלי הלילה או לאחר חצי. שזה אינו, דודאי פירוש כחנות כמו כעלות ופירושו בשעה שיהי' אלהי וזהו נחלק וזהו בשעת החלוק עמו. אלא דמכל מקום יש הפרש גדול כי כחנות הוא פעל כמו כעלות ואי אפשר שהיה פעולה רק בזמן וזהו כחנות הלילה כאשר מתחלק הלילה ודבר זה בזמן ומאחר שהוא בזמן אם כן לא שייך בזה טעות שאף אם היו סוברים האלפגנינים שהמכה הייתה כמו חצי שעה לפי חנות או לאחר חנות כיון שלשון כחנות ואמר על זמן מה, אפשר שהזמן ההוא שעה או יותר, כדבי מות האלפגנינים כי אין שיעור מוגבל לו, רק שלשון כחנות הוא על זמן מה שהלילה מתחלק בו ולא יאמרו מלמה משה בדאי הוא שהלשון משמע פעל וכל פגל בזמן וזיון שיש כחן זמן יש לומר

יבונה, והראה לפרעה שהוא יתבך מושל על זה ולכן נלקה היור, וכאשר לא שב מפני שהיה סוכר שאל חין ממלחמו רק בחתונת החתונות הביא עליהם האפרדעים הם הנזירים שם דרים במים וסביב יומם במעלה מן המים עלמם, כי הם מקום לנזירים שהם בחור ו'ק' העים הם יומם חתונות לנזירים שהם בזוך המים והאפרדעים יותר עליון, ועדין היה אימר שאל חין ממלחמו יותר עוד נלקה העפר להיות כנים וזה נאמר בדכמיב והך עפר הארץ והיה לכנים, ואח"כ הביא עליהם הערוב והם הנזירים השוכים על הארץ כמו שהם המים ואחר כך הנזירים הדרים בנים, כך מחמ'ה הכה העפר ואח"כ הכה הדרים עליה והם הערוב שהם חיות דורסות והם דרים על הארץ, ואח"כ כאשר לא חזר הביא הדבר שהוא עכשיו האור שהוא יותר למעלה באור הארץ, ואח"כ רביא עליהם השמין שהוא מכת האש השר למעלה מן האור כי רשחין הוא מלשון חמימות הנשמה על ידי האש שהקב"ה מביא אש מן יסוד האש וזהו מקבל האדם השחין, ברד הוא עוד יותר במעלה לבי שהוא מן השמים האוירי, אמנם הארבה הוא יותר עליון לפי שהארבה הוא עוף והוא יעופף על פני הרקיע השמים והוא הרקיע האוירי כאשר ידוע, וכבר התבאר למעלה שכל דבר שהוא מקום לדבר הוא פחות ושכל יותר מן דבר אשר הוא דר שם, וזה דבר פשוט בכל דבר שהמקום יותר פחות במעלה לאשר הוא מקום לו, והשמים הם משכן לגופות דכמיב עוף יעופף על פני רקיע השמים ונאמר ועוף השמים, לכן מחמלה ברד מן השמים ואחר כך הארבה ברקיע האוירי ואח"כ החושך במאורות שהם שמים העליונים, ואחר כך מכת בכורות מכה בנשמת האדם שהוא דבר רומני וזה יותר עליון כי המאורות הם גשמיים אבל הנשמה היא רוחנית וזה ילאו ישראל, כי אז נודע למתים כי הוא יתבך מושל בארץ מתחת ובשמים ממעל, בארץ מתחת הם המים אשר מתחת וארץ ובשמים ממעל היא הנשמה שהיא למעלה מן השמים וראוי אז לנאם, לכן אז ילאו אחר שהוא יתבך מושל למעלה מן השמים, ומפני שאמרנו אלבע אלהים כליו, שכל המכות היו מכות פרטיות, כמו האלבע שהוא אלבע כפיו ושם חין ממלחמו בכלל מציאות העולם לכן קרע להם היס לפי שהם אינו פרטי כמו היאור שהוא נהר כרמי אבל היס הוא כללי במה שכל הנחלים הולכים אל היס והוא מציאות כללי ולפיכך היס נבקע והיס הוא כמו היאור ואין חלוק ביניהם רק שזה מ'ק' שהיאור חלק והיס הוא כללי. ועתה ראה מחמלה לא היו מאמינים שיש לישראל אלהים ולפיכך אמר שלא ללכות כלל את ישראל עד מכות בכורות שאלו ראו כי יש לישראל אלהים כמו כל אלהי, ואם כן למה יהיו ישראל שהם עמו ממת רשותם כיון שיש להם אלהים מושל ושלו את ישראל מרשותם ואמר לכו ועבדו את ה', ואח"כ אמרו ארדוף אפי' אחלק בכם שחשבו כי כמו

במ פרטי כמו שאמרנו אלבע אלהים הוא על המכות שהיו במצרים וחשבו כי המצרים ינחמו ישראל כי השמים הם המלכים זה את זה נזכרים על זה, וכאשר כי חשבו כי אלהי ישראל כמו כח פרטי, וכאשר שקצ' אותם בים הרחה להם כי כמו של יתבך כח כללי מושל בכללות העולם, ולפיכך לקע אותם בים שהוא כללי וידעו כי כח אלהים כח כללי, ומפני שהיו אומרם כי אולי חין כמו בכללות העליונים כי המים מן החתונות, ולפי כך כאשר בא עמלק להלחם על ישראל והס"י היה מושל על כמו והעמיד השמש דכמיב עד ב' השמש שהיה מושל על השמש וזה עד בא השמש, והשמש ג"כ נחשב כח כללי שהוא המאור הגדול המושל מקצה העולם עד קצה העולם, וידעו כי הש"י מושל בעליונים בכללות, ועדיין לא נודע להם שהוא אלהים חין וזולתו אף על השמים ממעל, עד שהיה נותן תורה שנתן להם תורה אלהית שמעלתה על השמים ואמר להם אלהי' אלהיך וגו' אחר החמיה שקרע השמים ושמי השמים העליונים והראה להם שאין עוד זולתו בדכמיב אלה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים חין עוד, ודבר זה התבאר בספר גור אריה בפרשת יסור ועוד יתבאר.

ובבד"ש נחמח נחן עפע על סדרם כסכסמי נשר ודם הביא הקב"ה את המכות, מלך בשר ודם כשהחדיה מורדת עליו מה הוא עשה משלח לגיונות וזה מקרבין עליה בחמלה סוכר אמת המים אש חוזרים מוסב ואם לאו מביא עליהם קלאים כ' חזרו בהם מושב ואם לאו מביא עליהם הנזירים כ' חזרו בהם מוסב ואם לאו נזרק בהם נשח חזרו בהם מוסב ואם לאו משלח עליהם אבנים בליסמיראות חזרו בהם מוסב ואם לאו משלח לגיונות עליהם חזרו בהם מוסב ואם לאו חורב אותם בנים האסורים ואם חוזרים מוסב ואם לאו חורב הגדולים, כך הקב"ה הביא על המצרים המכות, מחמלה היה סוכר אמת המים ואחר כך מביא עליהם בעלי הקול הם האפרדעים שהיו מקרקרים לא חזרו בנים שהם כמו חיים שהיו נכנסים בהם כמו החץ לא חזרו בהם הביא עליהם הנזירים וזה הערוב לא חזרו הביא עליהם הזרמסות וזה הדבר לא חזרו בהם הביא עליהם נשח זה השחין לא חזרו בהם הביא עליהם אבנים בליסמיראות וזה הנזיר לא חזרו הביא עליהם חולסין הרבה זה הארבה לא חזרו בהם נתן אותם בנים האסורים וזהו החושך לא חזרו בהם חורב הגדולים זה מכת בכורות ע"כ. כל ענין המדרש כאשר תבין כי אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים היו בענין זה שהמכה יומם ראשונה על היס ב"כ מגיע למצרים היס המכה מנפת להם יומם עד מכה אחרונה שהיא יומם מנפת להם עד גשמים, וזהו דרך מלך שאל לזר על עיר מחמלה מחמיל בדבר שהוא יותר רחוק מן האבוד להם ומפני הוא מקרב להם יותר עד שאמר אותם לגמרי, וכן היו המכות העפר סמיד מקרבנים ומגיעים להם

האפרדעי' שאת"ג שהם במים נמלאים בארץ שהוא ישוב ג"כ, ואח"כ כיום בארץ ענמה שהיה הישוב, נמלאו כי שלש מכות אלו ג"כ מסודר בענין הזה, ובמכת בל"ח רבדד הוא קרוב יותר אל הארץ כי המכה שהיא קרובה אל מכות הארצי' ויותר שייכת אליהם, והארכה שהיא עוף יעופף על פני רקיע השמים הוא יותר רחוק וכן החושך עוד יותר רחוק מהכל כמו שנכתב למע' והכל בשדר, כלל הדבר כי המכות היו נחלקים על עין סדר הזה, המטה והמעלה ומה שהוא עיקר העולם, ולקח המטה ע"י אהרן, והמעלה ע"י משה, ומה שהוא בתמצע שהוא עיקר ע"י הקב"ה, וכל אחד היה שלם כמו שהחבר למעלה, ומפני שהמחיצות נחלק לבגדים חלקים ראוי שיהיה כל שלשתן שוים שקולים זה כזה שהם המעלה והמטה והאמצעי לכך ראוי שיהיו חזקות כולם שוה, ולכן שלש היו ע"י אהרן ושלש על ידי משה ושלש ע"י הקב"ה, ובאחת נשתתפו כלם כי מכת שחין שהיתה בגוף האדם ובגוף הבהמה ראוי שישתתף בהם משה ואהרן כי דבר זה אינו דומה לערוב גם נדבר שלא היה מכת הערוב והדבר בגוף רק היה מגרה בהם נפש הערוב, והדבר הוא שנטל נפשו מהם בלעד ולכן באלו לא נשתתף משה ואהרן רק ע"י הקב"ה, והכל אצל השחין שהיה בגוף האדם ובגוף הבהמה ראוי שישתתף משה ואהרן עם הקב"ה, שדלי עיקר המכה ראוי שהיה ע"י הקב"ה כמו שנכתב לתעשה שהיא בלדס ובבהמה שהם עיקר הנבראים שהם בארץ, מכל מקום נשתתפו בהם משה ואהרן כי הגוף שהיה בו המכה הוא מן השמים ומן הארץ, וזה כי האדם נברא מן האדמה ואין האדם מן האדמה בלדס כי האדם הוא מורכב והרכבתו הוא מן השמים כי המזג שיש לאדם שהוא מורכב מארבע יסודות הוא כוונ' השמים כאשר ידוע ולכן נשתתף משה ואהרן עם הקב"ה, וכאשר תבין זה המלא שדר המכות לפי זה בתכלית הקשור והסדר, כי ראוי הוא שיהיו המכות שבלאות מן הקב"ה בעצמו באר"ע שהוא העיקר כמו שאמרנו למעלה, שהחלק האחד הוא המטה, והחלק השני הוא המעלה, ובאמצע הוא עיקר העולם שבו הבראים כאשר מדע והבין, והיה ראוי להיות מכת בכורות באר"ע רק היתה מכה זאת באחרונה שהיא הקשה יותר מהכל והיא שקולה נגד הכל לכך היתה באחרונה שעליה ילאו ישראל, ונחתה מן השמים שהיו על ידי הקב"ה וע"י משה ואהרן עם מכות ערוב דבר שחין, כי המכה היא בלדס ובבהמה שהם עיקר הנבראים אשר בארץ ולכן ראוי שהיה המכה מן השם"י בדבר שהוא עקר כמו שהכתב, רק שנשתתפו בו משה ואהרן לעצם אשר התבאר, ולפיכך יש חסוד למכה זאת אל סדר ערוב דבר שחין. ועוד יש לך לדעת כי המלאות הוא שלש חלקים ע"י ויגוים ותחתונים ואמצעים, לכך היו המכות נחלקים לאלו שלש חלקים, בתחתונים היה ע"י אהרן, ובתעלונים

להם, ודבר זה תמצא לקמן בהגדה באריות יוסר ע"ש, וזה כוונת המדרש הזה שכל המכות התקדשות למזרים. ויש עוד במדרש ר' זכריה חזנו דר' לוי בשם ר' לוי אין בגל הרחמים נפרע ממשפחות תחלה ממי אחה למד מאיוב הבקר היו הורגים, כשדים שמו שלשה ראשים, הם אלהים נפלה מן השמים, ואח"כ ויקח חרש להתגדד בו כו', אף במזרים תחלה פגעה מדת הדין בתמונה ואח"כ גפס ותאכל ויסגר לבדד בעירם ואח"כ ויך כל כבוד במזרים ע"כ ומדרש הזה קובר שנתחלה לא באל לבדד אלא מזרים מכל וכל והתחיל בקטן ובגדול כלה, וזה יתבאר לקמן ג"כ ענין אלו עשר מכות ארץ היו מתקדשות חל המזרים, ובמדרש הנחומת עשר מכות הללו שלם מהם נעשו ע"י אהרן מכת דם מכת אפרדעים מכת כנים, שלם מהם נעשו ע"י משה מכת ברד מכת ארבה מכת חשך, שלם מהם על ידי הקב"ה מכת ערוב מכת דבר מכת בכורות, ואחת על ידי כולם מכת שחין שנח' מלא חמיתם פיה הכבשן וזרקו משה השמימה והיה לאבק על כל ארץ מזרים וזה עשה הקב"ה שפנת הפיה על כל ארץ מזרים, מכת דם נפרע כנים היה בארץ על ידי אהרן שלש בארץ, מכת בל"ח שהיה באויר ע"י משה שכן שלם משה בארץ ובשמים ע"כ, וביאור מדרש זה באל לבדד קטע מופלג מאוד, כי כאשר רצה הקב"ס להביא על המזרים עשר מכות מפני שמנין עשר מנין כללי כי מספר הפרטי חסר ולפיכך הביא מספר עשר מכות כדי שלא יהיה חסר של מכות מספר פרטי חסר, ועוד יתבאר זה כריה פעמים, וכאשר תראה כי העולם שהוא כולל הכל נחלק לשלש חלקים הארץ והשמים ואשר בהם אלו הם שלשה דברים, ואין ספק כי אשר בהם הוא עיקר המלאות כי ארץ ושמים אינם נבראים כי אם לאשר בהם ועיקר העולם הם הנבראים אשר נמלא בהם, ולפיכך כנגד אלו היו המכות נחלקות, מכות דל"ץ בארץ והיה על ידי אהרן שלא היה גדול כמו משה, ומכת בל"ח על ידי משה בחלק השמים, והכל נחשב בחלק השמים, גם משה שהיה באויר כי גם האויר נחשב בחלק של משה ואין נחשב לארץ רק עד עשרה שפחים מן הארץ, ודבר זה מבורר, ושש מכות ע"י הקב"ה מפני שהם הנבראים שהם בארץ כמו אדם ובהמה והיה הערוב ע"י חיות, וכן דבר בבהמות מכת בכורות בלדס כי הבהמות והאדם הם ישוב הארץ, אצל אפרדעים במים וכן הארבה באויר אינם בארץ והקב"ה היה פועל בדבר שהוא עיקר העולם דהיינו בלדס ובבהמה שהם בשוב העולם והיו מכות שהם ע"י הקב"ה זו למעלה מזו כי הערוב שהם כל מיני חיות ואדם עם האדם לכך אינם עיקר ישוב העולם כמו הסוסים חמורים בגלים בקר ואלו שהם כל המינים היפותחמים להדם, והבהמות אינם עיקר כמו האדם עליו שהוא העיקר, וכן במכת דל"ץ היה זה למעלה מזו, כי המים הם רחוקים מן היבשה שהוא ישוב העולם, ואחר כך

וגלולים פ"י משה, ונאמלע ע"י הש"י כמו שאמרנו למעלה. ויאותם שהם באמלע הם בעלי חיים שאין להם חבור לתחתונים כי האמחים והשעשם והאילנות מהוצרים אל הארץ אב בעל חי אין לו חבור לארץ באין הפך, ואל תשים לבך אל האומרים כי השמים חיים משכילים כי אין דלת המורה השלימה כך כלל, ויחיה מכת דם לפעול כיום נאה ע"י ידי אהרן לפעול בתחתונים בצלתי בעלי חיים ואף על נב שהפסדעם בעלי חיים נא היה הפעל רק במים שיסרו היסור לפסדעים ושיקר המכה היה במים, וכן הפער הולוא הכנים והיה הפעל בדבר שאינם בעלי חיים, וכן מכת נוד ארבה חשך בצלתי ב"ח כי המרבה אין זה פעל בבעלי חיים רק שהיה כועל באויר השמים כדכתיב וס' ידך וגו' והרוע הציאו לארבה, אבל הערוב שכל מל"י וכן הדבר שהוא נפילת הנפש החי, וכן מכת נכורות הייתה המכה בבעלי חיים בלגזים, ולכך מכה זאת מתחשבת אל פעל הקב"ה כאשר תבין כי הוא מקור החיים משפיע החיות לכל, ולפעול בלגזים היה ע"י משה, ובתחתונים ע"י אהרן ובעיהם לא היו פועלים בבעלי חיים רק בדברים שהם גשמים היו פועלים, אבל הקב"ה היה פועל באוון שיש נכון רוח חיים שאמ"ל שהם ג"כ גשמים הם החיות בעלמם אינו גשמי כי רוח חיים הוא ולכך מתחשבת דבר זה הל מעשה ה' ולפיכך היו אלו מכות ע"י רש"י. אמנם מכת שחין היא על ידי שלשון מפני כי מכת שחין היא פועל בגוף שהשחין עומד בגוף שהוא מלפני אל החיים לכך לא היה ע"י הש"י בלבד, כי אין הגוף חיים והוא מלפני אל החיים ונושא החיים ולכך היה ע"י משה ואהרן גם כן, ואחרי שחין ותסדר הדברים ותמלא דברי חללים חיים והם דברים נכבדים ונפלאים כאשר תבין אותם על אמתתם והם דברים ברורים, ואל יתשוב המושג כי דברים אלו הם דברים חיים רק ליישב הכתוב בלבד, אבל השעוין המעמיק בהם ימלא כי הם אמת וברורים למאוד, ובסדר הגדה חלל אלו הן עשר מכות שם יתבאר גם כן פירושים אחרים בענין אלו המכות, אל מ"מ שהם פירושים מתנגדים אבל פעמי המורה הם רבים מאוד וכולם נכונים, ולפיכך בלא תקנה הדברים כאן ומקאת הדברים ברגה כדי שלא יתערבו עליו אלו הפירושים ויתבלבל עליו הענין:

פרק חמשה ושלשים

החדש הזה לכם ראש חדש ראשון ראשון הוא לכם לחדשי השנה במדבר משבחת הקב"ה בעולמו קבע זו ראשי חדשים וסמנים, משבחת בילקב ובניו קבע ראש חדש של גאולה, שבו נגאלו ממצרים ובו קבל יעקב הנכבדות ובו עתידין להגאל ובו מלך יתחק ובו נעקד על נב המזבח, ובו רמז לישראל שהוא ראש השנה שנאמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה ע"כ. בלאו נזה כי ראויים להיות

נגלולים בחדש ראשון במה שהוא ראשון, וטעם זה יתבאר לקמן מכל מהם שאלו אוכלים וגם אלו הם לחם ומפני כך נאמר החמץ שנעשה בחריכות הזמן שבושה להחמץ וכל ענין הגאולה כך היה כי לא הסכים בנקט חביותינו להחמץ שמה חרפה שכל ענין הגאולה מבלי המשך זמן, ולכן שישראל יגאלו במדבריות קדושה אליהם שאין שייך בה זמן ששני יגאלו ע"י אותות ומופתיים ולכך ראוי לגאולה דבר שהוא ראשון מלד אשר אין בו עדיין המשך זמן, ועוד יש לך לדעת כי הודש ראשון יותר מיוחד לגאולה כיה כל נאמל הוא ברשות עצמו בעלם כי מלד עמם הנאמל אין ראוי להיות תחת יד אחר כי אם בעלי חיים שאינם מדברים שאלו דוקא מלד עמם בבריאותם ראויים שיהיו תחת האדם, אבל השעבוד בא במקרה וכל עמם הדבר הוא ראשון ומה שבמקרה ומה שבמקרה מאוחר, ולכך ראוי שיגאלו לחירות שיגאלו ברשות עצמם בחדש ראשון, כי זה דבר ראשון שיהיה הנאמל ברשות עצמו כי זה מלד עמם הנאמל שהוא ראשון להם שבמקרה, והם הדברים האלי מאוד כי הם עיקר גדול מאוד, ועוד יתבאר לקמן כי אין מוחל לגאולה רק הראשון דבריו אל כל עדת ישראל בעשור לחדש הזה וגו' כירשו ר"ל שהיה הדבר בחדש לחדש והלקיחה ב' לחדש והשמיטה ב"ד, ודבר זה דוקא בפסח מזרים אור על ה' לקיחה ב' בחדש דכתיב בעשור לחדש הזה ואין פסח דורות מחיי בעשור לחדש, ופירשו הפסח ב"כילתא ר' מתיא אמר מפני מה הקדים לקחתו לשמיטתו ד' ימים מפני שכל הקב"ה לגאלם ולא היה בידם מצות שימססו בהם כדי לגאל אותם, לכך נמן להם שמי מצות מצות פסח ומצות מילת שימססו בהם שיגאלם ואומר וגם את כדם בייחך נבחתו וסמנים וגו' ע"כ ס"י כי היו נגללים באותות ומופתיים ומי שהוא צלל מומר גמלי אין ראוי לזה כי האותות והמופתיים מורה שרוא דבק בהם יתבאר אשר הוא נבדל מן העבד לכך נמן להם שמי מצות שימססו בהם להיות נגללים ע"י מצות חללות ובבביל זה זכו ליציאתם וירקא דם פסח ודם מילה כי ראה הקב"ה לגאל ישראל מן האומות ולקרבם אליו ולא היו ישראל ראויים אל זה כמו שאמרנו חלל לכך נמן להם שמי מצות אלו דם פסח ודם מילה, והיא הסת הערלה שהוא פחיתות וגנות האדם ואין דבר גנות ושחיתות כמו הערלה המצדיל בין הש"י ובין האדם, ואחר שהסדר פחיתות וגנות שלו אז יעבוד לו בודות וזה דם פסח שהפסח הוא עבודתו לו יתבאר ואז ראוי להגאל, אבל שיהיה עובד עם פחיתות וגנות שערין בו אין זה עבודה לכך נמן להם חלל ב' מצות המילה והפסח שאלו ב' מצות הם התחלה יותר מכל המצות לקרבם לו יתבאר אחר שלל היו ראויים להגאל. ועוד יש לפרש כי דם מילה לרשם עליהם כי ביציה נאמר כי עליך הורגנו כל היום ולפיכך כדם מילה היה מרחם עליהם ואין קרממט

ודבר זה הוא דבר מופלא מאוד כי בין הערבים הוא בין היום שעבר ובין היום שבא ואינו שייך ליום שעבר שהרי כבר היום התחיל לערוך ואינו מן היום שבא שעדיין לא התחיל לבא, ולפיכך זה הזמן מיוחד לעצמו ואינו שייך ליום שעבר ולא ליום רבא ויפליך באותו זמן ראוי לשמוס הספח שהוא לאל מיוחד ואין לו שותף, ולפיכך כחיד בין הערבים וגו' וכל דבר שהוא בין שני דברים אינו שייך לאחד מהם, ודבר זה ידוע מאוד ויתבאר בסמוך יותר.

פרק שלישים וששה

ואכלר את הבשר בלילה הזה עלי אש על מזון ומרורי' יאכלוהו. כבר נתבאר לך כי הפסח מורה על שהוא יתברך אחד ולכן נאסו שאסור לאכול הפסח בשני חבורות שאם כן היה זה חליק ופרוד וכל עבודה הפסח מורה שהוא יתברך יחיד, וזה מודע ביציאת מצרים שהרי עשה הקב"ה עם ישראל נסים ונפלאות במצרים כדלנו ואין מי יאמר לו מה תעשה, וכל הכסים ונפלאות בחגרים להודיע לו שהוא יתברך יחיד בעליונים ובתחתונים כמו שאמר יחיד עשה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים וגו' ועוד יתבאר זה לקמן, ומכאן זה היה קרבן פסח מרה על אחדותו יתברך, וזהו לאכול השבח על מצות ומרורים להורות כי מאתו שהוא אחד יצאו פעולות מחולקות וגם נאמר כי אחר שהוא אחד פעולותיו אחדים שלא יתברך מדבר שהוא אחד רבוי פעולות כי האש שיש בו סבב אחד חינו פועל רק פעילה אחת לחמם והמים שיש בהם סבב אחד אין פועלם רק לקרר, ואין הדבר הזה בעליון יתברך כמו שהיו סוברים המינים שאמרו מפי עליון לא חלל הרעות והסוד, כלומר מן אחד לא יבא דברים מתחלקים, אבל האמת אינו כך אבל הוא ית' אחד מיוחד כמו שהורה לנו הו"א אתו ממזרים ויודע אחדותו בעולם, מ"מ הוא פועל פעולות הפכיות שהוא הנואל ומביא השעבוד כמו שגאלנו ממצרים והוא הביא השעבוד על ישראל, ולפיכך זה לאכול הפסח הזה המורה על האחדות על מצות ומרורים, המלה מורה על הגאולה כאשר ידוע והמרורים על השעבוד נומר כי רכל בכחו שהיא המוצא והוא הכופא, ובעז"ה בענין הזה תאריך לקמן, ואל תאמר הרי התורה אינה מורה על הגאולה רק בשביל שלא הספיק צנקה של אבותינו להחמיץ כי גרשו ממזרים וזה לא היה בלילה קודם שיאלו, בצלמא המרורים שפיר מורה על שעבוד ישראל אבל מלה שהוא מורה על הגאולה איך היה מורה על הגאולה ועדיין לא היה זה שלא הספיק צנקה של אבותינו להחמיץ, אם תראה חסדי לומר כמו שפי' הרמב"ן שהיה גלוי וידוע לכל הקב"ה שעדיין לאאס בחפזו שכן אמר בשלחו כלה גרש יגרש אחסר בעל כרחו וכמו שגלה להם שיגרש אותם בעל כרחם כך גלה להם שלא יספיק צנקה שלהם להחמיץ שכל יגרש אותם.

הרמב"ם נורם רק שלא יהיו בשעבוד וצלה אבל אינו מביא גאולה, ובדס פסח שהיו עובדין בו אל הש"י היו לחלק שפי' וראוי שיהיו נגאלים עד שלא יהיו מחק רשע מצרים, וזהו שמכנס יונתן בדמיון חיי צדס מילה אחסר עלך ובדס פסח שאסור יתך, ולפיכך נתן להם צ' מצות אלו כד שירחם עליהם הש"י ויגאל אותם, ור"ל אומר שהוא בפסח מצרים שיקחו בשעור לחדש מפני שהיו שפופים בע"ז לכן אחר משכו ידיכם מן הע"ז וקחו לכם זאן של מצוה ע"כ. ביאור זה כי אי אפשר שיהיו ישראל לחלק ה' בפסח אחד אחר שהיו שפופים בע"ז, ולכן זהו עליהם שיקחו את פסח זה בשעור לחדש, כי הלכות היא פרישה קצת מע"ז לקרב אל הקב"ה, ואח"כ לזכות אותו ביד והוא מורה על הכרישה מע"ז לגמרי, כי כל ענין הפסח מורה על העבודה שהיא להש"י שהוא אחד כמו שיבאר, ומיד בר"ח נזה עליהם משכו כי רחש הזה מוכן לגאולה והלקיחה בשעור ודוקא בשעור לחדש כי תידי העשירי נבדל לקדושה לבר היתה הלקיחה בשעור, ואמר הכתוב זה לבית אבות שה לבית ואם ימעט וגו' ונס דבר זה דוקא בפסח מצרים שהיו נמנים דוקא לבית אבות ולא פסח דורות, כי פסח מצרים יאלו בזכות אבותיהם לכן ראוי שהיו נמנים שה לבית אבות, כי השתלשלות יחסם מביא לרס הגאולה כמו שהמשפחות משתלשלים מאבותיהם, ועוד בשביל שהפסח הזה מורה על שירחל רס לחלק הש"י שהוא אל אחד כיו שבארנו למעלה ויתבאר לקמן עוד, מפני זה לריכים ישראל ביהאחדו ע"י המשפחות על פסח זה כי המשפחות מתאחדים במה שהם צבר אחד או הוא והקרבן אליו שהם שכנים יחד, וכל ענין הקרבן הזה שיהיה מורה כי קרבן זה לאל אחד לכן יריו מתאחדים עליו, וכן מה בלריכים להיות נמנים עליו קודם שחיטה כדי שיהיה מיוחד לכל אחד ואחד קרבנו, שקרבן הפסח מורה על מי שאנו עובדים לו עבודה הזאת שהוא אל אחד לכל דמיה זאת העבודה שיהיה הכל מיוחד ואם לא היה נמנה כל אחד עליו לא היה הקרבן מיוחד לכל אחד ואחד, ועוד תמצא בפסח מה שלא תמצא בכל שאר הקרבנות כי אם בתחפא, שכל הכתובים שנשחטו שלא לשמן כשרים חוץ מפסח ותחפא, והיינו שזריך הקרבן שיהיה מתחלפו מיוחד לקרבן או לא נשחט לשם קרבן אחד פסול כמו שהוא פסול אם לא נשחט עליו מתחלפו כך פסול אם לא נשחט מתחלפו לשם קרבן פסח, שכל דבר בשחט זריך שיהיה מיוחד ולא משתתף עמו דבר אחר, ולריך שיהיה צד חמים זכר בן שניה מן הכבשים ומן העזים הכל מורה על ענין האחדות כמו שיבאר לקמן, וכן ושחטו אותו בין הערבים פי' בין הערבים קודם ערב של הלילה ואחר היום שעבר שכבר כמו ח, נמצא שבין הערבים פירושו אחר מצות שאז היום שעבר כמו חש וערב של לילה עדיין לא היה, ודוקא בחיטת הקרבן בזמן הזה כי זה מורה ג"כ על האחדות,

קשה ויותר הפסד, ונסחלק כח מזרים מעל ישראל בלילה על ידי מכת בכורות אע"פ שהייתה ממזרים שהיא הבחולה לא היחה רק ביום מ"מ הסרת כח מזרים והפסד שלהם בלילה והייתה שהיא הויה לישראל ביום היה ולהמן עוד יתבאר, ולפיכך יש לנו לספר ביציאת מזרים בלילה ולא ביום, וזה אומר לאכול ללי אש על ראשו על כרעיו ועל קרבו, שגבר אחריו שגרבו זה וזה הקב"ה להורות על שהוא ית' יהיד בעולמו ולפיכך כל המעשים מן קרבן זה נמשכים אחר ענין זה הורות על האחדות ולפיכך מנחות על ראשו ועל כרעיו, וזה הקב"ה גם כן שיאכל ללי אש כי בשר מבושל הוא נסדר לחלקים על ידי בשול אבל ללי הוא מחקשה ונעשה אחד, וכן זה שלא יאכל ממנו לא שלא נלגה כל ירכו לפי שזה חינו אחד כי אש ע"י לוי שיואל הכוהן והלויחות ומחקשה ועושה בשרו אחד גמור, וכן מה שנשחט בין הערבים הוא זמן מיוחד שאינו לא מן יום ששבר ולא מן היום ומורה על הפליאות וזמן מיוחד בפני עצמו לכך בו ראוי שיהיה שחיטת הקרבן למי שהוא מיוחד, וזו רוצה זה הוא מחזיק הפירוש אשר פרשנו בספר גור אריה בלשון בין הערבים שרצה לומר הזמן שהוא בין הימים, דהיינו בין היום ששבר ובין היום שיבא, וענין בספר גור אריה בכרשת כל שם מבואר בלריוות, ועוד יש לומר מה שנשחט בין הערבים כי היום מחייתם אל הפליאות והלילה אל הערער זה ידוע, וכל הנמצאים נפסדים והוא יתבאר אחד בלבד קיים ובשביל כך הוא יתבאר אחד מפני שכל הנמצאים נפסדים שמים אל מי שבראם, ומתחלת הערר השמש שהחמה מתחלת בשקיעה הוא התחלת הפסד וההעדר האור ואז ישחט הפסח לשמו שהוא אחד שזה הזמן מורה על אחדות כאשר הנמצאים נפסדים והוא קיים נצחי, וכל הנמצאים בעולם הם התחלת השקיעה הם נופים עם הערב היום אל השינה והיא כמו מיסה והעדר והחושך כמו העדר הנמצאים, והוא יתבאר נצחי ולכן אז הוא ראוי להקריב קרבן הספח, ובזה תבין מה שאנו אומרים בתפלת המנחה בשבת אחת אחד ושמן אחד, כי זה הזמן מורה על אחדות ביותר שכל הנמצאים נפסדים כמו שהתבאר :

ובמבטלתא וכלכלם אורו בחשוין חן חסון ישראל אבא חנין אומר משום רבי אלעזר זה חסון שכינה שנאמר קול דודי הנה זה בא מדג על הכרים וגו' ע"כ, ביארו בזה כי חסון הנאמר כאן לפי שכל דבר אשר הוא יוצא לפעל אין לו כחשה מפני היותה אל הפעל ומפני שיצאו ישראל משעבוד לגאולה עכביו לכך נקרא שיאכלו ישראל פסחיהם בחסון בלי הכנה, ולפיכך חן חסון שכינה מפני שהשכינה בלא לגאול אותם וכח אלהי כח קדוש כל להיות נקרא עליהם, ומפני כח אלהים הזה שבה לגאול אותם שמתהר ויחש מעשיו כפי כחו בגבורתו לעשות ולכן היו נריכים לאכול הפסח בחסון. הנה נתבאר ממנו הספח הספח ומלך כאשר תעמיך

אמנם לקמן יתבאר דלא קשיא מילי והוא נכון כאשר אמרנו שפיקר המלה מורה על הגאולה כמו המרורים שמורה על שעבוד, כי המרירות מורה שעבוד לפי שהאדם מתפעל מן המרירות כמו מתפעל המשועבד לכך המרורים מורים על השיעבוד וכן המלה שנקראה מזה בשביל שחין בה שם כלל והאכולה לא יקבל שום התפעלות, וזה"ל שמשו בלשון מזה על דבר שאין בה שום כלל לקרא אותו בשם מזה שקראו לעור שלא מליח ולא קמיח ולא עפין מזה, בשביל שאין בו דבר כלל, ולפיכך המלה אור על חירות שכן הוא ענין החירות שאין בו התפעלות כלל, וכמו שהשעבוד נרמז במרור על שם המרירות המופלג היותר על שעבוד כי כל מרור האוכלו מתכשל מן מרירותו, כך מורה המלה על חירות שאין בה התפעלות וזה ענין החירות בעצמו. ועוד דע כי אי אפשר שיצאו ישראל מן השעבוד כי אש ע"י הקב"ה בעצמו ולא מזד המול ולא בשום דבר וזהו כי כמו שיתבאר בעזרת הש"י, ולפיכך לא יצאו ישראל במדרגה שיש בה זין רק במדרגה שאין בה זמן, כי כל הדברים נופלים תחת הזמן ובכדלים בזמן וזאת הש"י שאינו נופל תחת הזמן, ולכן אסר להם התחנן שהיווה נעשה בזמן וזה על המלה שהייתה בלא זמן, ולפיכך היה אכילתם ביציאתם לחירות המלה שאין לה המשך זמן כלל ואשר להם התחנן שנעשה בזמן, כי ישראל יצאו לחירות במדרגה אלהית שאין בה זמן, ולפיכך נתן הכתוב הסבה באכילת מזה שלא הספיק בלוקח אבותיו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך המלכים וגאלם וזכר מלך המלכים אלל ית' וביאור זה כאשר היו רוצים להכין עצמם אל הדרך ללאת והתחילו לעסוק בנזק אל הספיק בנזק להחמיץ שגאלתם היטה בלא זמן להודיע כי הגאולה שיהיה מדרגה נבדלת לא מזד המול שהוא גשמי שופע בזמן, לכך היה גואל אותם הקב"ה בלי המשך זמן כלל כאשר אמרנו לפי שיצאו לא על ידי מזל ולא על ידי שאר כח שם נופלים תחת הזמן רק על ידי הקב"ה שאינו נופל תחת הזמן ולפיכך נאל אותם בלי זמן, ולכן זה על המלה קודם שיצאו המזרים לאכול המלה עם הספח, ודבר זה אמת ברור כדבר אדע ענין מזה. ועוד פרשנו כי המלה שפוסה שפסי חן על שאר וכל דבר שהוא שפוס מבלי שמתקרב אליו דבר הוא ענין החירות שהרי המשועבד יש בו צירוף שהוא מתקרב אל אשר הוא אדון לו משעבד בו ומי שהוא בן חורין עומד בעצמו אין לו צירוף כלל רק עומד בעצמו, ולפיכך ראוי מי שיצא אל החירות אל המלה שהיא שפוסה מבלי צירוף שאר וזה בעצמו לשון מזה שבה על דבר שהיא שפוסה ואשר התחנן שיש בו צירוף שאר ודברים אלו נבארו למעלה גם כן, והם דברים ברורים אמתיים בלי ספק ועוד יתבאר בעז"י, וזה הקב"ה לאכול הפסח בלילה מפני שמכות בגבורתו בלילה שהלילה מתחילת אל הפסח ביותר, ולכן זאת המלה בלילה ולא אחרת שהוא היומר

שומע בכוריהם, ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות שאני פוסח עליכם ומגין עליכם והווי זהירים בו בשבילה יחבל שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה עלי אש ונו', עלי אש בשביל אברהם שהלילו מבשרו אש, ומזה בשביל ברה בשלה עגות וזלזליות, מרורים בשביל יעקב שכבס שרדפו בניו במלרים כך נדף יעקב מעשו, ולא חותירו ממנו עד בקר כשם שאני חייני מבייר נשמה עד הבקר, משל למך שאמר לבנו הווי יודעים שאני דן נפשות הקריבו לי דורון שכשאלעה לבימה שאלעבור אולייתין שלכם, לאחר כך אמר הקב"ה לישראל דידן נפשות אני מהעסק ומודיע אני לכם שאני חס עליכם ברחמים בדם פסח ובדם מילה ואני אכבד על נפשותיהם שהעברה שאני עיבר קשה היא שנה' ועברתי ברכן מלרים וכן יצחל אומרים ויהי ה' משבב לך מבגד לעשות בגדך ע"כ, רנה רביתנו ז'ל פשוט זכית שלש אבות בדרך החר כי נראה להם זכות שלשה אבות בא פן זה, שה תמים על שם יצחק שהרי תמורת הקריב איל, עלי חס על שם אברהם מפני כי מדרגת ראו להיות נקרא עלי לבי שהושלך לאשו של נמרוד הרשע ברנה נמרוד לבטל כח אברהם אשר שלה לחמו על פני הנשים ומדמו היוצאת ונלה לבטל כח זה על ידי כבש החם, ולא היה מזיק לו כלל, וזה מפני שיש לאברהם מדריגה אלהית כמו בהצאצא למעלה מדריגת אברהם שהיא אלהית ולפיכך לא היה מזיק לו כבש האש לבי שכל דבר שהוא אלהי מחייתם לאש ואין אש שורף אש וזה ידוע, כי הש"י נקרא בשם אש דכתיב כי ה' אלהיך חם אכולה, ולפיכך עלי אש הוא ענין אברהם וזה שנה' אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, ודבר זה ענין נפלא מאוד ואין כרן מקום להאריך, ומרורים נגד יעקב לפי שהיה עשו רודף אותו המיד, ומלות נגד שרה, ולא היה רמז אל חתת מן האמהות מן משבב לפי שאברהם היה לו יתרון שהיה אביו אברהם ראשון לחיות, שאל"ל שכלם אבות לא היה ראשון רק אברהם שהיה ראשון וירבדה הפכה נקרא אחד דכתיב הביטו אל אברהם אביכם, ואל שרה החוללת כי אחד קראתיו, וזה הענין שנקרא אחד מפני שהיה ראשון ובה היה אחד ולענין חסדות שלו בכלל עמו אביו כי האיש עם האשה הם אחד כי אין אחד זולת הקב"ה, ולכן צדק לו הקב"ה הנקבה שח"כ היה החדש יחיד בתחנותיו כמו שבארנו רז"ל על לא טוב היות האדם לבדו הפכה לו עזר כנגדי, נמצא כי אחדות האדם ע"י אשחו וגדכתיב והיו לבבר אחד לכך חמר הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה החוללת כי החד קראתיו, ומה באמר כי אחד קראתיו על גבירם אומר כי עם אשחו קרא' אחד, ומה שאמר הקריבו לי דורון זכו' כיצו הוא הדבוק בו ית' כי זהו ענין הקרבן שמיא אל הש"י שהוא הדבוק בו וע"י זה לא יבא עליהם המיתה אלא אחר שהם דבקים ב' יתברך אין אחד מאחד אז שלו כמו בהצאצא פעמים הנבה, הנה כל אלו הדברים אע"כ

תעמיק בדברים אלו שהם כרורים דברים גדולים ונוראים מאוד מאוד, ולקמן בהגדה עוד יתבאר, ועוד יש לך לומר כי מלות פסח בשביל שישאל נגאלו בזכות אבות שנשבע להם לגאול בניהם זרה לאכול מזה ומרור כדי לחזק זכות אבות, מזה נגד אברהם שנאמר לנשי ועמי ענות, וזה עוד כי אברהם ראו להיות נקרא בשם מזה כי המלה משוללת מן שאור, כי כל עיסה יש בה שאור ומזה עיסה שאין בה שאור, וכך אברהם גר היה נבדל מן הגוים וכל ההומות היה בהם שאור בעיסה שלרם רנה לומר בגוף שלהם ואברהם היה לו גוף סהור נבדל משאר הגוים, וזהו שאמרנו ז"ל הזהירה התורה על חומות הגר בכמה מקומות מפני שסורו רע ופירשו בשאר ש' רע כי יש בו שמור ושם יחזרו ויסורו, ותמלא שהיו המלאכים רגילים ושיחיים ביותר אל אברהם ולא עוד אלא שבאו אל אברהם לאכול וזה יורה שהיה הצרכים משותף עם המלאכים, ובמדרש רבות בפרשת יתרו ומזה עלה אל האלהים בזכות שיה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה עשה הקב"ה קלסתרין של כיוו דומה לאברהם ע"כ, צחרו בזה בשביל זכות אברהם היה בא משה במחיצת המלאכים מפני שהיה אברהם גומל הסד ועוד לכריות וזהו מדה מלאכים שהם משפיעים הסוב, אבל במשה נמצא פעמים שהיה כועס שאמר שמעו נא המורים ואין זה מדת המלאכים, ונקרא משה איש האלהים וזהו מדת הדיון, לכך עשה הש"י קלסתר פניו של משה כדמות אברהם פירוש כי לגימלי חסד יש קלסתר מיוחד מורה על הטיב כי אין להם פני כעס ועשה הקב"ה קלסתר פניו כאלו היה מדמו מדה אברהם, ולכן היה אפשר לו להיות נכנס במחיצת המלאכים, ומ"מ יש לחברה מדה מלאכים שהם בלי שאור לכך המלה היא לאברהם, מרורים הוא ליצחק לפי שכל ימיו היה במירות כשהו ענינו, ואמרנו במדרש רבות בפרשת חולדות יצחק עד שבא יצחק לא היו יסורים בעולם ועם יצחק בלו יסורים לעולת עיני שם, פסח הוא ליעקב כי יעקב נקרא שה דתיב שה פזורה יבראל, ובמד"ל כרשת ויהי יעקב אל נא תקבני במלרים לפי שכתוב פטר חמור תפדה בזה אמר יעקב אני נקראתי שה דכתיב שה פזורה ישראל ומלרים נקראו חמור דכתיב בשר חמור בשרם שלא יפדו בני המלרים לעבד אלו תקבני במלרים, יחאל אלו מלות אלו שהם כסח מלה ומורה על רוממים זכות ג' אבות ולקמן בסדר רגדה שם הארבענו יותר ע"כ, ובמדרש רבות בפרשה הזאת ויקחו להם איש מה בשביל אלהים יראה לו השם, תמים לשון של הקב"ה שנאמר הוצר תמים פעלו, וזכר שהוא הורג בכוריהם של מלרים וחס על בכורי ישראל, מן הכבשים ומן העזים תקחו כשם שאני הורג בכור האדם ורבהיתיו והשכחות כך רצוהו ידרכם לעול מכל מקום שאתם רוצים והיו משמרים אותו שיהיה לכם שמה גדולה שנאמר ויהיה למשמרת ושחמו אותו אדם שחמו הכסח ואני

לכח לאות ולא לאזהרה לאות, פירשו ששם צריכים לאות מה ששםם לחלק הקב"ה וזהו האות שלכם, ומפני כך היו עומים הדם מצמיח שם היו יושבים כי זה האות להם כמו המילה שהיו אות לאדם כך היה הדם הזה אות שםם להקב"ה ובצביל כך ופסחתי עליכם שהרי אחם שלי שלם להשמיח ולגדל דבר שהוא שלו שהרי הדם פורה שםם עובדים לו, ופי' ופסחתי וחמלתי עליכם כלומר כאשר אראה האות שלכם ששםם עובדים עבודתי דבר זה בודם לרחם עליכם, ויש לפרש ג"כ לבון דילוג וקסמיה כמו ופסחתי עליכם שהי' דילוג מנית מזבית צבית מזבית אחר, ומי הפירושים י' במכללתא, כי מפני ששםם עובדים עבודתי אני אדלג על גמי ישראל לפי שאלו הם דבוקים בו ויחברו ולפיכך לא הכה אותם כי כל ההכה שיפעל בזה אחר אכל ישראל הם דבוקים בו ימנעו ולפיכך לא הייתה מהם כבורות בהם כלל.

ויהי' היום הזה לכם לזכרון ותחוגט וגו', אע"פ
שיום היציאה הוא יום אחד לילה לשעות
שבעה ימים וימי פסח, כי גמולתם היציאה היה
ביום ראשון ותכלית היציאה היה ביום השביעי שעברו
ליה ביום ז' ולא נגאלו מן המצרים כאשר עברו הים
הים לזר והתחגס חג לה' שבת ימים וגו', ואין
המנוח לאכול מנוח כל ז' ימים חלה שלא לאכול
חמץ, כי מאחר שהמנה מורה על החירות ולפיכך יש
לאכול מנה בליל ט"ו, אבל מה שהיה היציאה
ומשכנת עד היציאה השביעי שאז עברו י"ב דבר
נמשך מן היציאה להאגוס שהיה בליל חמשה
עשר ולכן אין מנוח לאכול מנה בשאר ימים אבל
אסור שלא לאכול חמץ דסוף סוף היה חמץ יציאה
לחירות עד יום השביעי, ואין לרקשות כיון שנתן
המנוח מנה מפני שלא השיק בלוקט כנתינת
החמץ עד גמולתו וזה ביום היה שהרי ביום יצאו
ישראל ממצרים כדכתיב ממחרת הפסח יצאו בני
ישראל ולא בלילה, וא"כ למה מתייבים לאכול מנה
בלילה, שאין זה קשה כי המצרים היו ממחרים
לשלהם, ומה שהיו ממחרים לשלהם זה היה בלילה
דוקא רק ביום יצאו, ולפיכך חילת מנה על של
כי בחפזו יצאה ממצרים דאין לאכול בלילה ולא
ביום וכל דבר שחולק ביום בלילה וזה ביום
לפי שחילת תיחד לבנים וגפולות וזה שפשה
במצרים, וכן קריעת ים סוף בלילה היה וכל זה
מפני כי מכות בכורות היה העסד גמור למצרים
וכל שכן קריעת ים סוף והלילה מתיחס אל העסד
ולכן היה מנה בכורות וכן קריעת ים סוף בלילה
דוקא, וכן שמיים הפסח אחר מנוח שהיה

ממחרת לערב:

ולקחתם חגורה ארוכה ומלאה שוהה הקב"ה לא
 הזכיר זה כלל, וכן מה שאתם כאלו
 ומעלתם מן הדם אשר בצוף לא נכתב זה בערך
 שלפניו, וזכרנו בשיעור אחד כמו שאתם ז"ל
 בפסוק כי למדו מזה ציון אב לכל הלוקחים
 ששעונו

אָנזיג שטראַם פּאַסאָס יאָ לאַלן דעריס דלך וואָס
וועמוק לכן אל יאָו קליס צעמיט אַדאָ וועיץ צאָס
וועמיק צאָס :

וְעִבְרָתִי בִּזְרֹן מַזְרִים שָׁסוּק זֶה יִתְבַּחַר לָקֵן
בַּהֲגֵדָה אֵלֶּל וְיִזְלִיגוּ ה' מַמְזֵרִים ע"ס :
וּבְכָל אֱלֹהֵי מַזְרִים אֲשֶׁשָׁה שְׁפָטִים, בָּאֵרוֹ בְּהִדְרָה
בְּרִיּוֹת שְׁחִין חֹמֶה לִקְרֵא אֵלֶּל אֱלֹהִים
לִקְרֵא חֲחֹלָה, וְעוֹד אֲמָרָה שֶׁם וּבְכָל אֱלֹהֵי מַזְרִים
אֲשֶׁשָׁה שְׁפָטִים וּבְחִיבֵי וּבְחִלָּהִים עַשֶׂה ה' שְׁפָטִים
שְׁפָטִים שְׁנִים שְׁפָטִים אֲרָבַע, הָרִי שְׁעֻבָּה זֶרֶה לִקְרֵא
בְּאֲרָבַע שְׁפָטִים וְעוֹבְדֵיהֶם בְּשִׁלְשָׁה בְּמִכָּה וּבְמִגְפָה
וּבַשְּׁמֵחָה, מִנְּסָה דְחִיבֵי וְעֵבֶר ה' לִנְנוּף מַזְרִים,
שֶׁשֶׁחֲתָה דְחִיבֵי וְלֹא יִתֵּן מִשְׁמַחֲתִי לְבֹא אֵל בְּחִסֵּם
וּמִמֵּלֶּא הִיא הַמְשַׁחֲתִית בְּמַזְרִים, הִכָּלֹת דְחִיבֵי
וּסְבִיחֵי כָל כְּבוֹדֵי מַזְרִים, וְעִבְרָה זֶרֶה הִיוּ ד' דְּנִרִים
נִקְרָאִים נִקְרָאִים נִקְרָאִים נִקְרָאִים נִקְרָאִים, וְיִדְלָה מִפְּנֵי
שְׁע"י לִקְרֵא עַל שֶׁם הַעוֹבְדִים אוֹתוֹ וְכִמוּ שֶׁנִּפְתָּרִים
מִן הַעִיֵּד נִפְתָּרִים גַּם כֵּן מִן הַעוֹבְדָה זֶרֶה, וְיֵשׁ
אֲרָבַע לְאוּרִין בְּדִבּוּר לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם לֹא
חֲשֶׁשׁ לֵךְ פֶּסֶל לֹא תִשְׁחָחֵד בֵּינִי וְלֹא תִשְׁחָחֵד, וְהִכֵּן
הַדְרִים כֵּן אֶחָד וְאֶחָד בְּחִי עֲשׂוֹ, לֵכָךְ לִקְרֵא
בְּאֲרָבַע, וְהַעוֹד־שְׁחֹל מִינֵה אֱלֹהִים חֵי וְקִים לַעַד
הִיא הִיא וְיִהְיֶה שְׁחֹל בְּשִׁלְשָׁה זְמָנִים וְלִבֵּן עֲבֻדָה
זֶרֶה שֶׁנִּקְרָא מֵת וְאִין שׁוֹם מוֹעֵלֶת בָּהּ וְיִהְיֶה בְּנִי
בְּשִׁלֵּל שְׁעוֹבֵז מִקּוֹר חִיִּים הִיא הִיא וְלִבֵּן, וְיִהְיֶה
לִימָר גַּם כֵּן כִּי מֵת שְׁלֵקֶת עֲבֻדָה זֶרֶה בְּד' כִּנְגֵד
עֲבֻדַת הַזִּבּוֹת קִמּוֹר נִסְחָר וְשִׁחְחֻיָּה שֶׁשֶׁם עֲבֻדַת פִּיִּם
וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ לַעֲבֻדָה זֶרֶה לֵכָךְ לִקְרֵא בְּד', וְסִירֹשׁ
רִבְאוֹן עֵינֵק מֵאוֹד כֹּאשֶׁר תִּבְרִין הִנּוּ ד' אֲחֵרֹת
הַאֲמֹרוֹת בִּלְאִי יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם כֹּאשֶׁר יִתְבַּחַר
בְּסִירֹשׁ שְׁמֵרָה הַדְרִים בְּדִבּוּר חֵי שְׁרֻעוֹת בְּסִכָּר
תִּפְתָּרֵם יִבְרָלֵם בְּשׁוֹרֵם נִסְחָר :

ולקחו מן הדם והטו על שפי המצחיות ושל
 רמסקוף באלו במדרש מזה זלם להזכיר
 זכות שלשה אבות, המסקוף לאברהם וישי מזוהים
 ליצחק וליעקב, פי' כי זה המסקוף הוא מהשגח על
 כל בני אדם והכניס נכסיו תחתיו, כך היה לאברהם
 ראש ומתשגח על כל בני אדם, נקרא מתחלה
 אברהם על שם שהוא אבי ורם לך המסקוף זכר
 אליו, ובני המצחיות ליצחק ויעקב. ואברהם בראש
 לשם, ודוקא בזאת רמזה ליה לעשות זכר לזכות
 אבות לפי שעה היו ישראל כדלים מן המלכים
 ששגח עליהם ילא היו משתחפים ביניה זלזל עמם,
 וזהו כשזכר זכות אבות שהיה להם אבות מיוחדים
 שלא היו לאחורא ואופן האבות הם היו דבקים בו
 יסבדך, ולפיכך ישראל אין משתחפים עם מלכים
 וכדלים לפניהם כשזכר אבות, ומכל מקום
 המסקוף וישי המצחיות רמו למדה האבות שפי'
 דבקים במדחם :

פרק שלשים ושבועה

וזה יהיה הדם לבס לאות ופסחתי וגו' ודרכו במלכות

כמו הלילה הזה שרצה הוא יתבצר בעצמו להכות מזרים וכיון שהוא רוצה להכות בן ממילא כל המשפחות נמשכים אחריו ורואים להשמים ולפיקר א' יאל אש וגו' ואם תאמר המזרים שכל לבתיהם המשפחות למה לא מחו אף אותם שאינם בכורים שהרי הכתוב מזהיר דבר זה לתת מן הדם על המזמות ועל הזשקוף לא לבכורים בלבד, ואם לא היה מזהיר זאת מתוך כלל ח"י אף אינם שאינם בכורים א"כ למה לא מחו במזרים כלם, ויראה מפני שהיה המכה ראויה בבכורים מפני גזירתו יתב' לכך לא היו משפחות במזרים והיו המשפחות בזה נמשכים אחר השם יתבצר להכות בכוריהם והבכור והפשוט שני מינים הם, אבל ישראל כולם הם בכורים אל הש"י דכתיב בני בכורי ישראל והיו מזקנים אף שאינם בכורים דלא גרע מגדול הבית שהיו מזנים כל שנקרא גדול, וישראל בכורים וגדולים, מ"מ לא היה לקדש רק הבכורים כי הם היחיד המכה בודאי כיון שהיה במזרים, ועוד דלא עדיף מבכור של אב שהכל מודים שה' המכה בהם ואכילו הב' לא נחשדו בלקחן :

והבה' כל בכור בארץ מזרים רכזו נתן טעם למכה בכורות דכ"ז ואומר לך לשלחו ותחנן לשלחו הנני הורג את בנך בכורך וזאת המכה היא הקשה מהכל, ואחרו חכמים שאם המכה שקולה כנגד הכל כי הבכור נקרא ראשית והראשית במה שהוא ראשית הדבר הוא שקול נגד הכל כי הראשית הוא החמלה אל הכל ומאחר שהוא החמלה אל הכל נחשב כמו הכל, ולפיכך מכה זאת שהיא בראשית שלהם שקולה נגד כל המכות שלא היו בראשית, וכאשר רביע המכה אל ראשית שלהם אז יצאו כאשר התורה נלקה שוב לא היה למזרים כל כלל אחר שהחמלה נלקה, וכל זמן שהראשית קיים שאז היה להם עדיין כח במזרים במה לא יאלו, ואחרו חכמים מבכור פרעה אף פרעה בכור היה דכתיב מבכור פרעה שאין לומר בנו של פרעה דהא בנו בכור אחר דכתיב היושב על כסאו אלא מה אני מקיים עוד בכור פרעה אף פרעה בכור היה ועליו נאמר ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כחי ביום שפרעה לגדול מזה מוכן לו"ם שיעבד, ויש בזה רמז מופלא והוא דבר נעלם שה' פרעך בכור לפי כח מזרים שה' חולה בפרס בבכור שה' עובדים לתול עולם, ולפיכך ראוי שה' המלך היה ג"כ בכור כי היה גאולה מזרים באותו זמן במלך שה' מיוחד יותר בכח מזרים לכך היה הוא גובר על ישראל ביוצר ולפיקר פרעה בכור היה, ודבר זה חבין במה שהיה המכה האחרונה בבכורים לפי שהבכורה הוא כח מזרים דוקא כיון שיתבאר, כלל הדבר כאשר ראינו כי עיקר מזרים הם הבכורים ראוי שהיה המלך שהוא יותר עיקר ג"כ בכור : כי אין שם בית אשר אין שם מח, הוקשו לרכבותיו ז"ל וכי בכל בית ובית בכור היה אלא ללמדך שכל מי שה' לו בכור ומח היה עומד לו אקוניו ומעמידו בנח

שעמונין מגודה ושכל קבלת דם פשוט כל, ומפני שהוא בן אב לכל החורה כולה לא הזכיר אותו דעיקר פרשת מנחם טעם שהי דבר זה אינו בפסח דוקא ולכן הזכיר זה בפסח כולו שהמנוח בכל מקום כך הוא, ואפשר לפרש הפסח לאגודה כי מאחר שצריך לקחה לרץ אגודה כי אגודה מיוחד ללקחה שאם לא היה בשביל לקחה למה לארז ודוקא ע"י אגודה חזוב כי חזוב הוא עשב קטן מאוד דכתיב מן הארז אשר בלבנון עד הארז אשר בקיר ודבר שהוא קטן מיוחד לארז יוסר, ומאחר שסינת הדם ע"י דבר שצריך בו לקחה וראוי לזה דבר שהוא נגד ודבר שהוא נאגד הוא הארז שהיא קטן והוא ראוי להיות נאגד ביותר כדלעיל .

ובמבחרתא וראיתי את הדם מאי את הדם דמו של עקידה יתחב כי כל זמן שישאל בשעת לילה כמו שהיו עזה בשעת מכה בכורות יזכור להם עקידתו וזה ע"י הקרבה זאת מזכיר הקרבתו של יתחב, ובפ' לא אמר מכה כלל עיקר הפסח שהוא לו לאמיר ולל' אמר רק ולקחתם אגודה חזוב וגו' ויראה מפני שלא הונדך שהוא דבר ידוע שאמר להם משה כל הפרשה לכך אמר ושחטו הפסח כלומר הפסח הידוע שהוא להם לעשות, רק שגם הפרשה הזאת להזהיר את ישראל שלא יהיו נאשמים במנוח הארז כי זאת המנוח אם יתו אנוסים ולא יעשו אותו ח"י ים לחוט נמנע כמו שאמר ועבר ה' לנגוף וגו' ולפיכך פרשה זאת אזהרה יתירה, ולכן לא הזכיר רק צדדים שהייכים לזה שהיו נגולים שיתנו הדם על המשקוף ועל המזוזות ובשביל זה יהיו נגולים, והזכיר אותם ג"כ וחסם לא תאלו אים מפסח ביתו ולפיכך אמר כאן לשון זה משכו וקחו לכם כלומר כל אחד יקח בין מי שיש לו משלו ובין מי שאין לו לרץ יקח אותו בדמים יקרים מאוד, וחלו ססם דמים פשוטים ובי חזו שאין לו זלל אנו חייב במנוח כמו מי שיש לו, אלא בודאי אע"ג דבשאר מנוח אין האדם חייב לתת כל אשר לו בשביל מנוח אחת כמו שהזכירנו משה דאמר בכורה שהיו ר"ג וזקנים צאים בספינה בנח הסכות ולא היה להם אחרונ וק' ר"ג אחרונ בעד אף זון ומאי דבואה היה כל אדם חייב להזניח כל אשר לו בשביל מנוח אחת אלא שאין מחויב להזניח כל אשר לו בשביל מנוח אחת, הכא לרץ לתת יוסר ממה שהוא חייב לתת בשאר מנוח עשה בשביל שהוא סללנו כדאמר קרא בפירוש ואם לא כן יש לחוש לנגף : ראיתם לא סללו כיון שנתן רשות למשפחות שוב אינו מחבין בין רצון לרשע, כך אינא בבבא קמא בפרק הכונן. אבל בבית ליכא למיחש שעל זה אמר ולא יס' המשפחות לבא אל בתיכם שאין למשפחות רשות לבא שם, ומה שאמר שנתנה רשות למשפחות אע"ג שהקב"ה בעצמו היה מכה במזרים סוף סוף נתן רשות להשפחות מי שירצה כיון שהוא יתבצר בעצמו ה' מכה בהם ים רשות להשפחות כל מי שהוא משפחות. אבל שאר לילה אין רשות למזיקים

לן רצתהה זאת יש שלשים שנה עד לידת יחזק ,
 אע"ג שכן יצאח אברהם מחרן עד לידת יחזק לא
 היה רק כ"ה שנים בלבד ולא יוסר פשו רבותינו
 ז"ל בסדר עולם כי ברים בין הנחשים היה קודם
 זה ה' שנים ואין מוקדם ומאחר בחורה , והרמב"ן
 בפירושו החומש הרהיב זה הפירוש , ואני אומר כי
 זה הפירוש מין בו ספק שאם דחקו פשו הכתוב
 דמשמע שבירים בין הבתרים היה אחר לאמו וזהו בן
 שבעים וחמש , אף גם שאין זה קשאי זה הרבה
 זה תמלא שהיוקדם מאחר והמאחר מוקדם , ואפי'
 אם האמר שהמוקדם מוקדם יש לומר דהגזירה
 נגזרה קודם זה ה' שנים וכמו שתמלא בגזירה המבול
 וריו ימיו מאה ועשרים שנה ולא תמלא שהי'
 מאותה שנה רק מאה שנה , ועל כרחק אהה לריך
 לומר שהיתה הגזירה קודם זה עשרים שנה כדליתא
 בסדר עולם , וכמו שהביא רש"י ז"ל , ואם בן אם
 האמר כאן כי גזירת נר יהיה זרעך ששנול יחזק
 ומושב בני ישראל ת"ל שנה היה קודם לידת יחזק
 שלשים שנה לא קשה מידי , ואם גם דבר זה ימאן
 הלא עכל לומר תקף ומיד שהולא אורו מאור כשדים
 היה נר , אף כאשר ישב בחרון והאמר כי חששה
 שיהי ישב בחרון וגם קם היה גירות , ולפיכך
 כתבו החכמים אל חלמי מלך יון ומושב בני ישראל
 אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות דהיינו מיום שלא
 מאור כשדים וכדכתוב בפסוק ברים בין הבתרים
 אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את ארץ
 כנען ומאותה שעה התחיל הגרות , כי למה לא
 יתחיל הגרות מאותה שעה מיד , אמנם מן דברי
 חכמים אין לסור ימין ושמאל ומה שכתוב ומושב בני
 ישראל במצרים ארבע מאות ושלשים שנה ולא היו
 במצרים ארבע מאות שנה , כיון שגזר הגזירה להיוסם
 במצרים כאלו כבר היו במצרים מכני הגזירה שהיו
 דומים לאדם שאינו בנחו שאלילו הכי יקרא שדר
 במקום אשר כבר היה שם , כך מיד כאשר גזר
 הקב"ה עליהם נחשבו כאלו היו דרים שם אלא
 שאינם בביתם ומי שאינו בנחו הוא מחנוע חמיד
 אל ביהו , כך היה ענין של אברהם חמיד היה
 הולך כדי שיבא למצרים לכך נחשב מיד אחר
 הגזירה כאלו היה שם , וכן פשונו ב' בא בשמות
 רבה ליל שמורים לה' במס' ר"ה פשונו רבותינו ז"ל
 כך הלילה הזה ליל שמורים שהוא מוכן ועומד
 הלילה הזה מזד עמו להוציא בשי"א את ישראל
 ממצרים , והכנה הלילה שיש לו מזד עמו לפי
 שמשומר הלילה ובא מן המזיקים כלומר משמתי ימי
 צראשים שאין מזיקים ואלפים בלילה הזה , ולפיכך
 ראוי לנאול את ישראל מן המזיקים שהם צראים
 בזה הלילה וזהו לדעת רבי יהושע , ולדעת רבי
 אליעזר פירוש הכתוב כך ליל שמורים לה' להוציאם
 ממצרים ומה הוא הכנה הלילה הוא הלילה הזה
 לה' , כלומר שלפניו ג"כ יבא ישראל בלילה הזה
 ולכך הוא ליל שמורים לה' , ומה שאמר הלילה
 הזה משומר ובא מן המזיקין היא ענין גדול מאוד
 נחבאר

בתוך ביתו ואורו לילה נשחקת והיה קשה צענייהם
 כלותו יום שקברו , ולא עוד אלא שחזרים
 קוברים אותם במצרים והיו הכלבים נכנסים דרך
 הכוכין ומולאין את הבכורות צענייהן ומסעצין
 בהם והיה קשה עליהם כלותו יום שקברו ע"כ ,
 ובאור זה כמו שאמרנו כי מצרים בהם היה מולא
 בבכורות וזה מפני שהיו עובדים למול סלה שהוא
 ראשית המזלוח , והוא ידוע לחכמים למה מצרים
 היו עובדים למול סלה כמה שמצרים נקראים חזיר
 דכתיב אשר בשם חזיריהם בשם כל מדריגתם חזרי
 והאומר הוא ראשון וכמו שכתבאר נמלה אלא
 וירכיבם על החמור , שהחומר ראשון וכל אשר
 נוסע אל הגזירה הוא אחרון ולפיכך בה מצרים בה
 בכור שהוא ראשון לכה עובדים למול ראשון , ולכך
 לא תמלא מזלם בכור בבהמה שתמה רק בחמור כי
 שייך בחמור שהוא יותר ראשון כמו שהבאר למעלה ,
 ולפיכך כאשר מה לו בכור היה מעמידו צעניו כי
 הוא כה אלהים בלו , וכחשך הנה הקב"ה בטוריהם
 לא החיים בלבד הנה אלא אף המצרים הנה כמו
 שבה אלהיהם דכתיב ובכל אלהי מצרים אעשה
 שפטים , כי בה מצרים היה בה בכורות וכמו שנקרא
 הע"ז שלהם שם בן הע"ז מה הוא כך לקו הבכורים
 המצרים ג"כ , נמלא מה שאמר כי אין בית אשר אין
 שם מה נאמר שם המצרים מן הבכורות נדינים *
 וישא העם בלון פרים יחזק גו' משמע מזה
 שאם היה להם פנאי היו אוכלים חמץ
 וכן הוא אומר ויאפו את הבצק אשר הוצילו
 ממצרים עבות מזלם כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ,
 משמע חילו לא גורשו היו אופים אותו חמץ וכן אמרו
 ז"ל פסח מצרים היה נוהג יום אחד פסח דורות
 ובה שבעה ימים , והעסם שלא נהג רק יום אחד
 בלבד על שפסח מצרים על שם הגאולה עממה
 וגאולה עממה לא היתה רק יום אחד אע"ג שהי'
 נמשך בגאולה זאת קריעת י"ג גם כן כמו שאמרנו
 למעלה מ"מ פסח מצרים על שם הגאולה עממה
 והרי באותה שעה לא היה להם עוד גאולה , וא"כ
 גאולת מצרים שהיא להם בעצמם לא היה רק באורו
 יום . אלא בודאי כאשר היה זה שרי' לכה קריעת
 ים סוף והגאולה היתה נמשכת שבעה ימים אז
 הגאולה נחשב עד יום שביעי ואסור חמץ ז' ימים :

פרק שמונה ושרשים

זמריש בני ישראל אשר ישבו במצרים ארבע
 מאות שנה ושלשים שנה . פסוק זה קשה
 להבין שלא מאלו שהיו ישראל ארבע מאות ושלשים
 שנה במצרים , ובדוחינו ז"ל מפרשים שמשכן ז' מן
 יצאח אברהם מארצו וממולדתו שמיד נחשב גר
 בארץ כנען שנא' גר ותושב אנכי עמכם והא דכתיב
 כי גר יהי' זרעך ארבע מאות שנה היינו משולד
 יחזק עד יצאח מצרים היה ארבע מאות שנה
 ושלשים שנכתבו כאן הם מצרים בין הבתרים שנא'

נחבאר כמה שיום פסח נקרא ראשון אע"ג שמאלנו
 שקרא י"ט ראשון של חג הסוכות גם כן ראשון אין
 ראשון כמו זה, כי הוא ראוי להקרא ראשון מאד שהוא
 בחדש ראשון ג"כ ואין המזיקים שולטים בזה כי אין
 מזיקים שולטים רק בשניות כמו שידוע כמה שאמרו
 חכמים שלא לאכול זוגות ולשחות זוגות כי המזיקים
 שולטים על זה ואינם שולטים על אחדות, ודבר זה
 סוד נפלא נחבאר בפסח בחר הגולה, והלילה הזה
 אין בו שניות כלל שהרי הוא ליל חג ראשון בחדש
 הראשון. ולפיכך הקשו בפרק ערבי פסחים מהא
 דחקו חכמים ארבע כוסות שם זוגות ובי חקנו
 רבנן דבר דאחו לידי פסח ומזרן ליל שמורים
 כתיב ליל המשומר וזה מן המזיקים, פירוש הזוגות
 אינו מזיק בלילה זה כי הלילה הזה אין בו זוג כי
 הוא ראשון לגמרי ואין להאריך, ועיקר זה כי הדבר
 שהוא בע"ס הוא ראשון והדבר שאינו בע"ס הוא
 בשניות והמזיקים אין צריכותם בע"ס רק נבדלים
 מפני שם ומשכים אחר העולם כמו דבר המקרה
 שהוא נישך אחר מה שהוא בע"ס, ולפיכך אינם
 שולטים רק על שניות לא על ראשון ומפני זה הייתה
 הגאולה ג"כ בלילה הזה, כי כל גאולה היא ראשונה
 כמו שכתבאר למעלה עיין שם, ולפיכך אין המזיקים
 שולטים בלילה שהוא ראשון, והבן זה היסוד מאוד:
ואת חקת הפסח המלוא הזאת מלוא הפסח
במזרים וזמירות ותימה למעלה למעלה
פרשה זאת למעלה קודם ויהי בחגי הלילה עם
שאר דיני פסח, ויראה שכל מלוא הנאמרה למעלה
יש בהן מלוא עשה על מלוא ומזרים יאכלוהו, ואף
אל תאכלו ממנו כל יום בה שם מלוא עשה כי זה
גלי אש וכן לא תחזירו ממנו עד בקר יום שם מלוא
עשה והואות בלש תכרופו וכלם הם מלוא הפסח
ותקונו, ואותן המלות שם תקון הפסח לזה להם
בראש חדש ניסן כדכתיב קרא לפי שם תקונו של
פסח ובעשרה לחדש נזה על לקחתו ובי"ד לשחטו,
אבל מלוא שם בלא תעשה כמו אלו המלות שם
כאן כל בן נכר לא יאכל וכל ערל לא יאכל בו לא
תויתא מן הבית חוזה וכל אשר נוכר בבית לא בא
רק ללא ואין זה תקין עשייתו, ובי"ד נאמרה
פרשה זאת וכן פירש רש"י שבי"ד נאמרה ולא נאמרה
בראש חדש, ולכן חלק בין הפרשיות דאם נכתבה
פרשה זאת למעלה הייתי אומר שם בראש חדש
נאמרה, כלל הדבר כמו שאמרנו למעלה שהדבור
על העשיה היה בראש חדש והלקיחה בי' בחדש
ובי"ד השחיטה, ומה שאמר ויעשו כל בני ישראל
וגו' לומר כי לא היה בהן מי שאי אפשר לו לעשות
הפסח כמו שמנו אחיו מחמת מילה שאי אפשר לו
לעשות א"כ חולה שהמילה סכנה לו. כי עכשיו הכל
גמולו כדי שיהיו כני ישראל עושים הפסח ואין אחד
שלא עשהו שהיו צריכים על כל פנים לפסח שעל
ידו נגאלו. הנה התבאר לך עיין פסח ראשון:

אמנם פסח שני הנקרא בלשון חכמים פסח קטן
זה בשביל עבודה היחיד, כי חלוק ים בין
 הכלל אשר הקב"ה הוא אלהים ובין היחיד, וזמן
 שים עבודה לכלל מאד הכלל כלומר שזה העם הוא
 לו יתבדק כך ים עבודה מאד הפסח שהוא אלהיו
 של זה הפרט ויש חלוק ביניהם ובמדרש רבות פרשת
 שמות אלה אשר אלהים אמר רבי יוחנן אלהים אשר
 אלהים ביחידים אבל במדברים על כרחם שלא בעובתם
 כשהם משבירים שניהם אמלך עליהם של מי אני ואוס
 ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נמויה ובחומה שפוכה
 אמלך עליכם ע"כ, הרי ההפך שים בין המדברים
 ובין מועטים כי המדברים הקב"ה מלך עליהם והוא
 אלהים על כל פנים וביחיד הוא אלהיו כאשר הוא
 מקבל אלהותו וכאשר התבאר למעלה, ולפיכך ים
 שני פסחים פסח ראשון לזכור ופסח שני ליחיד
 דהיינו יחיד נדחה לנסח שני ואין רבים נדחים כי
 רבים אין צריכים הכנה שאף בעומאחם השם יתב
 אלהים והם עבדים לו שאף על גב שאין ראויים
 מאד עומדים אצל היחיד הוא צריך סהרה וקדושה
 שאם המלך ים לו הכנה עמו לא שהם יתבדק לו
 לאלהים ואם לא אין השם יתבדק לו לאלהים וכמו
 שכתבאר למעלה אצל מה שמו מה חזיר אלהים,
 ולפיכך רבים אינם נדחים שאין צריכים סהרה
 אצל היחיד צריך סהרה ונדחה, ומי שלא עשה פסח
 ראשון יעשה פסח שני בחדש השני והוא מורה על
 העבודה של יחידים שהוא בראש חדש השני ואינו רק
 יום אחד יום פרמי בלבד, אבל חג המלוא הוא
 שבעה משפך כללי כי העבודה הראשונה מאד האומה
 הכללית אשר נקרא אלהי ישראל, ופסח שני מאד
 הפרטי ולכן הוא יום אחד והוא בחדש השני כי
 ראוי הוא כך כי ראשון הוא עבודה כללית ואח"כ
 הפרטית וכדי להורות שהוא יתבדק אלהים על כל
 פנים לפיכך אין רבים נדחים אשילו הם שמאים
 יעבדו לפניו:

קד"ש לי כל בכור פסח רחם וגו', פעם המלוא
מפורש מאוד בשביל שהרג בכוריהם כמו
שכתוב בפרשה שאחר זאת הפרשה ילא לזה רק על
פסח רחם ולדברי ז"ל שהיתה העבה אף שלא בפסח
רחם אף בבכור של אב וכך מוכח הכתוב שאמר
הכתוב הנני הורג בנך בכורך משמע שהמכה תהא
כמה שהוא בכור של פרעה ובדברי ר"ל אין בית
אשר אין שם מת שהיו המצירות מונות תחת בעליהן
והיו יולדות מדווקים ואותו הבן בכור היה ואם אין
שם בכור גדול בבית מת שם הוא נקרא בכור
דכתיב גם אני בכור אחננה ע"כ, אם כן אף בכור
לאביו מת, ויראה דודלי המכה היטה אף בבכור
האב ולא עוד אלא אשילו גדול בבית, מ"מ לענין
קדושה רק נתקדם רק פסח רחם, לפי שאין ראוי
לקדש רק דבר שהוא ראשית המציאות ומאד שהוא
ראשית המציאות הוא קדוש מן אשר נמלא אחריו כי
ראשית המציאות ים בו קדושה תמיד שהרי השם
יתבדק הוא ראשית המציאות הכל ג"כ ולפיכך ראוי
ליהן אליו ראשית המציאות, וכן בכורי אדמה
שנקראים ג"כ בכורים מלשון בכור שם ראשית פרי
האדמה

נפלאות לכתוב דבר זה בחפזין ויהיו
החפזין מקישרין על האדם להורו כי שם הגדול
והקדוש נקרא עליהם שהרי עשה עמם נפלאות
והיו דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
עליך ויראו ממך, ואמר דבי אליעזר אלו חפזין
שבראש, פי' כי חפזין מורים לך כי הם מיוחדים
לשם התייחד שהרי בחפזין חזר יצא מלרים
שהוא חוהם ע"י נסים והם המיוחד דוקא כועל
יבואו ולפיכך ויראו ממך משני גבורותיו ונוראותיו,
וזה שאמר דבי אליעזר אלו חפזין שבראש כי חפזין
על הדעות שבראש דנקוב בהקב"ה ולפיכך כתיב הם
וקצרתם, וזה החלוק שיש בין חפזין של יד ובין
חפזין של ראש כי חפזין של יד הוא החבור
והדבוק שיש לישראל אל הקב"ה, ומה הזל אין
יראה כי אם חבור ודבוק בו יתבדך שדבוקים שיש
חבור אין יראה הכל חפזין של ראש שיש אין קצור
רק שהשם יתבדך נקרא עליהם ובמה שהשם נקרא
עליהם הוא יתבדך נבדל מהם שנקרא אלהי ישראל
ובמה שרוא אלהיהם היא נבדל מהם, ובזה הזל יש
יראה שראוי להיות ירא מן אלהי ישראל אשר נז
הגבורה והכח זה, ואלו ארבע פרשיות פרשה
ראשונה שהיא יתבדך הויה את ישראל כמו שזכר
בפירוש בפרשת קדש ופרשה שנייה שלא תאמר אע"פ
שהוא בחר בישאל והויה את ישראל זהו מלך המלך
והסוד שהסב הוא יתבדך לישאל ואין זה דבר
מוכרח להיות בדין ובאשר הרב בכורי יצאיר בשביל
זאת הויה שהויה אותם הרי שם הכרחת הדין
והחיות מלך השם יתבדך טוען זה, שאם לא כן רק
מ"ד הירחמים ומלך המלך לא היה ראוי שיהרג
בשביל זה בכורי יצאיר, חלל שם כן בדין היה
בחיות ישראל ומאחר שבדין הוא יתבדך קיים נחמי
דבר זה כי דבר שדין נותן אין החיות לו כמו
שהצביר למעלה חלל ומשה היה רועה לאן יתרו כו'
אחר המדבר עיין שם, ואחר כך פרשה שלישית שהיא
יבדך נקרא אלהי ישראל ומיוחד שמו עליהם
כדכתיב שמו ישראל ה' אלהיו ה' אחד, פרשה
רביעית כי השכינה היא בישראל חסיד ומחמם
שהשכינה בישראל מנהיג את כל לבו את שמשו ואם
לא ישמשו בספק זה מנהיג אותם, וזה זכר בפרשה
והיה את שמו ופרשה זאת הוראה גמורה שהשכינה
עם ישראל ואינם נמשכים למערכת השמים וזה
טעם ארבע פרשיות שם בחפזין, ועוד כאשר הדע
כי אלו ארבע פרשיות שהם יתבדך החמלת כל
הנמצאים לפיכך חזרה תורה קדש לי כל בכור פטר
רחם כמו שאמרנו למעלה כי קדושת הבכור וכן כל
הדברים שהם ראשית הם קדושים בשביל שהוא יס'
גם כן ראשית הכל ולכן ראוי כל ראשית לקדושה,
ואחר כך קדושת הבכור מורה שיש ראשית הכל
הוא השם יתבדך וזה מורה גם כן שמאחר יתב'
נמצא הכל שאם לא כן ולא היה הכל נמצא מאחר
ח"ו היה דבר מה קדמון כקדמוהו ולא היה הוא
יתבדך ראשית הכל, ואין לומר שלא נמצאו מאחר
ואינם

האדמה ויש בהם קדושה כי האדמה מויהבת הכל
זה אחר זה וראשית הפרי שהויה האדמה קדוש
וראשית המזלות בפטר רחם חלה שפכשו הוא
יואל למזלות, וינאל לך אין מעלת הקדש רק
בפטר רחם וכן בחלום וכן בחלה שהם קדושים
נקראים ראשית שגורא כי הראשית יש בו קדושה
וכדכתיב קדוש ישראל לה' ראשית תבואתו. אבל
בכור אב אף כי הוא ראשית חונו דהיינו כמו של
אב אינו ראשית המזלות שלא נמצא ראשית בעולם
ואין קדושה רק לראשית המזלות, לכן בכור אב
ראשית הכה וזכור אם ראשית במזלות ובשעל
ואין שייך קדושה רק לראשית המזלות. והזכיר
קדש לי כל בכור פטר רחם ולא זכר המה ובפ'ר'
שאחריה הוא פרשת והיה כי יביאך אל הארץ אשר
ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרגו ה' כל בכור
בארץ מצרים וגו' על כן אני וזאת, כי נראה כי אלו
שתי פרשיות פרשת קדש ופרשת והיה כי יביאך
פרשת קדש על הבכורים שיהיו במעלה יסודית ויהיה
לשם מעלה קדושה והשניה לפדות בכורי אדם ולזכות
בכורי בהמה טהורה ולגרוף בכור בהמה טהורה,
ולפיכך פרשה שאחריה לא כתיב שכן קדושה רק לשון
והעברת כל פטר רחם לה' ולשון העברה כלומר
הבדלה והפרשה שבסוף הפרשה אחת כדמסיים
קדש, נמצא כי הקדוש מורה לך על הלה בכורי
ישראל והזויהם ופדיון מורה על הריגת בכורי
מצרים לכן זוהי בפרשה שיש לפדות בכור אדם
ולזכות בכורי בהמה כי הזויה מורה על הריגה
והפדיון הוא ג"כ פדיון נפשו ומורה זה על הריגת
בכורי מצרים כי אלו שני פרשיות הכתובות זו אחר
זו מורים על שהוא יתבדך הציל בכור ישראל והרג
בכורי מצרים, וכל פרשה בחינה בפני עצמה
בפרשה הראשונה לא זכר רק הקדושה של בכור
ואין זה מורה רק שהבכור הוא לחתוך יתבדך במה
שהציל אותם, והפרשה השנייה על הריגת בכורי
מצרים ובפרשה הזאת זכר אסור אכילת חמץ
ושיאכל מזה ועיזבנו יום נאחם ואין זה בפרשה
השנייה כי עיקר הגאולה ביום שישראל הם לה',
וזו נראה במה שהציל ישראל ועל זה בא קדוש
הבכורות ואין עיקר הגאולה ביום שהרג הבכורות
של מצרים לכן בפרשת זאת מורה שחזיר הויה
ואכילת מזה ואיסור אכילת חמץ שזה הכל טלה
ביצאה ולא בפרשה שנייה כלל:

פרק שלשים ותשעה

והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך וגו' וכן חזר
בפרשה שמו ובפרשת והיה חס שמוע למדנו
שאלו ארבע פרשיות נכתבו בחפזין שממני כי
ביצא מלרים עשה הקב"ה עם ישראל נסים
ונפלאות מורים לך כי שם ה' הוא השם המיוחד
אשר עושה גדולות ונפלאות השם הזה נקרא עליהם
שממני שהשם הקדוש נקרא עליהם לך עשה עמכם

ואינם קדמון ח"כ מי נמצאו ולמה נמצאו עתה כי אי אפשר איהיה נמצא דבר מעצמו בלא סבה שכל דבר נרץ סבה, אלא אם היינו אומרים ח"י שהם ג"כ קדמון שאז אין נרץ סבה להם, וזהו חינו כי כבר אחרנו שהוא יתבצר ראשית ח"כ בזה שהוא יתבצר ראשית הכל נמצא הכל נמצא הכול נמצא אלא ירצה לך היה מסד התחלת וראשית מלרים וזה נזכר בברכה שניה, וכאשר הוא יתבצר מאתו בלא ויכול להפסיד את הכל כמו כן הוא יתבצר מסד ומאחד הכל כמו שנזכר בפרשת שלישית שמע ישראל וגו' כי בזה שהוא יתבצר אחד הוא מאחד ומסדר ומקשר התלקים זה בזה עד שהם אחד קצורים קצחים בתקצתם, והנה מחשו סדר מציאות הגולם, ופרשה רביעית והיה אם שמע מורה שהוא יתבצר מנהיג הכל כמו שזכר בפרשת רביעית עין מהיב אדם אם יעשו טוב, והפך גם כן אם יעשו רע ח"י, ואילו שתי פרשיות שמע ישראל שזורה שהוא יתבצר אחד והוא מאחד כל הנמצאים בזה שהוא יתבצר אחד וכתו שהוא מסדר את מציאותם ומאחדם כך מסדר ההכחם וכשביל כך אלו שתי פרשיות מתווספים ביחד בתפילין, כי אלו שתי דברים קשורים זה בזה לגמרי, וזה מוכח ומזכר פרש"י ז"ל בסדר הפרשיות, ומו לא מדי, ורבן הדברים האלו מאחד כי כלם הם בדורים מאוד, ואילו ארבע דברים המזכרים בארבע פרשיות כלם הם ע"י ישראל שהם יתבצר התחלת הנמצאים ובדאשן הוא התחלה לישראל שהם נקראים בני בבורי ישראל. וכל הנמצאים הם נבדלו בשני ישראל ולפיכך הכה השם יתבצר התחלת מלרים שהם הנבדלים בשני ישראל כמו שנזכר בפרשה שניה. ומה שהוא יתבצר מאחד ומקשר את הנמצאים הוא גם כן על ידי ישראל המקבלים אלהותו ואחדותו דכתיב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ועל ידי ישראל שהם אחד קשור הנמצאים עד שהם אחד כי כולם מתאחדים לישראל שהם עם אחד בארץ וכן ההגות העולם הוא ע"י ישראל לפי שפי' דרישת ישראל וההגות ישראל מנהיג הכל זה ידוע, לכן ראוי ישראל לפאר תפילין של ארבע כרשיות, והבן הדברים האלו מאוד מאוד כי כאשר תבין אלו דברים לא יהיה ספק לך באמתות אלו דברים אשר נמצאו, וזהו להניח אלו פרשיות בראש וביד כי הם ה' נקרא על ישראל, וכאשר תבין דברי אמת חדע כי תפילין של ראש על הנשמה שהתחלת כחה בראש תפילין של יד תכלית כל הנשמה והראות פעולתה שהוא בעל חי מתנוועע כי התנועה חיות האדם, ולשנים אלו הראש והזרוע כח התנועה דהיינו התחלת כח התנועה הוא מן המוח כי התחלת כח התנועה הוא בנח, לכן כאשר ירצה האדם בתנועה מתנוועע במקדס מן הפנים תחלה כי הם כח התנועה, וכמו שכן התנועה במקדס מן הראש כח הזרוע מן האדם מקבל כח התנועה, ומלא כי שמו התחלת כח התנועה והזרוע הוא מקבל כח

התנועה לכן נותה הזורה להניח תפילין בראש וזרוע להיות שם ה' על הראש ששם התחלת כח התנועה בזה שהוא חי ועל הזרוע כלי מקבל התנועה, אמנם הנחתן ביד שמאל ולא בזרוע ימין כי יד הימין קודם ולאחר כך השמאל, ומאשר שיש תפילין על הראש ששם התחלת התנועה אין תפילין על הימין כי אם בשמאל שהוא סוף וגמר, נמצא כי זרוע שמאל גמר קבלת כח התנועה ושלימות הדבר בגמר שלו לכן בזרוע שמאל דוקא שם יתן התפילין שהם שם ה' עד שיהיה שם ה' על התחלת התנועה שהוא החיים ובגמר, ויש ארבע בתיס בראש וביס אחד בתפילין של יד וזה כי כח התנועה שנאדם ראוי יותר להיות עליו שם ה' מן הכלי שמקבל כח התנועה, ולפיכך בתפילין של ראש כל כרסה מחולקת לענמה כי חלוקה מורה על שמקבל שם ה' בצירור לגמרי, וזהו מורה על קדושה יתירה. אבל הזרוע שהוא כלי המקבל כח התנועה אין ראוי למעלה זאת כמו בראש ולפיכך הבית הוא אחד כי גלוק הבתים לפי שמקבל הקדושה לגמרי קבול כבורר וניכר. ולכן כל בית וביס מיוחד וניכר בפני עצמו אבל ביד אפי"ג שהוא מקבל שם ה' אין קבלה לשם מבורר כל כך ולפיכך אין שם חלוק בתיס ואין זה קבול גמור, לכן כל הבתים נכללו כאחד לומר כי שם קבלת שם ה' קבלה בלבד לא בצירור, ולפיכך תפילין של ראש יותר קדושים מתפילין של יד, ותבין מה שאמרנו הבתים המניה תפילין מאריך ימים, וזה מפני כי הנחתן על הראש ועל היד שהוא מקבל כח התנועה שהוא החיים לכן מאריך ימים, והכל לפי הענין מפני שכל דבר הוא ניכר ומבורר ע"י החכמה ובחכמה מבדיל בין דבר לדבר עד שהוא ניכר ומבורר, ולכן התפילין שמונחים על המוח ששם החכמה והדעת כל בית וביס בפני עצמו כי הקדושה לשם מבוררת ג"כ וניכר, אבל על הזרוע אין שם חלוק בתיס מפני שאין בצירור וההכרה רק מלד החכמה ולא בזולת זה ולכן על הזרוע הם בית אחד ואינם מחולקים, ודבר זה ג"כ דבר ברור אמת אין ספק בו.

ועוד דע כי תפילין של ראש מפני שהם על התחלת כח התנועה והחיות וכלל התורה בא לשון חיות בלשון רבים ולא יתפרדו לומר לשון יחיד, והטעם כי נרץ שיחשש החיות לכל האברים וכאלו היה החיות רבים, ומזה הטעם עצמו תפילין של ראש בתיס מרולקים כי מן המוח מתפשט החיות ומתהלך לכל הארצין והתפילין שמוני לשם ג"כ בענין זה יס' רבוי בתיס, והם אחד כמו החיות שהוא אחד ובכחו הרבוי לכל האברים כמו שהתבאר אבל התפילין המונחים על הזרוע והוא הכלי המקבל כח התנועה ואין זה דרך רבוי לכן תפילין של יד בבית אחד, והבן זה היסוד ג"כ והוא דבר אמת ברור. ועוד מלד אחר ראוי שיהיה תפילין של ראש מחולקים כי התפילין של ראש מונחים על מקום מחולק בין ימין לשמאל לכן התפילין

שנוי ממה שנבדל עליו, ובנדידת ישראל נעמל נמלל בהם רשע המעלה על כל האומות מלך הכנעני ודבר שהוא בנדידתו אין שנוי לו כלל כי על המעשה אלהים אין להוסיף ואין לגרוע, ולפיכך כמו שנזכר יום השבת כל השבוע מהקטע שחמרו למעלה כי הכל הוא שונה אל השלמה כך יציאת מצרים יהיה זכר לעולם, כי היציאה שהוא השלמה הכל עומדת לעולם ולעולמי עולמים כמו שיבאר, ודבר זה נכון בלי ספק, נמלל כי ימי הפסח כמו השבת לגמרי רק בהשבת השלמה הכניחה וימי הפסח השלמה מדרג העולם בחולדותיו, וכבר ידעת שחמרו חכמים בעת שהאדם נולד לפי אורח שעה ואורח מול נמשכים כל עיניו האדם, וה"ל כאשר יאלו ישראל ממזרים היו כאלו נולדו באותה שעה כל הקורות שהגיע להם מה שנתן להם התורה וענני כבוד אחר היציאה הם נמשכים שהכל נמשך אחר ההתחלה, ולפיכך יציאת מצרים נזכר לעולם שהכל נמשך אחר זה ודי בזה למצין, ולפיכך כמו השבת שהוא אחד לשבעה ימים כן ימי חג המנוחות שבעה ימים, כי נחשב קריעת ים סוף גמר היציאה כי כאשר הוציא הקב"ה את ישראל ממזרים יאלו מענין החמרי כי מצרים נקראו חמורים והיו ישראל גוברים עליהם כאשר התבאר למעלה, ורצה השם יתבאר להשלים דבר זה לבקוע ים סוף ובקבועו כל השם שבעול, שהמים כמו שהתבאר למעלה בפרק י"ד ובפרק י"ח הם חמרים שאין בהם גורל, וכאשר בקע ים סוף ויאלו בחרבה יאלו ישראל מענין החמרי לגמרי עד שקנו ישראל אז מעלה נבדלה שכל יציאת מצרים לא היה רק דבר זה שיאלו ממזרים החומר הגרוע והפחות ועדין לא יאלו לגמרי עד יום השיעור שהי' קריעת ים סוף והיה קריעת ים סוף לישראל זה בנקרה אלא בעצם שהמים שהם נוטים אל החומר כמו שנתבאר הם מתחסיים אל מצרים, ולפיכך היציאה נחשב עד קריעת ים סוף :

ושעברת שלפני הפסח נקרא שבת הגדול והרבה דברים באו על זה, ואין לך לומר רק לפי שמפסיקין זו וערבה לה' וזו כתיב לפני כל יום ה' הגדול והטורף ומפני זה נקרא שבת הגדול, ופי' זה כי יציאת מצרים נקרא גדול על שם גדלות מעשי הטורפים שעשה ופעל כאשר יאלו ממזרים ולעמיד לעולם הבא יקנו ישראל עוד מדרגה יותר עליונה ויעשה הקב"ה עוד גדולות על כל גדולות נוראות על כל נוראות, שכאשר זכו ישראל למדרגת יציאת מצרים שעשה גדולות עמם זכו למדרגה יותר עליונה שיעשה עמם גדולות גדולות לעה"כ, ולפיכך שבת שלפני פסח נקרא שבת הגדול כי כל שבת הוא מעין זכר לעה"כ שנקרא שבת ג"כ, ולפיכך השבת שהוא קודם הפסח הוא זכר לשבת הגדול שהוא יום הגדול והטורף לפי שאותו שבת הגדול שהוא עה"כ שיהיה לעמיד קודם וראשון במעלה ליציאה, וכן השבת שלפני יום הכפורים נקרא שבת השלמה וזה כי יום הכפורים הוא יום התשובה שהכל שבים אל

מוקדם

התפילין של ראש מחולקים לארבעה חטים שנים צימין שנים בשמאל, ומזה הדין מה שאמרנו בנדידתה במסכת מנחות קדש והיה כי יציאך מימין שמע והיה אם שמע שמתהלך חלקו הפרשיות ללדדין מזה הקטע כי עיקר ארבע פרשיות של תפילין מחולקים לפי מה שהם מונחים על חלק הנדדים ולאסופי תפילין של יד שאינם מונחים על חלק הנדדין הם אחד ודבר זה ג"כ אחת ברור, ולקמן יבאר בענין תפילת קדש בסגנון אחר והכל דרך אחד, ובפרשת קדש כתיב ולזכרון בין עיניך ובכרשם והיה כי יציאך כתיב ולמוספות בין עיניך, והקטע שכתוב בפרשה קדש ולזכרון בין עיניך הוא כמו שכתוב בפרשה זאת זכור את היום אשר יצאתם, כי אלא קדושת הכבוד שייך מדת זכירה והכן זה מאוד, ולשון למוספות הוא לשון תכופות הנחמן בראש כדמוכח בפרק כמה אשה יוצאת וזוהי הכתוב שדבר זה שהוא יציאת מצרים שהי' נחשב לתשעים של כבוד לאדם שאין כבוד יותר, ודברים אלו הן דברים ברורים מאוד ועוד בפרקים הבאים יבאר מזה : ובמדרש שמות רבה בפרשת בא קדש לי כל זכור כשם שעשיתי יעקב זכור שאלו בני בכורי ישראל כך אני עושה למלך המשיח בכור שנא' אף אני בכור אהננו, כך קדש לי כל זכור כשם שבראתי את העולם ואמרי להם ליכור את השבת כך היו זוכרים את הנסים שעשיתי לכם וזכרו ליום שאלתם משם שנא' זכור היום אשר יצאתם :

ורא' יראה לך שאור שבעה ימים כנגד שבעה ימים שבין גאולה לקריעת ים סוף כשם שבתחלה היו שבעה ימי בראשית, וכשם שהשבת מתקיים אחד לשבעה ימים כך יהיו אלו שבעה ימים שמקיימים שנא' ושמרת השבת הזאת למועדה ע"כ, וביאור מדרש זה כשם שצדקה הקב"ה את עולמו לשבעה ימים וזוהי הקב"ה ליכור את השבת וזה כי השבת הוא השלמה הכניאה והכל שונה אל ההשלמה שהוא עיקר, ולפיכך כל שבת ימי מעשה פונים אל השבת שהוא השלמה הכניאה, ויש ליכור יום השבת בשביל זה כל ימי השבוע כדי שיהי' הכל פונה אל השלמה הכניאה, וכן יציאת מצרים הוא השלמה מדרג העולם כמו שיבאר שידוע כי בעולם הזה העיקר הוא האדם ובישראל בחר מכל האומות וישראל' הושלמו כאשר יאלו ממזרים ואז היו לעם, ונמלל יציאת מצרים כמו שבת כי שבת השלמה הכניאה ויציאת מצרים השלמה בחולדות העולם, כי אחר שגשמה הכניאה היו חולדות העולם מתחילין ללכת אל השלימות וכל אומות זו אחר זו היו יוצאים עד שבעים אומות וכן עמון ומואב אדום, אבל ישראל יאלו באחרונה לכל האומות, וזה דמיון הכניאה שהאדם נברא באחרונה לכך אמרו על ישראל אתם קרובים אדם כו'. ואז כאשר יאלו ישראל היה עומד העולם שלא יאלו עוד שום אומה אל הפסל, ומזה מראה כי האומות כי השם יתבאר הרחיק את ישראל אחר שחטאו זה עתה, שכן שאין לזכרה

אין

חזקתם הראשונה על ידי מחילת הקביה שהוא מוחל להם ונבים אל ה' וזה ידוע, ולכן קצעה החזרה היזבל ביום הכפורים שכל שנים אל חזקתם הראשונה, ויום הכפורים דומה לזה שהם שבים מן העון שהיה בהם ושבים אל ה' ולעמיד לבה ליום שכלו שנה יהיה הכל שם אל ה' מפחיתות עולם הזה וזה יהי' בזכות יום הכפורים שהם שבים עתה אל ה', לכן יזכר לשוב בלוחו שנה אל ה', ומפני שכל שנה הוא מעין עה"ב חזר לו לכן השנה שהוא קודם יום הכפורים הוא מעין השנה שהי' הכל שם אל ה', ודוקא שנה הקודם ולא השנה שאחריו כי השנה שהוא הוא קודם ועליון כמעלה, ועוד כיון שיש לשנה של עמיד שהוא עה"ב שייכות אל יה"כ כמו שאמרנו והשנה שלנו כמו לו אין שייך רק בשנה שלנו ולא בשנה שאחר יה"כ שזכר עבר יה"כ וזה מבוחר, וכך לענין שנה הגדול, והנה הסבאל כי שנה שלמי הפסח יש לקרותו שנה הגדול שהפסח הוא גדול כללעיל ושנה הסמוך לו הוא השנה שעוד יתגדל הוא יתבדך שהוא יום הגדול והטורל יומר, והכן זה מאוד כי הוא הנכון ואין בו ספק למבינים :

פרק ארבעים

ידידי בשלח פרעה את העם ויסב אליהם את העם דרך המדבר ים סוף, במלחמה רבי אליעזר אומר דרך כדי ליגנן כד"ל ענה בדרך כח' המדבר לנרנן שנה' המוליך במדבר הגדול והגורל, ים סוף לנפוחן שנה' וימרו על ים בים סוף, רבי יהושע אומר דרך כדי ליתן להם החזרה שנאמר מכל הדרך אשר לזה ה', המדבר כדי ליתן להם המן כמו שנאמר המאכליך מן במדבר, ים סוף כדי לעשות להם נסים שנה' ויגער בים סוף ויחרב ע"כ, ביאור זה כי האדם יש לו חכמות מפני גופו וחכמות מפני נפשו וחכמות מפני שכלו, והי' הש"י רוצה ליגנן בדרך להחליש גופם כי על גוף האדם קשה אליו הסמטה ורצה הש"י להחליש הגוף בדרך כדי להכניעו ובשביל שגוף נכנע החכמות הרעות מתמרקן מן הגוף, ואח"כ במדבר כדי לנרנן כח הנפשי המקבל היראה והפחד ובשביל זה נכנע כח הנפש והחכמות הרעות שבה נפשי מתמרקן, ובים סוף כדי לנסות כח שכלי אם הוא יחמין וימנה מדת האמונה בו יתבדך שהוא יכול להלחל האדם מן האויבים, כל זה עשה הקב"ה להם כי בעת שהי'אם היה שכינת הקב"ה עם ישראל ורצה להשיב פחיתתם, לכן היה מייסר את ישראל וזהו סיה ממדק את ישראל וזהו סהורים זכים ראוי לקבל מעלה עליונה ואפ"ל לא היה בהם פחיתות סיה מייסר אותם בגוף ובנפש בשביל כדי לחכות אל המעלה הגדולה ע"י יסורים שינקו עמה בעת שהי'אם שגשגו להם ולפיכך היה מיגנן מנרנן ומנן, ולרבי יהושע הכל לשנה כי בא לחת להם

ורחמ'שים עלו, במלחמה תלמד שינאו ישראל בחמשה מיני זין ולפי זה הזיון שהי' עמם דבר נשאל כי יד ה' שהיה במצרים וינאו על ידי גזרת הקב"ה ונאותה יד היה עליהם, וידוע כי חמש אלכמות הם ביד וגדל זה היה להם חמשה כלי זין :

ויקרא משה את עמוס ויוסף עמרבא לטודיע כי לא היו ישראל ראויים ללחח עד שלקח משה קנאות ויוסף כי דומה היה יוסף לאביו יעקב כמו שדרשו ז"ל בש"ר על אלה מולדות יעקב יוסף לומר כי עיקר מולדות יעקב יוסף כמו שרלו היה יעקב מלד עמם מעלתו שלא ישר במצרים כי לא בא שם רק בשביל להשלים שבעים נפש ושבעים נפש בלבד ראויים לבח מרימה לא יעקב, אפ"ר שנלמד עמם בחייו היינו דרך לרנן בלבד אבל יעקב בעצמו כיון שיש לו מעלה בפני עמו בעת מותו באשר נפרד זה הטרנן שהיה לו אל שבעים נפש חזר ללרנן

כי מלחמת הקב"ה אין ספק שהוא יויל הכל כי מלחמת אדם הוא כך שקנה מהם נפלים וקנה מהם אינם נפלים אבל במלחמת השם יתברך לא שייך זה, ואח"כ היו עוד יוצאם שהיו אומרים שכלל הפחות אנו נריבים לזווח כאלו עושים מלחמה ומלחמת יראה זאת יבא פחד על מזרים שזריך לעשיית עזר וסיוע למעשה אלהים ועל זה אמר ואהם תחרישון, נמצא שתי כחות רשעים ושתי כחות נדיקים כי שתי כחות הרשעים ח"ו לא יבאו אל הארץ ואם כן לא היו מאמינים כלל בדברי השם יתברך שיביאם אל הארץ ושנים האחרונים היו נדיקים מאמינים בכל דברי הש"י רק שתי אומרים שהיו נהרגים קצת מהם או לכל הפחות כספק שמא יסרגו מקצתם.

בד' חזקת אלי, הלשון משמע שהשיב לו שלא היה לו לזעוק ואף לא יענק בזה זאת, במלחמת ר' יהושע או' אמר להם אין להם אלא ליסע, רבי אליעזר אומר אמר לו הקב"ה בני תנויים בזהם ואחרי כן נחמתי ברחמים ע"כ, ביאור זה לדעת רבי יהושע פירוש הכתוב שאמר הקב"ה מה חזקת אלי מאחר שראית כי היה הליכתם ע"י הקב"ה שהלך לפניהם בעמוד ענן ועמוד אש א"כ אין להם אלא ליסע אחר ששקבלה עמהם, ולדעת ר"א פירוש הכתוב מה חזקת אלי שאמר לו הקב"ה שאין לך להאריך בחפלה כיון שישראל נהוים בזה, רבי מאיר אומר א"ל הקב"ה לאדם יחיד עשיתי כי יבשה שחומר יקוה המים וגוי' לעדת קדושים על אחת כמה וכמה, פירוש לפי סבב העולם ראוי למים שיכסו הארץ כי כל היסודות מקיפות הארץ האוויר והאש וכך היה ראוי כסבב להיות המים מכסים הארץ, ועוד כי כל סבב פועלת בזה, ולכן לפי סבב הבריאה שהמים יכסו הארץ כולה בזה ועשה הקב"ה שלא כסבב לזורך האדם לישיבתו ועשה הים יבשה, לכל ישראל על אחת כמה וכמה שיש האדם הים יבשה, שכתו שבעה הים יבשה בשביל האדם שאם לא כן אי אפשר לאדם להיות נמצא כך ישראל שיאלו ממזרים נעשו לשם ע"י העצרת הים שמפני כך נקראו עברים כמו שהבאר אצל אלהי העברים, נמצא כי ע"י העצרת ים סוף נעשו לשם לה, לכן אם להויתם אדם הראשון עשה הים יבשה כ"ס להויתם אומה ישראלית, ועוד כי לכן נעשה הים יבשה בבריאת עולם שהאדם יש לו מעלה אלהית ומאוצה פעלה אלהית דתו המים שהם חמרים כמו שהבאר כמה פעמים כי המומר נדחה מפני דבר אלהי לכן בבריאות עולם בשביל ישוב האדם שיש לו ענין אלהי כי האדם יש בו ענין אלהי דתו המים ונעשו יבשה, וזה סוד גדול שלא היו יכולים לעמוד עליהם הסבעים איך נעשה מן הים יבשה בבריאת עולמו, וכן ישראל מפני הענין האלהי שקנו ישראל ביותם ממזרים נדחה הים ונעשה יבשה לכן אמר עדה קדושה על אחת כמה וכמה, ע"י ישראל שיש קדושים נבדלים אין ספק שהנבדל פועל

לארץ כנען, וכן יוסף מפני שהיה לו מעלה יעקב אביו אע"פ שהגדף יוסף אל שבעים נפש מעלתו הפרטי לא הוכר ממנו ואחר מיתתו ראוי היה לו להעלותו רק שאי אפשר שלא היה פרעה מניחם, לכן כמו שיאלו ישראל כך יש יבשה לעצמות יוסף לזאת ממזרים לא בשביל השפועה בלבד אלא מלך עצמה, ולדעת רבותינו ז"ל עצמות כל השבטים העלו עמהם דכתיב והעליתם את עצמותי מזה הארץ משמע שם שאר השבטים העלו עמהם, וזה משמע שאמרו כי השבטים יש להם שם בפני עצמם ומשפך בפני עצמן ומלך שהם י"ב שבטים אינם ראויים למזרים רק מלך שיש להם לירוף לשבעים נפש, אלא מלך שנתנו במחשבת י"ב בלתי כנען הגה מלך זה ראוי להם הארץ ולא אל מזרים רק שהגדף י"ב יעקב להם ואחר מיתתו שבעל לירוף זה העלו כל העצמות יחד, ומפני ששייך יבשה אל יוסף ואחיו כמו אל ישראל שראויים לזאת כתב זה כאלו:

דד' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן וגו', כיון שיאלו ממזרים ראוי שילך הקב"ה בעצמו לפניהם לנחמות בדרך לרביאם אל הארץ, כי אם היתה ההנאה ע"י הש"י ומה שהביאם אל הארץ על ידי הסבב ומתקנו של עולם דבר זה אי אפשר, ודבר זה יתבאר לך בפירוש אצל ואלו לא הויתם הקב"ה וכו' כי אין מעשה אחד לשני פועלים כמו שאמרו ז"ל אין ב' מלאכים עושים שליחות אחת וכמו שהוא מדובר לשם, ולכן כיון שהיתה ההנאה בשביל להביאם אל הארץ והיה הוא יתברך בעצמו פועל ההנאה ולפיכך היה הכל גם ההנאה ע"י הקב"ה והיה הולך לפניהם יומם ולילה והקיסם בעננים שיהיו נחמרים, כל זה מפני שאין מעשה אחד לשני פועלים, ועוד הים מפרנס אותם בזמן הכל ע"י הקב"ה: **כ"י כאשר ראייתם מזרים,** אמרו רז"ל ארבע כחות נעשו ישראל על הים אחת היתה אומרת נפול לים ואחת היתה אומרת נחזור למזרים ואחת היתה אומרת נעשה מלחמה ואחת היתה אומרת נזווח כנגדן, זו שאמרה נפול לים היה אומר התיצבו וראו את ישועת ה' וזו שהיתה אומרת נחזור למזרים היה אומר להם כאשר ראייתם מזרים היום, זו שהיתה אומרת נעשה מלחמה היה אומר ה' ילחם לכם, וזו שאמרה נזווח כנגדן היה אומר ואחם תחרישון, ע"י אלו ארבע כחות האחת שאמרה נפול לים לא היה להם אמונה ובעתון כלל שיהיה מלך אותם אף ע"י הכנה אם יחזרו למזרים ולא היה להם שום בעתון, ואלו שהיו אומרים נחזור למזרים היו בועתין בו יתברך שיגיל אותם ע"י הכנה אם יחזרו שישאר להם חיים אבל לא יתקיים דברי משה להביאם אל הארץ, והאומרים נעשה עמהם מלחמה ואף אם ישו קצת מהם במלחמה נהרגים או בחשש שמא יהיו נהרגים מקצתם סוף יתקיימו דברי משה שיכריסם לארץ, ועל זה השיב ה' ילחם לכם ואם כן אין אחד מהם נהרג

בהחלוקת החומרים הם נקדבים אליו ית', ולכן אמרו כי בזכות אברהם נבקע הים החומרי מפני מעלתו וקדושתו של אברהם שהוא נבקע ע"י המערכה להיות נקדבים אל הש"י, ודברים אלו ראו להבין אותם והם דברים אמתיים בלי ספק כלל הדבר לעולם היה בקריעת ים סוף דבר נבדל פועל בחומר

שבעון החימי אומר בזכות המילה נבקע הים פ"י כי המילה שנתן הקב"ה לישראל היא מדריגתה על הסבב ולפיכך המילה היא בשמיני כי ז' ימי בראשית הם ז' ימים של הסבב כי ב' ימים נברא עולם הסבב אבל השמיני הוא על הסבב כי לפי הסבב יש לו להיות ע"ל ששירי אדם נולד ע"ל והמילה היא על הסבב ולפיכך המילה היא שבקעה הים שהיא על הסבב

עוד שם וחכמים אומר בשביל שמו עשה עמם שנאמר למעני אעשה, פ"י כי קריעת ים סוף כדי להודיע שמו הגדול בעולם כדכתיב וידעו מזרים כי אני ה', ומפני זה שמו הנבדל והקדוש בקע הים הפעני. שהרי הכל היה בשביל שמו הקדוש והוא שהיה בוקע ים הפעני. רבי אב"י כדאי האמנה שהאמינו כי שאלקד להם הים שאל' וישנו ויחנו לפני ים המזרחי, פ"י מאחר ששמו בשמות בהקב"ה שהרי היו צבים לאחוריהם היה הש"י מזיל אותם, כי האמונה גורם שהיה לישראל דביקות בו ית' והוא יסבך מחריב הסבב בקדושתו אשר הוא נבדל ודבר זה גרם שיבקע הים הפעני ר' אליעזר בן עזריה אומר בשביל אברהם נקדע הים שנאמר כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ויוציא עמו בששין צברה את בחיריו, פירוש כי מעלתו האלהית של אברהם שהיה לו בקע הים, וכן משמע מן הכתוב שאמר זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו, ומפני כך נבקע הים מפני קדושת אברהם וכמו שהבאר אצל וירכיש על החומר שהיה לאברהם בפרט מדריגה אלהית, ואין חלוק בין רבי צנאס דלעיל ובין ר"א רק כי לרבי צנאס מדריגת אברהם מחלק החמרים שנאמר אלו ויבקע ע"י עולם, ולדעת ר"א קדושת אברהם מחריב ומסיר החמרי, והבן זה מאוד. רבי אליעזר בן עזריה אומר בזכות השבטים קדע הים שנאמר נקבצו במסיו ונאמר לגזור ים סוף לגזרים ע"כ, ביאור זה שדבר אמרנו שקריעת ים סוף שדחו המים ונקבעו מפועל נבדל כמו שהבאר, ולפיכך בזכות השבטים נקדע הים כי קדושת השבטים היה מושל על הים הפעני, ולכל השירותים תחלה היה הנבדל מושל על הפעני והיה לשבטים קדושה אלהית וזה קדע הים, ודוקא נקבצו זכות השבטים שהשבטים הם גזרים וחלקים של ישראל והם חלקו וגזרו הים כדכתיב לגזור ים סוף לגזרים, ושע"י אומר בשביל האמנה שהאמין אברהם קדע הים שנאמר והאמין בה' ויחשבה לו דקס וגו', פירוש כי האמונה היא מעלה אלהית כמו שהבאר באריות במקומו בהרבה

פועל בחומר, עוד שם ר' ישמעאל אומר בשביל ירושלם קדע הים שנאמר עורי עורי לבשי גו' עורי בימי קדם וגו', פירוש שהכל מודים שקריעת ים סוף לא היה רק בשביל שהמעלה האלהית היתה פועלת בים, שיש לים קדע החומר בלבד ונדחה החומר מפני המעלה הקדושה האלהית, וכבר ר' ישמעאל כי יותר ו"ל כי קדושת ירושלים היה פועל קריעת ים סוף, וזה מפני שבקריעת ים סוף נדחו המים שהם דומים אל החומר ולפיכך נדחו ע"י מעלה קדושה אלהית כמו דכתיב לת"ק ב"כ, לפיכך אמר כי ירושלים שהיא קדושה היא שבקעה ים סוף, מפני כי ירושלים הוא מקום מקודש וראוי למקום אשר הוא קדוש אלהי לבטל ולדחות המקום שהוא הפכו כמו הים שראו מקום בעולם, ומפני כי ישראל ראויים אל ירושלים המקום שהוא קדוש אלהי וראויים ישראל להביאם אל ירושלים מקום הקדוש ולכן כאשר הבינו לים נדחה ונקדע לפניהם המקום שהוא הפך אל מקום הקדש, כי ירושלם קדוש והים הוא חמרי הפך הקדושה והבן זה :

עוד שם רבי צנאי אומר בשביל אברהם אני קודע להם הים שנאמר ויבקע ע"י עולם ונאמר כאן ויבקעו המים, פ"י כמו שאמרנו כי היה קריעת ים סוף על ידי דבר נבדל שפועל בחומר ומפני כי היה לאברהם אבינו התגברות שהיה גובר שכלו על הסבב שלו ונדחה עבדו מפני שכלו, כי אין הסבב נותן לשחות בנו ודוחה היה הסבב מפני השכל, לכן זכו בניו שדחה הקב"ה את עבדו המים מפני בניו בזכות אברהם הגובר על טבעו החמרי, כי היה באברהם מעלה שכלית אלהית, אותו הדבר בקע הים ונדחו המים, ודבר זה התבאר כבר מעטין אברהם שהיה רוצה על החומר כמו שהארכנו במקומו, ואם יש לך דעת להבין דעת כי מה שבקע אברהם ע"י עולם הוא בעצמו ענין זה כי החמרים נקדבים אל הש"י שהוא נבדל מן החומר וראוי שיהיו נקדבים אליו ית' החומרים, כי כל ענין הקרבן הוא לסודיע כי בהסבוב מליאות הש"י אין אצל מדריגתו מליאות לשום נמצא כי הוא ית' נבדל מכל חומר בעולם וא"כ במעלתו ובמליאותו אין דבר חמרי נמצא, ולכן היו מקריבים אליו הקרבנות לדעת כי הדברים החומרים אין להם מליאות אצל הש"י שהוא נבדל מן החומר והכל נקרב אל הש"י שהוא נבדל מן החומר, ואברהם הוא המשמש לזה שיש לו ג"כ מדריגה אלהית, וכמו שהש"י שהוא נבדל לגמרי מן החומרים נקדבים אליו החומרים עד שאינם נמצאים, אברהם שיש לו מדריגה אלהית מדריגתו על החומרים והוא שבקע את החומרי והוא התחלה הקרבנות אל הש"י, והבן ענין בקוע העצים מפני כי אברהם שנקרא אחד כמו שהבאר למעלה ב' שלמי זה וזהו שבקע החומרים כי הוא בלבד אחד ואין נקדבים אל הש"י, וזהו סוד ב' גזרי עולם דכתיב וכבר עליה הכהן עולם, כי

קריעת ים סוף כאלו פגיע אל הש"י בעצמו והיה כח נדלל קורע הים, אחרים אומרים כדלי היא האמונה שהאמינו שאקרה להם הים שלא אחריו למשה הא"ל נאל למדבר וא"ן בידיו מחיה לדך אלף האמינו והלכו אחריו עליהם מפורש בקבלה הלך וקראת באזני ירושלים זכרתי לך חסד ועורך לכך אחרי במדבר בארץ לא זרועה מה שבח מפורש אחריו קדש ישראל לה' ראשית תבואתו ע"כ, ולפיכך הביא מקרא זה שפירוש הכחש אורז כי בשביל האמונה שהאמינו בה' ויאלו אחרי משה למדבר נקראו ישראל קדושים דכתיב קדש ישראל לה' ראשית תבואתו בשביל האמונה יש לאדם קדושה כמו שהזכר שהאמונה ענין אלהי והיא גם כן הדיקיות בוי' ודבר זה גרם שאקרה להם הים הפעמי בקריעת ים סוף הוא ע"י ענין נדלל כמו שהזכר כמה פעמים ועדיף ליה האמונה ביניהם ולכן בקע הים ביניהם, אבל אל אבטליון עדיף ליה שמיד בתחלת הגאולה היו מאמינים בו וזהו שגרם לבקוע הים, ר' יוסי הגלילי אומר כבר היה הר המוריה נעקר ממקומו ומצחו של יחזק בנזי עליו ומערכתו ערובה עליו ויחזק כאלו עקוד ונחזן על גבי מצח ואזכרה כאלו פוטם ידו ולוקח התחלת נשחוט את בנו, אחר המקום לנשה בני נחמיים בלרה ואחר עומד ומתפלל שנאמר מה תעשן אלי ע"כ, דעת רבי יוסי הגלילי כי קריעת ים סוף היה בשביל הנרצה שהגיע לישראל ובשביל הנרצה ראה הקב"ה עקידתו של יחזק לפניו כאלו היה נשחט יחזק ובשביל כך קרע להם את הים, כי כאשר ישראל נחמיים בלרה וזכר להם עקידתו של יחזק ומושיע אותם בעת לרה, ודבר זה ג"כ ענין נפלא כי לא היה כיום הזה שכל ישראל בשעה אחת הגיעו ללרה אחת בפנים אחד, וא"ן פסק שהוא יבצר וזכר להם עקידתו של יחזק אביהם שדבר זה מסוגל לישראל לזכור להם בעת לרצון, וא"ן בא"ן מקומו להאריך, וא"ן בזרוע נקויה היה בזקע הים דכתיב מוליך לימין משה זרוע מפארתו, ולפי זה ג"כ היה קריעת ים סוף מן הש"י ונכח הנדלל קרע הים, ורמזו זה בתקום אחר כמה שלא נאמר זכירה בלחזק רק ואל ברייתו יחזק, כי דבר זה לא נדלל ולא נשחט מאחו ולכן קרע הים הוא בעצמו, הנה הזכר לך דעת חכמים ובאשר תעמיק בדברים חמלא עוד דברים נפלאים ועמוקים ומה שאפשר לכתוב בפירוש נחבאר, ולא"ן התנאים לכל אחד ואחד יש עומק והחכם יבין ויוסיף חכמה, וראו חכמים בקריעת ים סוף מה שלא היה בכל המכות כי מכות בזרות שהיה המכה יותר גדולה לא היה בטול טבע לישראל כי אם למרים, אבל קריעת ים סוף שהיה כא"ן בטול טבע לישראל והגיל אותם דבר זה מעלה עליונה מה שלא היה עד הנה, ולכן נסנו טעם לדבר זה בא"ן זכות זכו ישראל לקריעת ים סוף. ועוד יש ענין גדול בקריעת ים סוף שאף אם היו המכות ובמרים ביאור ובארץ אינה דומה לקריעת

בהרבה פרקים, ולפיכך האמונה גורם לקרוע את הים רענני, כי כבר נתבאר מלת האמונה בפר' בריית בין הכהנים ע"כ, וראוי לה לבקוע ים בלשר כי מלת האלהיה בזקע הפעמי, אבטליון אומר כדמי האמונה שהאמינו לקרוע הים דכתיב ויאלמן הים שבת שמייה אמונה אזכרה עדיף שהיה כא"ן פסק יותר גדולה, ולדעת אבטליון אמונה ישראל יותר עדיף אף על גב שלא היה כל כך גדולה וגל כל כיום ראוי לאמונה שאקרה הים כי הים ביחוד מלגה אלהיה בזקע הפעמי, וא"ן רחוק דבר שמתבאר למע"ה דבר זה בראיות ברורות, ועני כל פנים האמונה היא הדבקות בו יתבצר, וזהו ענין האמונה ודבר זה בזקע הפעמי, ולדעת שמואל א"ת קשרין בזכות עזמות יוסף נקרה דכתיב ויגם המורה וכו', כבר נתבאר למעלה כי קריעת ים סוף התבקעות הים הפעמי, ולפיכך אחר כי בזכות יוסף נקרה הים שהיה גובר על טבעו ומבקע ילדו הטבעי ולפיכך נזכרו נקרה הים, וכמו שכתבאר על אלף אזכרה שבקע ע"י עולה, וזהו ג"כ בשביל גלות יוסף שהיה גובר על טבעו ע"י קדושת נכשו האלהיה שלו וזה גורם שיבקע הים, וזהו זה רחיה על מה שאמרנו למעלה כי גזול על ידי מעלה מלהיה נדלל נבקע הים הפעמי, וכבר היה תיחוד בזה יוסף הזדק שהיה הקדוש מן רבוה וכו' השך רוא קדוש מן הערים יס לו מלה נדלל כמו שכתבאר בפירוש הקידושים ע"כ, שיוסף היה חלה מושל על מזרים ובחזרו הטעם שהמזרים הם נמשכים לחומר וראוי ליוסף בזה שהוא נבדל מן החומר ויהיה מעלתו הנורה השלימה להיות מושל עליהם ודבר זה בעצמו גרם שיבקעו עזמות יוסף הים, כי ענין אחד מזרים והים כמו שכתבאר בפירוש, ושני למעלה חלל ירידת יוסף למזרים וחתול מואב, רבי יוחנן אומר משום אבא אבא יוסי המחזי כבר כחבתי בחורתי בכל ביתי נאמן, הים ברחמי ואני עשיתי יחזק גובר עליו, פירוש כי מלך שהיה משה רבינו ע"ה דבק בהקב"ה ויהי פועל בדברים הפעמיים יבכרנו משה שנאמר עליו בכל ביתי נאמן הוה שהרמו בזה שבין נבואתו בהקב"ה שהביע כי הנמשכים ונאמן הוא אשר לר יסר שרן, ולפיכך היה גובר על הים הפעמי כמו שאמרנו למעלה כי הדברים החלליים פועלים בדברים הפעמיים, ולפיכך היה מרע"ה גובר על הים מלך מעלה אלהיה של מרע"ה, ר' חניניא אומר כבר כתבתי את ללרה וילד אתי את לישראל בשעת לרצון שנקראו אחים שאל' למען אחי ורעי אזכרה נא שלום, סי' כי קריעת ים סוף היה בשביל שישראל קשרים ודבוקים בהקב"ה מפני זה היה קריעת ים סוף מן הש"י בעצמו, כי קריעת ים סוף הוא על גל פנים על ידי כח הנדלל דוחה הפעמי, והיה זה ע"י הש"י בעצמו כמה שישראל הם אחים אל הקב"ה כמו שהזכר למעלה אלף לא זו משם עד שקרא אחיה אחרתי ענין למעלה, ובשביל כך

להם יס סוף לא היה להם יציאה שלימה שאז היו יוצאים מן רשות המומר שהם המים והיו נזרע שלימה לגמרי בלי מונע חמרי בעולם, וכל זמן שהיו חזת רשות המים המומרים מונעים הצורה שלא היה להם מציאות בשלימות, ולפיכך אמרו במדרש שלכן נקראו עזרים רזה לומר עזר יס, פירוש שיש לקרות לישראל שם על עזרת המים שזהו עמם מעלתן שיצאו מן המים המונעים לצורה וקנו מדריגת הצורה השלימה כמו שהבאר :

פרק ארבעים ואחד

בזה הפרק נביא ראייה ברורה ויחדקו כל דברינו . בפרק קמא דחולין אין הקב"ה מביא חלקה ע"י בהמתן של נדיוקים דרבי פנחס בן יאיר הוא קא חזיל לפדיון שביום פגע ביה גנאי בראר אמר ליה גנאי חלוק לי מימך ואעבור כך אמר ליה אחס הולך לעשות רצון קיך ואני הולך לעשות רצון קוני אחס סבך עושה שפך מי אחס עושה ואני ודאי עושה אמר ליה אם אי אחס חלוק גוזרי עליך שלא יעביר כך מים לעולם חלק ליה הוה כהדיה חד גברא דדרי מימי לפסחא אמר ליה פלוג נמי להאי גברא דמציא קא עסיק פליג ליה הוה הכוא טייטא דלוה כהדיה אמר ליה חלוק נמי להאי דלא לימא כך עושין לבני לזיה חלק ליה, אמר רב יוסף כמה נפיש האי גברא חמשה ופיתין רבוין דאלו הכס חד זימנא וכהא חלת זימנא דילמא הכא נמי חדא זימנא אלא כמה ופיתין רבוין, איקלט לסהא אופיפוא רמו ליה שערי לחמריה לא אכל חפנינהו לא אכל אמר להו דלמא לא מעשין עשיריהו ואכל אמר עניה זו הולכת לעשות רצון קונה ואחס מאכיליה אוחס סבליה ע"כ. מן הדברים הגללים והנראים שהמאמר הזה יש בו סמרי חכמה, דע כי כלל הדברים הם על צורת אדם פרטי ודבר זה מבואר וכו' שבאדם הפרטי חמלא שלשה כחות והם אינם חמריים, האחד הוא השכל שבאדם, הכח השני למשה מהו כח נפשי אלהי ועם שאינו שכל הוא כח נפשי נבדל מן החומר, הכח השלישי כח נפשי אכל אינו נבדל מן הגוף, ועל דברים אלו יש ראיות ברורות אין כאן מקום לכתבן, וידוע כי השכל הוא המציא דברים הנעלמים המגורים לאור המציאות, ולפיכך נקרא השכל אור בכמה מקומות כי נר מזה וסורה אור שכשם שאור מוציא הדברים הנלתי נראה שהיה נראה כך השכל מוציא דברים הנעלמים לאור המציאות, ויש בני אדם בעולם הכללי כבני אדם שהם במדריגת השכל הזה, וזה מי שמגיע אל מדריגה עליונה שאין מגיע לה שאר בני אדם עד שהוא מוציא לאור המציאות המדריגה העליונה האם שאין לשאר בני אדם, וזהו מדריגת רבי פנחס בן יאיר, ואל מדריגה זאת היה מגיע במעשים אשר יש להם מדריגה עליונה לראיה לזר כמו מדיון שביום וכו' ויצא זה שיקפה האדם מדריגה עליונה פנימית, שהרי

לקריעת יס סוף שהוא בעולם אל המים שאין הם נחשב כמו היאור שהוא נזר אחד פרטי, אבל המים אע"פ שהם ימים הרבה מ"מ הכל בשם יס נקראו בדכתיב ולמקוה המים קרא ימים, והים צריאה מיוחדת בעולם ובדכתיב אשר לו הים והוא עשאו ויבשה ידיו יצרו הרי נחשב כיו היבשה, והוא יסוד אחד מן היסודות שהוא יסוד המים, וכאשר גברו ישראל על הפנע של יס ונבקע הים נחשב זה ההתבררות על עולם השבטי שהוא חמרי, ועוד יחבאר בסמוך באריכות ענין זה, ועל דעה הכל היה בישראל מעלה אלהית נבדלת ובאותה מעלה נקרע הים שהים הוא שבטי ולא יוכל לעמוד מפני הקדושה, וענין לקמן בהלל אלא מה לך הים כי פנום שמה מבואר ג"כ, וכאשר חמית חמלא כי אלו המעלות הם רחוי לבקיע הים על יד, אמנם יש לך להבין עוד דברי חכמה ואף הנעמוד על עמקי החכמה להבין עוד קריעת יס סוף, כי כבר הבאר כי יש לישראל מעלה הצורה הנבדלת ורחיות ברורות על זה, ולפיכך המזרים שהם הפכים שמשלו לחומר דכתיב ובשר חמרים בשרם היו מחנגדים לישראל ואתה משלו המזרי' על ישראל כאשר המשפט נותן כי החומר עיקר בראשיתו ותכליתו ובסופו יתלם ויתגבר עלי הצורה הנבדלת, וכן היו ישראל מובלים על מזרים שהם החומר ויצאו מהם כמו הצורה הנבדלת מן החומר, וכאשר יצאו מהם היו גם כן המים מהנגדים להם כי ענין אחד למים עם המזרים, כי כמו שמזרים רחוקים מן הצורה הנבדלת כך המים הם משוללים מכל צורה והם קרובים אל החומר וגושים אליו ולפיכך המים מהנגדים אל ישראל כמו שהבאר כמה פעמים, וכן שמשלו על היזרים על ידי מכות כך גם כן הים נקרע ונבקע לפניהם, וזהו יציאה ופרישה מן החומר, והתחלתו שהיו גיברים על מזרים היה ביום ראשון וקריעת יס סוף ביום שביעי, שכבר ידענו כי החלוק שיש בין מכות שבמזרים וקריעת יס סוף שקריעת יס סוף נחשב המכות בכלל העולם שאין עוד כי בעולם לכך נחשב הים מציאות כללי, כל שכן על דעה רבותינו ז"ל שכל המים בעולם נבקעו שהים הוא יסוד אחד מן היסודות אבל מזרים אינו רק חלק אחד מן העולם, ודבר ידוע שהיכות בעביל כך היו על הים ביד שהיו כל הים כלליה ובמזרים היו באצבע, כי העולם נכלל בשבטה כנגד שבטה ימי בראשית, והחלק הוא חלק אחד מן שבטה לכך היה קריעת יס סוף ביום השביעי שכן מציאות השבטי עד מציאות שהוא נחשב מציאות כללי כמו הים הוא מספר שבטה ואף יצאו לחירות מן החמרי לגמרי וכל זמן שלא קרע לָהֶם יס סוף לא היה לישראל שם הצורה השלימה מציאות בשלימות, כי כבר ידענו שכל זמן שהיה להם ההתבררות וההתבררות אל מזרים שנמשלים לחומר שלא היה לישראל מציאות בשלימות, כאשר החומר גובר על הצורה הוא מונע לשלימות הצורה לכך עד שקרע

וכן מונע הכח הנפשי הנבדל אף כי הוא נבדל מן החומר ומכל מקום כיון שכן נפשי הנבדל עם האדם מונע החמרי שלא ימלא הכח הנפשי האלהי בשליחות לגמרי, וכן הוא מונע לכה הנפשי הכללי נבדל, וכמו כן בעולם הכללי, כי אין ספק מה שהעולם הזה הוא חמרי הוא מונע שלא יקנה האדם המדריגה העליונה, וכמו כן מה שהעולם הוא חמרי הוא מונע שלא יגיע אל המדריגה האלהית, וכן הוא מונע שלא יגיע אל המדריגה הפחותה שהם זכרי העולם הזה כמו שכתבנו למעלה וזה שאמר כי כגע צו גנחי נהרא, ידוע כי כח הנומח הוא חמרי לגמרי שהרי כח הנומח הוא בעצם שאינו ז"ח ולא שייך צו בחירה ורצון ולפיכך הוא חמרי לגמרי, וזה שאמר שפגע צו גנאי נהרא שנקרא גנאי על שם הנומח שיש בו והוא חמרי לכן נקרא החומר כשעולם גנאי ונקרא גנאי נהרא ולא גנאי בלבד, זהו שאמרנו לך כי החמרי נקרא מים בכל מקום וכמו שפירשנו למעלה אצל כי מן המים משיהו וזכמה מקומות, וכאלו אמר שכן חמרי פגע צו והוא המונע שלא יגיע אל המדריגה הכלית חמרי, ועוד נקרא נהרא כי כח החמרי הספעי הוא טובה בחמידות ואינו נח לעולם רק נוהג כמנהגו, אצל מה שקוה האדם המדריגה העליונה אין זה כמנהגו של עולם בחמידות רק על ידי בחירה ורצון כשהוא רוצה ולפעמים רוצה ולפעמים אינו רוצה וכמו שיכתבנו בסמוך אצל אשה ספק עושה ספק אי אשה עושה ואני ודאי עושה, כי הסכע היא נוהגת בחמידות בכלית הפסק, וזה שקרא הסכע החמרי גנאי נהרא שהנהר רץ באין הפסק ואינו נח, ועוד נקרא נהרא מפני שהחמרי אין מציאות, כפסל למי שידע ענין החומר ומדריגותיו, ולכן נקרא נהרא כי הנהר שאינו עומד אין לנהר מציאות גמור כפסל שאין לדבר מציאות כפסל רק אם הוא נמלא נח כפסל, אצל הנהר הזה שאינו נח אין לו מציאות גמור כפסל ולכן נקרא החומר שחין לו מציאות גמור בשם נהר, והחומר הזה הוא מונע למדריגת ר' פנחס כמו שאמרנו כי הדבר שהוא חמרי מונע אל המדריגה הכלית חמרי, אצל רבי פנחס בן יאיר במדריגתו העליונה שלו הוא גובר על המונע החמרי ואחר לו חלוק לי מימין ואעבור כך שלא יהיה החמרי מונע אל מדריגתו, והשיב הנהר ראה לומר הפנין שנמצא בחומר זהו החשבה אף כי אין שייך חשבה בחסוד לשון וזה ממצא הרבה מאוד ואין לרץ ראה, ואחר לו הנהר אשה הולך לעשות רצון קונן ואני הולך לעשות רצון קוני, מכל מה שאני עושה רצון הש"י דיינו לעשות מה שנבחר עלינו במנהגו של עולם שעל זה ברא אותו הש"י הוא עושה באין הפסק כמבואר למעלה, אצל האדם אין מדריגתו כך כי הוא אפשרי בלבד אפשר שיפשה ואפשר שלא יפשה, והדבר שהוא מסודר כך שיהיה חמיד ואינו אפשרי הוא יותר במדריגה על האדם שהוא אפשרי במשפיו, ולפיכך אין ראוי שיסיה גובר האדם על הדבר שהוא טבעי שהוא

שהרי הוא מוציא גם כן השבוי אשר הוא יושב מושך וללמות לאור המציאות, וזהו הוא קונה מדריגה עליונה פנימית שאין לשאר בני אדם ומוציא מדריגה עליונה הזאת לאור המציאות, והרי יש לו מעלת השכל אשר הוא מוציא כל נעלם לאור המציאות, והרי אין הפרש בין פדיון שבוי שהוא מוציא לאור השבוי אשר הוא יושב מושך וללמות ועל ידי זה קונה מדריגה עליונה שהיא נעלמת ונבדלת מכל אדם וכו' מוציא מדריגה זאת לאור המציאות, או שמוציא השגת דבר נעלם לאור כמו שהוא ענין השכל, ולפיכך נקרא בן יאיר שהוא מוציא מדריגה עליונה לאור המציאות, ואל תחמה על שאלו דורשין שם בן יאיר שאין ספק כי גדולים כמו רבי פנחס בן יאיר שמו מורה על מעלתו ואמרנו במציאות, ויש בני אדם שהם במדריגה כח השני הוא כח נפשי נבדל מן הגוף והם בני אדם העוסקים במצות הש"י שהם מצות אלהיות ולכן קונה ע"י מצות המדריגה אלהית, וזה שאמר דהוה בהדיה גברא דדרי חסה לספסא, וזה כי זאת המציאות אשר הוא מתפסק בה קונה מדריגה אלהית נבדלת מן החמרי ביותר, וזה כי המלה היא נבדלת מן השאור ולא ימלא שאור בה דומה לגמרי למדריגה האלהית שהיא נבדלת מן החמרי אשר צו הכהן שהוא השאור בודאי, ולפיכך מזהו זאת קונה על ידה כפרת מדריגה אלהית גם כן נבדלת מן החמרי עד שהוא דומה מה שיש באלים הספסי כח נפשי אלהי נבדל מן הגוף החמרי, ויש עוד בבני אדם שיש לו מדריגה כח נפשי כלית נבדל והם בני אדם העוסקים בענין העולם הזה והם בעלי משא ומתן, ואין זה ענין אלהי בעצמו רק שהוא קיום להם שעל ידי זה יש קיום העולם עד שיכול להספיק מי שיש צו מעלת השכל, ומי שיש צו מדריגה האלהית הנבדלת דומה לכה נפשי הכלית נבדל כי על ידי יש קיום אל השכל ואל כח נפשי הנבדל, וזה שאמר דהוה בהדיהו סיינעא, כי הסייעת הוא ס"ח צעל משא ומתן בעסקי העולם, ומפני כי כנפס החדם מתחברים אלו הכחות ביחד והם ביחד משלימים האדם, ולכן בעולם הכללי שהוא על דמות וזרות האדם הפרטי הם מתחברים ומתרכים יחד אלו השלשה ולכן אמר דהוה בהדיה גברא דדרי חסה לספסא ואמר דהוה בהדיה ההוא סיינעא כי השלשה מתחברים ומתפרקים ביחד. וחדע כי אלו כחות אינם חמריים מכל וכל, כי אף כח נפשי שהוא כלית נבדל כזה שהוא כח נפשי אינו חמרי לגמרי וימלא כחה הזו בכחיה והרצון לעשות ושלא לעשות, וראיה לזה כי אף בהכמה שאין לה רק כח נפשי כלית נבדל יש לה בחירה ורצון ודבר שיש לו בחירה ורצון אינו חמרי טבעי לגמרי אחר שהוא צורך לעשות מה שירצה ואם היה טבעי לגמרי הסכע נוהג על פי טבעי החמידות, והחמרי באלים הפרטי הוא מונע לכחות הנפשיים שלא ימלאו בשלימות מעלתם, ודבר זה ידוע כי החומר הוא שמונע השכל שלא ימלא כפסל לגמרי,

פנחס בן יאיר, הרי כלל הדבר במאמר הזה כי רבי פנחס היה גובר על המונע החמרי אשר צעולם הזה הגשמי לדברים אשר אינם חמריים, ועל ידי זה כל מי שמדריגתו בלתי חמרי הוא גובר על המונע החמרי ונבקע לי החמרי, כל אלו הדברים הם כדורים בלי ספק. ומה שאפשר לך להבין מדברי חכמה באלו כי אי אפשר לכוזב עומק השירות בכתב רק אם הוא חכם יבין מדעו וישמע חכם ויוסף חכמה ובינה, ומעשה שכולל לומר כי הנהר הזה שחלוק רבי פנחס בן יאיר הוא חמרי שצוללם שהוא מונע אל כל מציאות מעלה בלתי חמריה כמו שהצבאר או שהאמר שגך היה הנס ממע כי אין רחוק שיקרה לדיקים נסים בפרט כאשר הוא ראוי לנס, כי ראוי רבי פנחס בן יאיר לחלוק הנהר מזד כי הוא חולק במדריגתו האלהית החמרי ומושל עליו והוא חלוק הנהר, ואמר כמה נפיש ההוא גברא וכו', פירוש כי כל ענין קריעת ים סוף מה שקנו ישראל המדריגה האלהית הנבדלת מן החמרי ולכיון היו מבקשים הים שהים הוא חמרי כמו שהצבאר, ורבי פנחס הוא שגובר על החמרי בצעלם עד שהוא דוחה המונע החמרי וגובר עליו כמו שהצבאר, והנה הצבאר לך ענין קריעת ים סוף על אמתו כאשר תעיין בדברים אלו, ועוד נוסף ראה כי שחצין אמת קריעת ים סוף וגם בזה ידקו דברים צנינו :

פרק ארבעים ושתיים

ויבקעו המים דרשו רז"ל ויצקע הים לא נאמר אלא ויבקעו המים כל מיעוט שצוללם נבקעו, וזה הבין ממה שצבארנו לך כי כאשר נבקעו המים אז ריו ישראל מושלים לגמרי על הפצע ונעשו קדישים נבדלים והיו קדושים לה' כמו שהצבאר, מעלה, ומפני זה היה קריעת ים סוף מזד המים בלבד לא מזד הים, כי רחוי שיהיו המים נבקעים דיום שצביע של פסח ואז יאלו ישראל לגמרי נהיוסם מושלים על מדת המים שהם חומרים בכללם, לכן כל המים צוללם נבקעו, ואילו לא נבקע רק הים לא היה רממסלה לישראל רק על הים ולא על כל מדת המים אבל ישראל היו מושלים על כל המים לכן כל המים שצוללם נבקעו :

וישג מהא חא ידו על הים. במלכותה משל למלך בשר ודם שיש לו שתי גנות זו לפנים מזו מסר הפנימי לשומר ולא הניחו השומר לכוזב אמר לו בשם המלך את קבל עליו עד שנהג המלך וכל כיון שנהג המלך החמיל השומר לצבוח אמר לו כל היום הייתי אומר כך בשם המלך ולא קבלת ועכשיו למע אתה צורח אמר לו לא מפניך אני צורח אלא מפני המלך, כך משה עמד על הים ואמר בשם הקד"ה ולא קבל עליו הראה לו המסע ולא קבל עליו עד שנגלה הקד"ה בכבודו החמיל הים צורח שנאמר הים ראש וימם אמר לו כל היום אומרת לך בשם הקד"ה

במדינות, ואמר שאם לא יחלוק יגזור שלא יעברו בו מים לעולם, פירוש כי כאשר החמרי הוא מחנך אל דבר שהוא אלהי לגמרי אז הדבר שהוא אלהי מספיד החמרי לגמרי, וזהו הגזירה שלא יעברו בו מים לעולם הוא הפסד הסבעי שנוהג כך על סדרו וצוה גבר רבי פנחס בן יאיר על המונע החמרי, וזה שאמר בנחלק לו הנהר. ואמר שחלוק גם כן להסוף דדרי חספה לפסחא מפני שעסק במלוא, פירוש מפני שיש לו מדריגה אלהית יחלוק גם כן אליו עד שלא יהיה מונע אליו מן החמרי ויהיה גובר מדריגה אלהית על המונע החמרי, ודוקא רבי פנחס אמר כי מזד המדריגה האלהית אין דבר זה רק מזד מדריגת רבי פנחס כמה שהוא במדריגה השכל שהוא גובר על החמרי בודחי ומזוכך אליו מי שיש לו מעלה אלהית ובשכל זה ראוי שיתגבר על החמרי גם כן, ואמר כך אמר שחלוק גם כן להסוף קריעת דלא ליירי וכו', פירוש א"כ שחין ראוי שיהיה גובר מי שיש לו מדריגה זאת שאינה נבדלת להיות גובר על החמרי מכל מקום מזד אשר הוא מחובר אל מי שהוא גובר על החמרי, כי באלה הפרטי אלו ג' מעשרים יחד שכלם הם כחות הנפש כמו שהצבאר למעלה, ולכן ראוי שיהיה מהגבר גם כן על החמרי עד שלא יהיה מונע חמרי אליו, ואין ספק במהותם אלו הדברים למי שביין דברי אמת. ואמר כאשר הביע לאוספיזא וכו' צבאר ענין זה לפי מדריגה העליונה שהיה לרבי פנחס בן יאיר שזורה עליו מה שהיה הולך לפדיון שבויים כמו שהצבאר למעלה לא היה נמנע חללו דבר יואל מן הסדר הראוי, ואף בדבר שהוא משמש לו כמו החמור לא היה נמנע חללו דבר יואל מן סדר הראוי, ולא שהיה זה בשכל מדריגת החמור כי חמור זה כמו שאר חמור, רק כמו שהמלך כי עבד כנעני שהוא נמשל לחמור אוכל בתרומה ואין זה במדריגת העבד שהוא עבד כנעני, רק או מפני שהוא עבדו של כהן ומשמש לו רוא אוכל בתרומה, וכך בחמור מפני שהוא משמש לרבי פנחס בן יאיר לא נמנע בשמוש זה דבר יואל מן הסדר הראוי ולא היה רוצה לאכול עבדים, והאשר חצין עוד דברי חכמה מאור כי אכילת עבדים הם הפך מדריגת ר' פנחס בן יאיר, שהרי העבדים יש בהם עירוב שהתרומה מעורב בהם, ומדריגת רבי פנחס אין אלא עירוב שהוא מוילד דבר שהוא נסתר לאור המציאות והאור צביר בלי עירוב ולפיכך נקרא התחלת החושך ערב, נמשך עירוב והתחלה האור מלשון בקר שהוא לשון מבקר בין דבר לדבר הפך העירוב, וכאשר הביע ר"פ בן יאיר למדריגה זאת שהיה לו מדריגת השכל והיה מוילד לאור השבוי מן החושך במעשה השכל, היה דרך ידיקים כאור נוגה שלא להמנע במהותו העירוב כי זהו שהכל אלו אור ואין חושך, ואף אצל החמור שהוא חמרי ואין מזדו רק מושך ולא אור, מזד שהיה מעטרף אל ר' פנחס בן יאיר לא היה רוצה לאכול עבדים כי דבר זה לא שייך במדריגת רבי

בשש שעות ולבנו הקטן כעלות השחר, והוא רמז כי בנימין יוסר מוקדם היה מיהודה לים כי בנימין היה יורד לים מלד שהוא ראוי לזה בעלמנו ויהודה מלד שהוא ראוי להיות קודם מלד מעלתו ולכך רצה לרדת תחלה, ולדעת ר' יהודה לא היה אחד מהם רוצה לרדת לים רק יהודה שקדם שמו שאל יהודה יהודה לקדשו, וראוי היה לקדש השם כי בשמו הוא השם, וכן לאלה אמרה. הכעס אודה ה' בכל שם יהודה, והוא הדואות שמו, ולכך ראוי למלכות כי מי שהוא מגדל ומפחד את שמו ראוי שיהיה מלך שיש לו שם חשיבות, ועוד כי קדש שמו מורה שהוא יתבדק נבדל מכל הנמצאים שזכו עיני הקדוש בכל מקום, ודבר זה מביא בחקומו הרבה מאוד, ובהבנה מקדש שמו יתבדק אז שמו יתבדק מיוחד ונבדל מכל הנמצאים מורה על מלכותו יתבדק, כי המלך הוא נבדל משאר העם יליכך חמר מי שהמליכו תהלה כי שמו קדוש נבדל מן הנמצאים וזוהי הוא מלך עולם לכך הוא ראוי גם כן שיהיה מלך נבדל משאר ישראל :

והימים להם חומה מימים ומשאלם בחרו ז"ל להם צריך למכתב מימים ומשאלם היו למכתב וימים להם חומה מזה ומזה כדכתיב גדד מזה וגדר מזה ולפיכך פרשו ז"ל מימים בזכות הצורה שנתנה מימי, ומשאלם בזכות הפסילים שהם משאלם. קצב אחר מימים זו מזוזה ומשאלם זו הפסילין, ביאור זה כמו שאמרנו כי המים שהם טבע לא היו נלחשים אלא בכח קדוש [נבדל] גבשיל שהיו בישראל מעלה קדושה נבדלת היו נדחם המים ועומדים זקופים, ולפיכך כתב מימים ומשאלם שאין ספק כי הצד הימין מתחם אל צד הקדושה מלד התיבה שנתנה מלד הימין והשמה מלד התכילין ולפיכך היו פועלים מלד הימין והשמה מלד התכילין מעמידים המים ופועלים במים שכבר אמרנו כי כח קדושה נבדל היה פועל במים בודחי, ולכך אומר בזכות הצורה שהיא מלד הימין ומלד השמהל הפסילין וזה היה פועל בים :

וישבו הם לפנות בוקר לאיתנו, לתנאי שהתנה הקב"ה עמו וכתיב יקוו המים יקוו לי המים מה שעתיד אני לעשות בהם, אחר רבי ירמיה בר אביו לא עם הים בלשון התורה אלא עם כל מה שברא מששת ימי בראשית צויתי את הים שיקרב לפני ישראל צויתי השמש והירח שיעמדו לפני יהושע צויתי העורבים שיכללו את חליו שאל והעורבים צויתי לכלכלך צויתי השמים שיכתחו לפני יוחזקאל צויתי הדג שיקרא את יונה, ובפסוק דבר זה אין להאריך כי כבר נתבאר בהקדמה באריות :

וישובו ויכסו הרכב והפרשים ואף כרעה שנאמר מרכבות פרעה וחילו דברי ר' יודא, כי לדעת ר' יודא לכך לא הזכיר פרעה לומר ויכסו המים הרכב והפרשים ואת פרעה, שלא יתכן לומר כך כי

הקב"ה ולא קבלה ועכשיו למה אחה בורח אחר לו לא מפניך בן עמרם אני בורח אלא מפני אדון מולי ארץ ע"כ המדר' הזה מבאר לך את שכללנו כי ישראל קנו כאשר עבדו הים מעלה עליונה פנימית ממה שהיה קודם זה, וזה שאמרנו משל לחלך שהיה לו שתי גנות שהם זו לפניו מזו, פירוש כי למשה נמסר הגנה הפנימית דיינו מעלה אלהים כי היה מעלה משה מגיע עד לשם ולפיכך ראוי היה למשול על הטבע שהוא מעלה חיצונית רק שומר הטבע ומנהיג הטבע לא רצה שיכנסו משה למעלה הזאת, והטעם הוא מבורח למעלה עד בהשם יתבדק הוא בעלמנו בקע ים לפני משה :

ויבאו בני ישראל בדרך הים ציפה. רבי מאיר אומר בלשון אחד ורבי יודא מומר בלשון אחד רבי מאיר אומר כשעמדו השבטים על הים זה אומר הני ארד זה אומר אני ארד קצן שבתו של אומר תחלה וירד לים שנאמר בנימין זעיר רודם אל יתקיר רודם אלא רד ים התחילו בטעם יהודה לגנוס אותם באבנים שנאמר שרי יהודה רגמם משל נחלק בשר ודם שהיה לו שני בנים אמר לאחד תעמידני עד הן החמה ואמר לאחד תעמידני בשלש שעות בזה הקטן להעמידו עד הן החמה ולא הניחו הגדול חמר לו לא אמר לי רק עד שלש שעות מתיקם שהיו עומדין ולזהבין יער אביהם אמר להם מתיקם לא נחכוונם רק לכבודי לא קשה שכן מתיקם, מה שכן נשל בטעם של בנימין שפרצה השכינה בחלקו שנאמר ידד ה' יסכון לבטח וגו' ומה שכן נשל שבתו של יהודה שזכה למלכות, רבי יהודה אומר כשעמדו על הים זה אומר הני יורד זה אומר אני יורד מתוך שהיו עומדין קצן נחשון בן עמינדב ומה אמרו יסרח על הים ה' ימלך לעולם ועד באותה שעה אומר הקב"ה מ' שפיליני תחלה על הים הוא יהיה מלך על ישראל, ביאור זה כי בנימין ראוי היה שירד תחלה לים מפני שבנימין הצעיר והוא האחרון והוא ראוי לרדת ים כי הים הוא במערב שהרי לכך נקרא המערב ים בשביל זה ומערב נקרא תחור כעמים הרבה בשביל כך ראוי בנימין שיהיה יורד תחלה שהוא אחרון אל הים, וכן בסדר הדגלים בנימין הוא ימה מפני שבנימין היה אחרון בשבטים יהודה רוא בראשיתו ולכך דגלו היה קדמה כמו שדגל בנימין במערב כך היה דגל יהודה במזרח, והנה אלו בנים יהודה ובנימין כל אחד ואחד יש לו שייכות שיהיה תחלה כי בנימין מלד שרוא קרוב אל הים רוצה לרדת תחלה ויהודה משני שהיה הולך בראש רוצה לרדת לכך היו רוגמים את בנימין שהיו הם רואים לרדת תחלה אלא שירד בנימין תחלה מלד שהוא קרוב אל הים והיה משתוקק לשם, ומפני כך זכה שתרצה שכינה בחלקו מפני שנראה שיש לו כח מערב והשכינה במערב ויהודה היה רוצה לרדת [שם תחלה זכה למלכות כי המלך ילך בראש לפני העם, ותבין מזה השלש שכתבא ממלך בשר ודם שאמר לבנו האחד שיעמיד אותו

עליונה על האומות ואין התנגדות לישראל מכל האומות רק עמלק שהוא אויב ושונא לישראל מפניד לישראל, ולפיכך לא שמע יתרו שבה להסגיר ולהתחבר בישראל רק מלחמה עמלק שהיו גוברים ישראל על עמלק ואז בא להסגיר ולהתחבר בישראל שאז הוסיף האויב המהפגד ועשאו ישראל באחרונה במעלה העליונה, ולמאן דאמר מתן טורה שמע ובה כי לא נראה שישמע מלחמה עמלק כי אע"פ שסלק האויב הרע בשביל זה איך יתחברו בהם האומות אחרות כיון שישראל בעצמה הם ישראל אומה אחת והגר הוא מלומה אחרת, אבל עכשיו שישראל קבלו גם כן מעלה העליונה היא מעלת החורב, גם כן הגרים אפשר להם לקבל החורב ולפיכך בא יתרו להסגיר, כי אפשר לכלול גם כן הגרים עם ישראל שמקבלים את המהפגד גם כן ובזאת המעלה בא יתרו להסגיר ולהתחבר בישראל כי יש לישראל קבלת החורב שהגרים מקבלים גם כן, כך יש לפרש, והנה הפרשיות בואו מקושרות תחלה קריעת ים סוף ואח"כ מלחמה עמלק כי אחר שקרע להם הים וקנו ישראל עמם מעלת הגדולה אז בא האויב כי זה האויב אינו מתנגד לישראל רק מזד קדושת ישראל ביה שהם נבדלים מכל האומות וזהו עמם מעלת, ולפיכך עמלק היה רודף אחרי ישראל והאומות אף כי הם מתנגדים ואויבים אל ישראל, יש חילוק כי עמלק רודף ישראל ולכן כתיב ויבא עמלק שבה מהר שער ארבע מאות פרסה כך אמרו במבולתא, והקטע הזה הוא נסתר מאוד כי התנגדות עמי יש לעמלק עם ישראל, ומאחר שהיה לו התנגדות עמי שלא יהיה לישראל ח"ו מילואו לכך רחוק וקרוב אללו בשוא והיה בא ארבע מאות פרסה להלחם בישראל, שהתנגדות שיש בין עמלק ובין ישראל מזד עמם שלהם וכל דבר המתנגד העמם רחוק וקרוב בזה, וזה שאמר מלחמה להי בעמלק מדור דור, שאין בזה עמי בדבר שהוא בעמם לירמון, וכאשר קנו ישראל מעלה העליונה ע"י קריעת ים סוף שהוא עמם נזרמן כמו שכתבאר אז בא האויב המתנגד להם בשום, וישראל לא חת עמלק מ"מ ע"פ הדבור לא בכל האויב לגמרי, וזה רמזי שעדין לא זכו ישראל אל המעלה הגדולה להיות השם שלם עד לפתיד כמו שהתבאר בהקדמה ע"ש, ויש בזה עוד דברים עמוקים ואין כלן מקומן כלל, ולפיכך לא נאמר רק ויחלוש יהושע את עמלק ולא הסריב עד לפתיד, וכאשר גברו ישראל עם האויב אז זכו לחורב שהוא מעלה עוד יותר רחם להם החורב שהוא מעלה שכלית שנתן להם הקב"ה השכל והחכמה, לכן הענינים מתקשרים מאוד מאוד :

פרק ארבעים ושלשה

אחר שנשלים דברים השייכים לליאלת מזרים עוד יש מאמרים פרטים בזה, דגנסינן במסכת סופה

כי פרעה עם פרמי מיוחד והמים הם פועלים במנהג שלהם מבחלי שיכונו לפרעה במיוחד, וכאשר יזכיר עם הפרמי עם עם כללי משמע שיכוין לפרמי במיוחד, ולפי כך בכל מקום שזכר פרעה בפרט כמו כך ובעמך כירשו בפרעה תחלה ואחר כך בעבדיו, ודבר זה לא יתכן במים שכתב הכל ביחד לכן לא זכר רק בכלל ויבאו המים הרבב והפרשים ופרעה בכלל רכב ופרשים הוא, אבל אלל הש"י זכיר פרעה במיוחד מרכבות פרעה וחילו ירה בים בשביל שהוא יתברך היה מתחיל בו, רב נחמן אומר חזן מפרעה ועליו נאמר ואולם בעבור זאת העמדתך למען הראותך את כחי, פי' מאחר שהקב"ה היה עושה קריעת ים סוף למען כי ידעו מזרים כמו הגדול ועיקר מזרים הוא המלך ואם נקבע פרעה לא ידע פרעה שמו אחר שנקבע לכן פרעה לא נקבע ויש אומרים פרעה ירד לים ובסוף נקבע בזה מקוים ואולם בעבור זאת העמדתך למען הראותך את כחי שראה כח' ואחר כך נקבע אמנם מה שכתוב ויבאו מים לריהם אחד מהם לא נותר מוכח כמאן דאמר גם פרעה נקבע. מיהו יש לישב אחד מהם לא נותר מי שראוי למות אבל פרעה מקטעם דלעיל לא היה ראוי למות, עוד נוסף לך ראי' להלדיק דברי אמת במלחמה שנינו ובזבחים בפרק פרת חמלת וישמע יתרו מה שמועה שזע ובה רבי יהושע אומר מלחמה עמלק הכתיב בלדו שמע, רבי אלעזר אומר מתן טורה שמע ובה, ר"ל אומר קריעת ים סוף שמע ובה שנאמר כי שמענו אשר הוציא ה' את מים סוף מפניכם וגו', ביחוד זה לדעת רבי אליעזר דוקא שמע קריעת ים סוף ובה להסגיר, כי הגירות שהוא התקדמות והחבור אל ישראל הוא מעלה עליונה לישראל שכוחי אין יכול לפסוע עמנו לאומה אחרת שאם היה אחד משבעה אומות רוצה להיות נעשה בעל אומה אחרת אינו יכול לו שהיה מואבי רוצה להיות אדומי אינו יכול, אבל יכולים האומות להסגיר, וישראל שהמיר עדיין ישראל הוא כי אי אפשר לשנות עמנו, אבל ישראל מפני שהם נבדלים מן האומות ואינם בכלל מעלה והם עליונים וקדושים על האומות בשביל זה אפשר להתדבק בהם, וזה כי מעלין בקדושה ואין מורידין ולכן אפשר לכוני להיות גר להתחבר לקנות קדושה עליונה. ומי שנתגבר בעבור שהוא יונא להיות דבק במעלה העליונה הוא כקטן שגולד דמי, לכן כאשר שמע קריעת ים סוף בא להסגיר כי אז כאשר קרע ישראל את קו ישראל אלהים המיוחדים להם ובשביל אומה מעלה אלהית ידע שאפשר להתדבק בישראל, ולמאן דאמר ששמע מלחמה עמלק סבירא ליה כי אין לומר קריעת ים סוף בלבד גורם בזה שישראל נשאו נבדלים מאחר האומות בשביל שיש להם עוד התנגדות ואין כחן מעלה עליונה לישראל שיהיו גרים דבוקים בהם, ועיקר הגירות והדבוק בישראל מזד שישראל על האומות ומזד המעלה יש גירות, וכאשר יש התנגדות חזן כחן מעלה

סוטה דרש רבי עקיבא בשכר נשים לדקיות שזאתו דור נגאלו ישראל מתלמים בשעה שהיו הולכות לשאוב מים היה הקב"ה מזמן להם דגים קאים בכדיהן ושואבות מהם מים ומזהה דגים ובאות ושופות שתי קדירות אחת של מים ואחת של דגים ומליכיות חלל בעליהן בשדה ומרחינות אותם וסכות אותם ומאכליות ומשקות אותם ומקקין להם בין שפחים שנאמר אם תשכבון בין שפחים בשכר תשכבון בין שפחים וכו' יבראל לביות מלרים שנאמר כנסי נחמה בכסף ואברותיה לירקק חרון כיון שמתעבדות באות לבדיהן וכיון שתיגע זמן מולדיהן הולכות ויולדות מתה תפוח שנאמר מתה תפוח עוררתיך והקב"ה משלח מי שמנקר ומשפיר אותן כחיה שמשכרת את הולד ש' אמר ומולדותיך ביום רולדת ומזמין להם שני עגולים אחד של דבש ואחד של שמן וכיון שמכירין בכן המגריים באים להורגן ונעשה להם גם ונבלעים בקרקע ומביאים שורים וחורשים על גבן וכיון שהלכו היו מבצנצין כלמה שנס' רבבה כלמה הסדה נחמך וכיון שמתגדלים באים עדריס עדריס לבחיהן שנאמר ומרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדריס שדים נכחו וגו' וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תמלה שנאמר זה אלי ואנוהו. המאמר הזה נראה זר מאד, אמנם פירושו זה רמאמר ידוע כאשר תבין את דבריו אשר התבאר בהקדמת הספר, ענין הגם הוא דבר בלתי סבעי וימלא דבר אחד בענין מה סבעי ובלתי סבעי יחד וכמו שרצא באריכות שם, ולפיכך אף אם היה נמלא בהם הסבעי כמו שהוא בשאר בני אדם היה נעשה הגם בלד בלתי סבעי והיו נבלעים בקרקע וכבר הארכנו בזה למלה, וכמו שימלא שהיו הים סבעים לישראל ובלתי סבעים למלרים כך ימלא דבר סבעי ובלתי סבעי יחד, וכמו הגם שהיה בעזרה שהיו משתחווים רומים כי היה נמלא סבעי כמו שהוא ובלד בלתי סבעי היו משתחווים רומים, ולכך לא יקשה כלל לאם היו נמלאים סבעים כמו שהיו ובלתי סבעים נבלעים בדרך הגם, וא"כ א"כ מה מועיל שהוא נבלעים כיון שהיו נמלאים בסבעים שדבר זה אין קשיא כלל כי הבליעה היתה בשביל שמתרים באים להורגם והיו ישראל התנגדות מן מלרים ולא היה התנגדות הזה רק דבר בלתי סבעי, כי בסבעים אין התנגדות והכל בשום ביחד לפי הסבעי, ולפיכך לא היה התנגדות הזה בלתי סבעי, וכאשר היה להם בליעה בלתי סבעים שוב לא נמלא התנגדות להם, ועוד כאשר היו נבלעים בהתנגדות בלתי סבעי הבלתי סבעי גובר על הסבעי ויותר עליון במעלה ולא יכלו להם, וענין הגם הזה שהוא בלתי סבעי עם מה שהיה נשאר הסבעי הוא דבר אמתו באין ספק, ואין להאריך בזה רק בין תבין את אשר לפניך כי הדברים האחרים הם מתלים לך כמה וכמה דברים כאשר תבינם. אמנם אם הדבר קשה לך להבין זאת עשה ותלל ותפרש ענין הבליעה הספער שהיה השם ית' משתיר אותם מאויביהם, וזה כי המלרים היו

לגבולה, וכן מה שאמר שהיו מכירים את צוראן
שאמר זה אלי ואניוהו הכל נמשך מה מעני שלא
היה להם פחיתות וסכלות החומר והיי מכירים את
צוראן, ומה שאמר ונזקקין בין המשפטים הכל
הוא שהיו מחבצין בעליהן עד שהיו מזדווגים להם
כשהיה אפשר, ובמה שאמר בין המשפטים הוא דבר
עמוק מאוד, כי ראה לומר כי היה להם ההתאחדות
הגמור שיש לזיווג זה נקרא בין המשפטים לפי ששם
מתחברים ומתאחדים הגבולים ועל ידי ההתאחדות
הגמור שיש לזיווג ההתאחדות האשה בצללה הבן
הנולד והמשך אינו חומרי רק צורה כי מתחבר
החומר בצורה כמו שהתבאר למעלה, אבל כאשר
נחלק החומר הזה אז האשה חומרית ונעשה הולד
חומרי מאחר שאין כאן ההתאחדות דבוק החומר
בצורה, וכאשר עוד חצין דברי חכמה מדע כי
כאשר יש כאן אחדות אל הזיווג כמו שהיו מתדבקים
ומתאחדים על ידי שזקת האשה אז יש כאן זיווג
אלי, וזה שכבר התבאר פעמים הרבה בזה הספר
כי החלוק הוא דבר גשמי והאחדות הוא ענין
אלהי כי אחדות הוא שיש אל ענין נדל מגשם
והחלוק והפירוד תמיד לגשמי, ולפיכך כאשר יתאחדו
באחדות גמור חבור ענין אלהי גשמי, וזה שאמר
כי היו נזקקות בין שפטים שהיו בין גבולי השדה
ובין הגבולים נדל מן גוף השדה מיוחד לעצמו,
ובזה לומר לך כי כאשר היו מזדווגים יחד היה
להם חבור אלהי מיוחד ועלמי נדל מן הגוף רק
חבור אלהי מפני האחדות הגמור שהיה להם, כי
האחדות מדריגה אליה, ולפיכך אמר שהיו נזקקים
בין המשפטים כי בין המשפטים הוא בין שתי
הגבולים מיוחד לעצמו, וכך היה להם חבור מיוחד
שאינו חבור של גוף רק חבור מיוחד אלהי נדל מן
הגוף, והדמיון הוא שזה לגמרי למקום משפטים
כאשר חצין, כי בין המשפטים הוא גבול נדל לעצמו
בין שתי השדות והבן זה

ובאשר חצין דברי חכמה חצין כמה גדולים
דברי חכמים והוא סוד נסתר שיש בשם
איש י' ובאשה ה' ובהתחברות יש כאן סס י"ה,
ומזה תראה כי התחברו באחדות גמור יש בהם
מעלה קדושה אלהית, ולפיכך בשכר את השכונן
בין המשפטים שהיה המעלה האלהית בזה זכרנו
היה נמשך אחר זה גם כי שהיה להם שתי מנצרים
ודוא דבר נפלא כי מעלה זאת שקנו על ידי בין
שפטים הוא שגרים שהיה להם כסף וזהב, וזהו שאמר
כגפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרון,
הבן מלת נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרון כי
ע"י אחדות הזיווג שהוא מלגה אלהית כמו שהתבאר
ימשך הכסף והזהב כמו שימשך הכסף אחר היונה,
ולפיכך אמר כגפי יונה קראה יונה על שם אחדות
החבור, ויש במדרש כי אין היונה אחר שמה אחד
מן הזיווג לא יתחבר השני לזוג אחר, ולכך קראם
יונה שזיווג שלהם זיווג גמור, ואמר זה ממשך להיות
נחפה בכסף וזהב כי שני כנפים נמשכים אחר הגוף

ואז נתעלו יותר ויותר אל היסוד שלהם שהוא האדמ' וכל דבר שבא אל היסוד שממנו לוקה אז ממנו מצדצן וחמנו גדל ועולה, ולפיכך אמר כיון שהיו הולכים, מיד היו מצדצנין, וכל הענין הוא ענין בלתי סבתי אבל הוא דבר נבדל, ובמאמר זה יתבאר לך ג"כ מה שאמר הכתוב וכאשר יענו כן יסרוץ בעינין ופלא מאוד, שכאשר נולדו היו בלתי להורגן והשם יתברך אשר שומר המציאות ומוקן קיום להם עשה להם גם שנבלעו בקרקע שהוא מחבב ומואל האדם, וכאשר היו משעבדים המלכים בישראל בחזון זה נקרא חריסה על גבם וזכה היו משימים לגמרי אותם בארץ ואז היו חוזרים אל יסוד שלהם ומשם היו מצדצנין, ויש לך לדעת כי כל זה נמשך מפני זה שאמרנו למעלה שהילדים נולדו ע"י תשוקת האשה לבעלה והיו בעלי מגלה נבדלה, ומאחר שהיו בעלי מעלה נבדלה היו מהעלים אל יסודם על ידי גם כי הגשמיים אינם מתעלים, ולכן נאמר בכחבב חולא הארץ נפא חיה שזרה נאמר על החיות לא על הגשמיים, ולפיכך חילו היו בעלי חומר לא היו מתעלים אל יסודם. ודבר זה ענין עמוק והבינהו כי אי אפשר לבאר בכחבב רק החכם יבין מדעתו כי הם דברים עמוקים סתמי החכמה. הנה נחבאר לך באיזה ענין ראוי היה אותו דור בפרט לגאולה, ועוד סבה לגאולה ישראל אמרו בשיד השירים בפסוק נן נעול רבו הוגא בשם בר קפרא אומר בזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממלכה בזכות שלא שנו את שםם ראובן ושמעון נחתי ראובן ושמעון סלקי, ולא היו קורין לראובן רופינים ולשמעון לא היו קורין לגלילי, ולא שנו את לשונם להלן כתיב ויבא הפליט ויגד לאברהם העבדי וכאן כתיב אלהי העבדים וכתיב כי פי המדבר אליכם בלשון הקדש, ולא אמרו לשון הרע שנאמר דבר נא ביאזי העם וישאלו איש אחת רעהו אמה נמלא שמהם עשדבר הזה הם מופקד בידם י"ב חדש ולא נמלא שהלשון אחז על חבירו, ולא נמלא אחד מהם פרוץ בערוה שנאמר ויאלץ בן אשה הישראלית והוא איש מזרי להודיע שבחן של ישראל שלא נמלא בהן רק זאת ע"כ, פירוש המאמר הזה כי גאולה של מזרים היה צביל של היו מתאחדים עם מזרים כי אם היו מתאחדים עם מזרים והיה לישראל התחברות עם המזרים לא היו יוצאים משם שדרי יש להם התחברות עם מזרים ואיך יאלו מחוסם, ולפיכך חילו שנו שםם בשם מזרים או היו מדברים בלשון מזרים היה לישראל חבור עמם ולא היו יוצאים, וכן שלא דברי לשון הרע ושלא היו פרוצים בעריות כי אם היו ח"ו מגלים פוד שלהם למזרים זה היה התקרבות למזרים באשר הם מגלים סודיהם וסתימיות שלהם למזרים וזהו התאחדות עמם ולא היו יוצאים מן המזרים כיון שיש להם אחדות וחבור אליהם, ומכ"כ אם היו פרוצים בעריות להתערב עם מזרים שזה יותר קרוב ויותר התאחדות עמםם להזדווג עמםם, וכאשר תחבונן ותעמיק עוד מדע כי אלו ארבעה דברים

אשר אמרו דוקא ראוי שעל ידם יאלו לחירות, וזה כי אלו ארבעה דברים כאשר לא שנו שםם ולשונם ולא היו פרוצים בעריות ולא דברו לשון הרע באלו ארבעה דברים עמדו בענין הראשון שהיה להם ולא היה להם שנוי, וזה כמו שהחולה שהוא חולה אם היה משתנה בטבו לגמרי בחלו לא היה אפשר שיהיה חוזר אל בריאותו שאין לו התחלה שבו יצוב אל בריאותו, אבל בודאי יש בחולה כח קטע שנאמר שלא נשמה ואיתו העצב מחזיר אותו לבריאותו ודבר זה ענין ארוך מאוד, לכן אחר אלו לא היה אפשר לישראל שםם העצמי ולשונם העצמי ושאר דבר שהוא עצמי להם לא היה להם התחלה לגאולה כי כבר נשתנו לגמרי ואין להם התחלה לגאולה, ולכן זכרו החכמים כי בזכות ארבעה דברים אלו נגאלו ממזרים, כי מאחר שהיו עומדים בחוץ מזרים לא כמו הגליות שהם עשה ישראל כבר נעשו לעם כאשר לקחם הש"י חלו ולא יתכן ואי אפשר שיהיה לישראל חבור אל האומות ובודאי הם ראויים לגאולה אבל במזרים שעדיין לא היו ישראל לעם שהרי לא היו לעם עד שיאלו דכתיב והייתם לי לעם ולא קודם אם לא היו ישראל שומרים עצמם שלא יגיע להם שויתי בעמם כבר לא היה להם התחלה שישנו לכמו שהיו כי כבר קבלו שנוי בעמםם ונפסד ענינם ונשתנו לגמרי ואין להם גאולה אבל צביל שהיו שומרים עצמם והיו בלא שנוי כלל זכו אל הגאולה לחזור כמו שהיו בראשונה, וכאשר תעמיק בענין הזה היטב תמצא כי כל ד' דברים אלו הם מורים על כל הדברים אשר שייכים לאדם ואז תמצא דבר זה על בזרי ועל אמינותו, כי אלו ארבעה דברים מורים על כל חלקי האדם שהוא עומד בלי שנוי ולא היה יולא משדרו, ומאחר שהיו עומדים בלי שנוי בלתי יוצאם מהסדר ראויים היו להיות נגאלים כמו שהתבאר למעלה וזה כי חלקי האדם הם הגוף והנפש שהם שני חלקי האדם ועצם האנושית שחלה על שני החלקים ביחד כאשר הם נקמים ביחד שזהו דבר בפני עצמו, ומה שהאדם מתחםם אל אומה מיוחדת זהו ענין רביעי כי איך ענין האדם זולת זה שיש בו חלקיו שהם שני חלקים הגוף והנפש, עצם האנושית דבר שלישי המתחםם מן שני החלקים שהם הגוף והנפש כמו הבית שהחלקים שני העצים והאבנים והם שני חלקים וזוהי הבית שנעשה משניהם הוא ענין שלישי, וכנגד אלו זכר שלא היו פרוצים בעריות שהעריות גדר לגוף שלא יאל להתחבר בפני שאינו ראוי כי העריות הם קרוב בשר במי שאינו ראוי, ומגיד לך כי לא היה יולא הגוף מן הסדר המוגבל וזהו חלק אחד, וכן מה שלא היו חומרים לשון הרע זה שייך לנפש כי הדבור שייך לנפש שלא היה יולא להתחבר אל זולתם מן האומות לגלות להם סוד ישראל שהיה זה יוצאם לנפש זהו חלק שני, שלא שנו את שםם ושלא שנו את לשונם פירוש זה כי ישראל הם נבדלים מכל האומות והבדל זה משני פנים, הבדל האחד בדבר שהוא לפרכי

אמת והדת, והסודות זכרה יליאת מזרים במצות שהם יסוד ועיקר הדת, ראויו לנו להזכיר המצות שנזכר אלול יליאת מזרים ולמה כחב אלול בפרט במצות הראשונה אנכי ה' אליהך אשר הוואחך וגו' חלה מצוה זאת בלייאת מזרים, והרבה הקשו למה חלה הכתוב בלייאת מזרים ולא אמר אנכי ה' אליהי השמים והארץ והאיריכו בניאור קושי זאת, ואין בדבריהם מה שיתן האמת אך פירוש הכתוב אנכי ה' אליהך חסני ופירות אליהך בפרט אף על גב שהוא אליהי כל הנמצאים הוא אליהי ישראל בראשונה וביחוד ואחר כך אליהי כל הנמצאות, וכבר התבאר בזו"ל זה המקום המעלה הואת שיש בישראל עמין אליהי שאין בכל הנמצאים, ולפיכך אמר אחריי אשר הוואחך מארץ מזרים כי הלייאת מארץ מזרים מורה שיש לישראל מעלה אליהי נבדלת מן הגשמים, וזה מוכח חסני שהוא אלוהים אמת מצה עבדים שכבר התבאר כי העבד הוא המרי וכמו שאמרו חכמים שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור. והרבה פעמים התבאר זה כי העבד שהוא משועבד דומה לחמור שהוא משועבד מתפעל ואינו פועל כמו העבד הזה ומה שהשם יתברך הוואי את ישראל מצה עבדים היו יולאים מן העבדות לקנות מעלה האלהית, שכבר התבאר כי לא היה אומה בעולם שהיה כל עמיה הכל חמרי כרו מזרים והם נקראו בעצמם אשר בשר חמורים בשרם והוואים ממדה זאת, ולפיכך אמר אשר הוואחך מארץ מזרים מצה עבדים שכל זה הוואה שישאל קנו המעלה האלהית ומאחר שקנו המעלה האלהית ראוי שיתחד שמו יתברך על ישראל בקרב כמו שאמר אנכי ה' אליהך כי הם ראויים לו יתברך וכאשר הוא אליהי ישראל בזה בעצמו הוא אליהי הכל, שכל הנמצאים נמשכים ופועלים אל ישראל כמו שימשכו כל האצרים אחר הלב והוא העיקר. אמנם בלא כל זאת לא היה לו לכתוב אנכי ה' אליהי השמים כי דבר זה אינו כי כל הנבראים נבראו לשם זולתם מן הנמצאים, כי השמים נבראו לשם האדם שהרי המאורות שהם חסונים מן השמים כחיי ויתן אותם ברכים השמים להאיר על הארץ ומכל שכן הארץ, והא המלאכים הרי נקרא מלאך מלשון שליחות בעולם והרי הוא משמש הנמצאים ולכן נקרא מלאך, ואף שהוא יתברך גם כן שומר את העולם, זה אינו לוי שכל הנמצאים לא נבראו אלא לכבודו יתברך ולפיכך הוא פועל לעצמו אבל המלאך הוא עושה שליחותו לשמור הסתחומים אף שהוא לא יקבל שום בזה מן אורו שמשמש לו, ולפיכך הארץ יוסר נבחר בזה זה ובפרט ישראל שלא נבראו בשביל זולתם, ואולי האמר דסוף סוף יקשה איך אפשר זה לומר דיוסר יהיה חביב האדם בעל חומר מן המלאך שהוא בלא גוף, דלא יקשה דבר כי אף אם אורם האדם בחומר אף החומר עצם מעצמו, ומעלת האדם מפני אורו אף שהוא בחומר, וממני כך נקרא שמו יתברך עליו לוי שאין החומר עצמו, ומאחר שמלך עצמו יס לאדם מעלה

דחיינו לכל אחד ואחד יש בהם הבדל מן אומה אחרת שאף שכולם בני אדם הלא אמרו אחס קרוים אדם כו' וכמו שיתבאר דבר זה, וכמו כן מה שהוא שייך אל אומה בכללה לא אל אדם פרטי יש בהם הבדל גם כן מאומה אחרת, וזה שאמר שלא שמו שם כי השם מורה על האדם הפרטי ולא שמו את שםם להקרא בשמות אשר יקראו המזרים ודבר זה מורה כי מה שהם נבדלים משאר אומות דבר שהוא שייך לאדם פרטי לא היה שמוי בהם, ומה שלא שמו את לשונם רצה לומר הלשון הוא הבדל מה שהם נבדלים משאר האומות מה שהוא שייך לכלל אומה כי הלשון הוא לכלל האומה וגם זה לא שמו, כלל הדבר כי מה שישאל נבדלים דבר שהוא שייך לכל אחד ואחד לא היו משנים, והסבדל אשר שייך לאומה מלך שהיא אומה כי אין ספק כי יש דברים שהם שייכים לכלל האומה, ודבר זה לא היו משנים גם כן ובאשר לא שמו ארבעה דברים אלו שהם כל הדברים אשר הם היו משנים היו יולאים מעמיהם הראשון שהיו בו והיו עמם אחר ולא שייך בהם גאולה אבל לא היה זה בהם ולכן ראוי שיגאלו ויבאו לעיני הראשון, כי מתחלה בני חורין היו בלא שטנד ראוי שהיו חוזרים להיות בלא שטנד ולפיכך בארבעה דברים אלו נגאלו, ובאשר חבין דברי חכמה כי אלו ארבעה דברים כנגדם באת ארבע לשונות של גאולה, ובאשר היו משועבדים במזרים היו משועבדים בכל חליקהם, וכנגד הוואות שיעבוד גופם אומר והוואתי אחסם מתחת סבלות מזרים, כי הסבל הוא לגוף כאשר מוחים עליו משא, ולפיכך חמר מתחת סבלות מזרים, ודבר זה ידוע כי הגוף הוא נושא המשא ולפיכך החומר שהוא בעל חומר נושא משא גדול, ורוב העבודה אינו מולה בגוף רק בגשם האדם וכנגד זה אמר והוואתי אחסם מעבודתם. רצה לומר רבוי העבודה שלא היה מנות לנפש מחמת רבוי העבודה והיה הנפש לריכה חמיד להיות בחנועה והתנועה שייך לנפש, וכנגד האורה אומר וגאלתי אחסם בזרוע נפואי וכבר התבאר כי כל עמם עומד בעצמו ואם לא כן הוא מקרה שאין המקרה עומד בעצמו והאורה הוא ראוי לעמוד בעצמו, ובאשר היו עומדים ברשות אחרים ולא היו עומדים בעצמם היה בסול צורתן שלהם שעליה מורה השם העלמי, וכבר התבאר מה גם כן למעלה אל ה' אליהי אבותיכם שלחתי אליכם, שלכן הזכיר שם המיוחד לוי שבשם השם הם נגאלים לוי שאף שם השם נמקד ומלך שם השם ראוי הגאולה, וכנגד רכיעי נאמר ולקחתיו אחסם לי לעם והוא מבואר, לכן חמד כי עיני זה ברוך וששום. וכל מי שיש בו חכמה ידע להבין דברי חכמה וידע שדברים אלו דברים ברוכים :

פרק ארבעים וארבעה

כבר ידעת כי יליאת מזרים הוא שורש אמונת

אחד מדברי חכמים והם דברי חכמה, כי ישראל הם עם קרובו מכל הגמלאים :

בפרק קמא דברכות אמר רבין בר רב אדא אמר ר' יוחנן מנין שהקב"ה מניח חסילין שנא' נשבע ה' בימינו וזכורנו עונו בימינו זו תורה שנא' מימינו אף דם לנו וזכורנו עונו אלו חסילין שנאמר ה' עוז לעמו יחן ומנין שהחסילין עוז הם לישראל דכתיב ורחו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותיצא רבי אליעזר הגדול אומר אלו חסילין שנא' אחר ליה רב נחמן בר יוחנן לרב מי ארבי אבין הני חסילין דמרי עלמא מה כתיב בכו אמר ליה ומי כעריך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קודשא בריך הוא בשכיניו דישאל און כתיב אח ה' האמרת היום ויחיו וי' האמירך היום אמר להם הקב"ה לישראל אחס עשייתו חסיבה אחת בעולם ואני אעשה אחסכ חסיבה אחת בעולם אחס עשייתו חסיבה אחת בעולם שנאמר שמו ישראל אחס חסיבה אחת בעולם ה' אחד דמי כעריך ישראל גוי אחד בארץ, אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי כינה בחד ביחא בשלח בתי מאי אמר ליה כי מי גוי גדול ומי גוי גדול אשר יישראל או הנסה אלהים ולתתך עליון אי הכי נפישו לכו סובא בתי אלף כי מיגוי גדול ומי גוי גדול דמיינן להדין בחד ביחא וכו' וכולהו כחדי ב'אדרעי, ב'ארו כחשבה אחס חסיבה אחת בעולם ה' אחד דמי כעריך דכתיב בו יתבדך, ואמרו שהא מניח חסילין פירוש זה כי כל שלימות אשר יוצא לזולתו כמו שיאמר שהשם יתבדך השפיע כל הגמלאים, כמה שהשלימות הכול יוצא לזולתו היא מעלה עליונה ושלימות יסירה מן השלימות אשר אינו יוצא אל זולתו, וזה שאמר הכתוב אל יתהלל החכם בחכמתו הגבור בגבורתו העשיר בעשרו כי אם בואם יתהלל המהלהלל השכל וידוע אפוא כי אי ה' עושה חסד משפט ודקדק בארץ כי באלה חפצתי נאם ה', פירוש כי אין ההלל כמה שימצא בחדם שלימות בעצמו כמו שהוא חכם גבור עשיר, שכל אלו שלימות אינו יוצא לזולתו שאין זה עיקר ההלל והחשפארת אבל בואם יתהלל המהלהלל השכל וידוע לעשות מה שאני עושה וכאשר יעשה מה שאני עושה או קנה דבר שראוי להשתלל לו ומה הוא עו כי אני ה' עושה חסד משפט ודקדק בארץ בחסותו הפחיתות והוא הארץ והש"י שהוא בעליון עליונים משפיע לתחתון חסותו, וכך יעשה האדם שיהיה שלימות שלו יוצא לזולתו וזהו ההלל והחשפארת הוא עיקר השלימות, ולפיכך אמר שהקב"ה מניח חסילין פירוש מה שיש לו יתבדך הכוח והשלימות שיוצא לזולתו מה שהשפיע כל הגמלאים דבר זה נקרא חסילין שהחסילין מקושרין בנחיה אינם דבר עצמו, וכמו שהחסילין באדם מורה על מעלת יסירה של אדם שהשם יתבדך נקרא עליו כי זהו ענין החסילין כמו שנבאר בפר' חסילין, וזהו ענין המעלה היסירה הנוספת על האדם עצמו להיות על הש"י נקרא עליו ולפיכך החסילין הם מוספים על המהרה

מעלה גדולה כמו שיבאר עוד בספר הזה ולא יגרע מעלתו בשכל החומר בפרט בישאל אשר החומר בכל אלו הנזרה

ובפרק הבא על יבמחו אמר רבי שמעון בן יוחאי קברי עכו"ם אין מסזאים שני ואחן לאני לאן מרעיהי אדם אדם אדם קריוס אדם וכו' וביאור ענין זה ששם שכל בני אדם משותפים בנזרה זאת מ"מ יש חלוק, כי כמו שהאדם נבדל משאר בעלי חיים כמה שהאדם הוא שכלי ושאר בעלי חיים הם בלתי שכלי כך יש בין האנושות גם כן הבדל שיש אומה נוסה אל החומר ויחד ויעיד עליהם מעשיהם שנמשכים אחר הזנות ודברים מתועבים זה יורה על החומריות שבהם, ואצל ישראל אף המדה הפחיתות שבהם יורה על השכל, שהמדה הפחיתות שהם קשי עורף אינם מחזירים מדיכיהם וזה יורה על הגמילה והקושי וזהו מענין השכל שאין לו השתנות, והמדה הנבחרת שיש לאומות מורה על החמרים כרו שאלמנו ז"ל העכו"ם קלים לשונם בחשוכה, ומדה ישראל הפך שהם עם קשי עורף ולכך אמרו ז"ל שלא היה דו"ה יונה בן אחיזה להחנכאות על מינוה שהיה יודע שהאומות יחזרו בחשוכה, וזהו גם כן יורה על חסריות שנקל להשתנות כמו כל חומר שנקל לקבל שני, הרי כל ענין ישראל מורה שהם נבדלים מן החומר וכל ענין האנושות מורה על חומרי, ומכל שכן המדות הטובות והחשובות שהם בנאומם הנבחרת הכחקה הזנות והחשוב ושאר מדות הפחיתות המורה על שהם נבדלים מן החומר, וכמו שהמלאך בעלי חיים והם כמו אמצעי בין האדם ובין שר בעלי חיים כמו הקוף שהוא אמצעי בין הכ"ח ובין האדם, כך יש אדם ואינו אדם בשלימות, לכך אמר אשר הוא אדם בשלימות אשר אינו נוסה לחמרי יותר מדאי הם ישראל בעבור שיש בהם הנזרה השלימה מבלי נקוה חסידים, והרי אלו האומות או בכל הנזרה אצל החומר כאלו אינם אדם שהחומר עיקר והנזרה פסילה וכל דבר שיש עיקר ועמו תפל הפסל בכל אצל העיקר, ואצל ישראל הוא הפך זה כי הנזרה עיקר והחומר פסל ופסל הפסל אצל העיקר, ואם יאמר אומר דבר זה הוא פעם לחסיבות ישראל מכל האנושות ממה שהנזרה שלהם רחוקה מן החומר, ולפי זה יהיו המלאכים הנבדלים לגמרי או השמים יותר חשובים מן כל הגמלאים החסותו ולמה לא יאמר אנכי ה' אלהי המלאכים העליונים שבהם היה בראש רוממותו וגדולתו כמו שיאמר אלהי האלהים ואדוני האדונים. אמנם אני אומר כי כל האומר כי המלאכים הנבדלים הם יותר במעלה מן ישראל שהם אדם בנאם אשר נקראו בניו לו יתבדך אין רות חכמים נוסה הימנו, ולא חקבל דברי מקאס אחרונים שאמרו מדעתי ומסבירות שהרי יהושע היה משתחוה למלאך ויפול על פניו והביאו גם כן שאר רמזות ואם אין זה מקומו כי דבר זה נבאר בספר דרך חיים בפירוש מסכת אבות המהבחה המהוללת ועוד לקמן בסוף הספר, מ"מ אביה דבר

געלמים בצעין זה עיין שם כי אין להאריך כאן יוחר, וקאמט בחפילין דחרי עלמא מה כתיב בהו, פירוש כמו שאמרנו כי שלימותו יואל לזולתו מהו השלימות אשר כתיב בחפילין, האף אמנם כי כל הנבראים הם לכבודו יתברך אין דבר שהוא ראשון אל הכבוד כמו ישראל ואלו כבוד הם מפלים נמשכים אחר זה כי אינו מדבר רק בכבוד שהוא הכבוד העליון על כל שהוא ראשון דבק בו יתברך, וקאמט שכתובים בארבע פרשיות מי כעמך ישראל וכו', דבר זה מציאר כאשר חזין אה הדברים אשר נחבארו לך למעלה בפר' חפילין שהם על האדם כי אולם המעלות הגדולות אשר נמצאו בו יתברך כמו שמוכר בפרשת חפילין, ועל אופן המעלות נקרא הוא יתברך הגדול הכבוד והעזרה לא יא פנים ולא יקח שוחד מאופן ממש הליבית את עמו הקדוש, ולפיכך הוא יתברך מתפאר בהם באלו ארבע מעלות שהם דומים לו יתברך, כי בחפילין של האדם בפרשה ראשונה כתיב קדש לי כל בכור וזה מורה שהוא האל הגדול ולפיכך ראוי לו לקדש הכבוד שהוא גדול, כי הכבוד והגדול הוא עיין אחד כדכתיב גם אני בכור אהיה וזהו שיתן אותו גדול, ולפיכך אפרו חכמים במכת מזרים שהיה בכבדים אין בכור בנית גדול שבנית מה, ולפיכך כתיב בפאר ישראל בחפילין של הקב"ה וכו' גוי גדול, בפרשה שניה כתיב ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהי ה' וגו' וזהו נגד גבורתו יתברך ובהפילין דמארי עלמא הפאר שיש אל הקב"ה מן ישראל כתיב אשירי ישראל מי כמוך עם נועם בה' מגן עזרך ואשר חרב גאוחך ויכשור אויביך לך וגו' ועוד כתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד באלו אשר לא אלהים לפדות לו עם לשום לך שם גדולות ונוראות לגרש מפני עמך אשר פדים ממזרים גוים, וזה מורה על הגבורה שנתן ה' להם לגרש גוים, אף כי גבורת ה' עושה זאת הלא נתן בהם גבורה זאת וישראל קבלו אותה, בפרשה שלישית שמע ישראל נגד והעזרה שאין ספק כי שמע ישראל שהוא קבלת מלכות שמים שהוא יראתו יתברך כי מלכות בשר ודם יש לו מורה מלכות ואין לא מלכות שמים, ולפיכך אחר המורה כתיב ואהבה להדבק בו יתברך ביראה ואהבה וכנגד זה או האהבה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות במופתים ביד חזקה ובזרוע נעויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה ה' במזרים לעיניך ונתן לישראל יראתם על כל גוים אף על גב שהוא יראת הקב"ה מכל מקום הליבית אולם היראה, פרשה רביעית כנגד ההגהות יתברך את הנמצאים וכמו שזכר בפרשת ויהי את שמוע תשמע ממנהיב ה' את עולמו להטיב להם כשיעשו הטוב ולהרע להם ח"ו את לא יעשו הטוב וכנגד זה לא יא פנים ולא יקח שוחד עושה משפט יסוד ואלמנה ואוהב גר למען לו להם ונתנה, וזה הוא אמת ההגהות ית' במשפט כמו שזכר עושה משפט יסוד ואלמנה וסעוד שהוא עושה לגרים ובאין ספק שכל זה לא נזכר רק להורות

הפניה דבוקים בו, ומעלה יסירה זאת נקרא פאר כי הוא פאר בודאי, לך אחר שהשם יתברך מיה חפילין והוא תוספת המעלה בהם שהוא משיע הנמצאים ודבר זה נקרא הנחת חפילין לפי שהיה קדושה ומעלה נוספת שהיה יואל לזולתו, ושלימותו יתברך מזל הנמצאים ש"י דברים, האחד שהוא סדר את הנבראים בחכמה, השני שהוא יתברך פועל אולם כרגונו, ולפיכך אומר שמיית חפילין בראשו כי בראש החכמה והוא הפאר שיש לו יתברך במה שכל הנמצאים מסודרים בחכמתו, והפאר לין ביד במה שהוא מפורר בנמצאים מזל הפעל אשר פגל בהם וזהו מיוחס לזרוע שהוא יתברך פועל דכתיב אלל פעל ה' וזרועי הנעויה. אולם שיקר הסיפור כי כל פאר ראוי לראש שהוא הדבר הנכבד באדם ולפיכך קרא הכבוד המלכות שהוא לראש שארי המגפיות ולפיכך הפאר שיואל אל זולתו והוא בודאי פאר ראוי שהיה פאר של הראש, ופאר הזה מזל שהוא מפורר בנמצאים שהם שלו, וחפילין של ה' מזל שהוא מפורר מפני פעולותיו ודבר זה מוכר, ועוד לפי שבהיכלו כלו אומר כבוד, ולא אמר כי הכבוד ח"ו אינו כבוד והדור גמור בכל, ולפיכך חפילין בראש וחפילין בזרוע לומר שכל כבוד כי הראש הוא החכמה וסם מונחי החפילין על הראש, והזרוע הוא תכלית התפשטות שלל המלא דבר שהוא מתפשט מן האדם כמו הזרוע דכתיב וזרוע נעויה, לך קאמר שיש לו חפילין בראשו וחפילין בזרוע, שהכל הוא כבוד מן השלימות שיואל לזולתו יתברך, ואף כי הדברים יותר עמוקים ונפלאים מאוד כחצרי החכמה מכל מקום דברים אלו אמתים בדברים גם כן לפי שצדין, וכמו כן באדם גם כן החפילין בראש ובזרוע שהשם יתברך הוא כבודו ותפארתו בכלו ולפיכך שם ה' בראש והתפשטות שלו בזרוע, ראה לומר כי כבודו עליו בשלימות כבודו וכמו שנתבאר לך למעלה בפרשת חפילין. יצא יא לך לדעה כי החפילין שהם לישראל על הראש ועל הזרוע, הראש ששם השכל שהוא מהות האדם כי עיקר האדם הוא השכל, והזרוע שבו כמו לך נקרא זרוע על שם הזרוע והטו ודכתיב וזרועי הנעויה ודבר שהוא כמו הוא עיקר מציאותו כי חזקו וכחו הוא כח מציאותו כי אשר אין לו כח מציאותו חלש, ומפני כי השם נקרא על ישראל על מהות שלהם ועל מציאותם לך החפילין הם על הראש ועל הזרוע, ומזה חזין למה החפילין של ראש הם ארבע בתיים וחפילין של יד בית אחד, וזה כי המהות יש לו בחיות מחולקים לפי מה שהוא אצל המציאות והוא אחד, ולפיכך כל הארבע פרשיות בבית אחד, וכן בחפילין דמארי עלמא. ואם כי הוא יתברך מהותו ומציאותו אחד לא כמו שהוא בכל הנמצאים פגל מקום הם בחיות מחולקים יש חפילין של ראש ועל זרוע, כי ישראל הם עלולים מן ה' מאתמסו וממציאותו ולפיכך יש חפילין של ראש ועל יד, ובספר באר הגולה שם תמצא עוד דברים

אזכר את הרשע היה נועה אחר הרשע שהוא רחוק מן מעלה הנדלה האלהית כי ראוי איהיה נדל מכל דבר גוף, אבל יעקב היה קדוש ונקרא קדוש שנאמר והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו ולפיכך היו המלאכים מקדישים בשם יעקב, והדבר נמלא, וכן חקנו ג' ברכות ראשונות של י"ח ברכות, ברכה ראשונה ינון אברהם נגד אברהם, שניה מחיה מתים נגד יצחק שהיה מן עקידתו וכן אמרו ז"ל יצחק תיקן מחיה מתים בשעה שירד המזבח, יעקב שהיה קדוש תיקן האל הקדוש. ולפיכך היו המלאכים מקלסים ומקדישים את הקב"ה בשם יעקב, וגודל מעלת קדושתו היה מנחת המלך שעל זה נקרא ישראל כי שירת עם אלהים, ולקמן יתבאר בעזרת הש"י.

פרק ארבעים וחמשה

זכור את יום השבת לקדשו יגו' כי ששת ימים עשה ה' יגו', ובפרשת ואמתקן נאמר במקום כי ששת ימים עשה ה' יגו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים יגו', סי' זה כי בדברות הראשונות בא להזהיר על השבת ונתן סבה לקדושת השבת בשביל שבששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ יגו' ובדברות השניות נתן מעט למה ישראל נלמדו דוקא על השבת ולא אומה אחרת, ומפני שבדברות השניות נאמר שמיר את יום השבת ואין השמירה שהוא לא תעשה מלאכה הוא קדושה לשבת שאין זה רק מניעת מלאכה, ולפיכך לא אמר אלל השמירה כי ששת ימים עשה ה' את השמים והארץ על כן בך ה' את יום השבת ויקדשכו אבל השמירה הוא צווי לצדם שלא יעשה מלאכה ביום השבת ואין זה רק צווי לצדם, לכך הוצרך למה עשה למה ישראל מצויה יותר על השבת מכל האומות לכך אמר וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים יגו' כי ראוי השבת לישראל בפרט, כי כבר אמרנו כי היותה מצויה עבדים הוא מורה על הפרשה ועל ההבדלה מן דבר הגשמי, כי העבד כמו שידעת פעמים הרבה מאוד הוא ענין חמרי שאין משועבד ומתפעל רק החומר כמו שמתבאר פעמים הרבה, והפרשן מן החמרי מה שהיו עבדים, וזה מורה על מעלה נדלה מן הגשמיים, ולפיכך ראוי שיזכרו הם השבת כי הדבר שהוא מתנועע תמיד מצדו מניע אל התכלית אז נדע כי זה המלא חסר שלימות בעצמו שאם היה בעל שלימות היה מגיע אל השלימות שהוא השלמה אבל המנועה אין בה שלימות גמור, ולפיכך העבד"ם ביה שאינם שלימי צורה במה שראוי שיושלמו אמרו חכמים עליהם כושי ששבת מייב מיתה לפי שנאמר עליהם יום ולילה לא יצונו כי הם דבר שאין לו השלמה. אבל ישראל במה שהם בעלי שלימות יש להם שבת כי השבת מורה על השלמה, וזהו ענין הנורה שהוא שלימות הדבר, אין לך דבר שהוא בבת ואינו בעלימות רק הגשם וכוונת הגשם ואין הגשם

להורות אמתם ההגשמי, ולפיכך פרשה רביעית סתומה, גם כן כדי שלא תאמר כי ההבנה שהוא בתחומים הוא לאחר ה'י, מפני שלא ישתקף הענין לתחומים לכך הפרשה דבוקה וסתומה כי אשר הוא בעליונים הוא בתחומים והבן זה, וכנגד זה שהפאר של הש"י מן ישראל אחר ולתקן עליון על כל גויי הארץ, כי במה שהם עליונים הם אדונים והנהיגו כל האומות כרצונם שהכל כפופים לתחתיהם ואשר כפוף תחת אחר מקבל ההנהגה ממנו, ודבר זה מבוחר מאד, ואף כי למעלה בארנו בענין אחר במקום כרשת תפילין מי שידע ויבין דברים אלו על אמתתם ידע שהכל הוא דרך אחד, ונשכח לך מדברי חכמים כי הכבוד של הש"י שיוכל לזולתו הוא במה שהשפיע את ישראל בלבד ולאיהם נמשך הכל ודי בזה המקום, ויורה זה השם כי המלאכים הם נקראים מלאכים משום שלוחים מפני שהם שלוחים לאורך הנמלאי, ומפני שהם שלוחים לאורך הנמלאים אינם עיקר שיקרא אלהותו ית' עליהם, אבל ישראל הפך זה שנקראו בנים כי אם הבן הוא משמש אל האב לכבודו אבל המקום ב"ה אינו משמש זולתו לכך שמו יתבאר נקרא על ישראל לומר אבני ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אבני ה' אלהי המלאכים, ולהורות על שישאל יומר במעלה מן המלאכים אמרו במדרש ר' מנחם"ל ברוך ה' אלהי ישראל אשר הקב"ה לישראל עד שלא בראתי תחתיו היו המלאכי שרתמקלסים לפני והומרים ברוך ה' אלהי ישראל כיון שבא אדם אמרו מלאכים זה שאנו מקלמים בשמו אמר להם הקב"ה לאו גבב הוא, בא נח ואמרנו מלאכי שרת זה שאנו מקלסים אמר להם לאו שכור הוא, בא אברהם ואמרנו וכו' שמקלסין בו אמר להם גר הוא, בא יצחק ואמרנו לו זהו אמר להם אברהם הוא את אשר אני שוגל אומר, בא יעקב ואמרנו לו זהו אמר להם הן זהו שאמר לא יקרא שמו יעקב כי אם ישראל יגו' וכן הוא אומר ישראל אשר בך אתפאר, ופירוש זה כי זה אשר היו משבחין בו לומר ברוך ה' אלהי ישראל ראוי שיהיה קדוש מכל עד כי ראוי שיהיה מתחתם אל מי שנקרא שמו עליו, כי המלאכים באים להקדיש שמו לומר ה' אלהי ישראל לכך נקרא שיהיה קדוש נדל ולא דברים כולם ענינים נותים אל החמרי, כי מה שאכל אדם מן עץ הדעת מורה זה שהיה חסר ולכך לקח מעץ הדעת, וזר ענין חמרי שהיה החומר הוא חסר ולכך החומר מקבל כי כל אשר הוא מקבל הוא חסר מה שהוא מקבל, ומכל שכן שנה שהיה שכיר שזה ענין הגוף בודאי, וכן אברהם במה שהיה גר והוא פרטי כמו שהיה אברהם אחר פרטי, והדבר מבוחר מאד כי היה נדל אין בו ענין פרטי כי הפרטי הוא חלק וזה שייך לחומר שהוא מתחלק ולפיכך נקרא גר משום גריגרי שהוא פרטי, ולפיכך אברהם במה שהיה גר יחיד פרטי לא היה ראוי לו הקולוס הזה להקדיש את שמו לומר עליו ברוך ה' אלהי ישראל, וכן יצחק במה שהיה